

KYLMÄÄ VETTÄ SANGOLLINEN NISKAAN

**PUOLUEELLISUUDEN RAKENTUMINEN
JÄÄKIEKKOSELOSTUSDISKURSSISSA**

Suomen kielen
pro gradu –tutkielma
Jyväskylän yliopistossa
maaliskuussa 2002

Mari Tuukkanen

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Suomen kielen laitos
Tekijä Mari Tuukkanen	
Työn nimi Kylmää vettä sangollinen niskaan - puolueellisuuden rakentuminen jääkiekkoselostusdiskurssissa	
Oppiaine Suomen kieli	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Maaliskuu 2002	Sivumäärä 128 s liitteineen
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Tutkielma tarkastelee kielellisiä keinoja, joilla jääkiekkoselostusten puolueellisuus rakentuu. Taustana on diskurssintutkimus. Tutkielmassa on vertailtu alkuperäisiltään erilaisten puolueellisuuskantojen selostuksia saman ottelun maalin- syntytilanteista.</p> <p>Aineiston puitteissa näyttää selvästi siltä, ettei puolueellisuus ilmene jääkiekkoselostuksissa kielellisesti yhtä selvänä ilmiönä kuin se tuntuu intuitiivisesti olevan. Selvästi puolueellisuuteen viittaavia kielellisiä piirteitä on vähän. Tällaisina voidaan pitää esimerkiksi adverbejä onneksi ja toivottavasti, mutta niitäkin vain silloin, kun selostuksessa käytetään niitä oman asenteen ilmaisemiseen.</p> <p>Sekä puolueellisessa että puolueettomassa selostuksessa selostajan on mahdollista valita kumman tahansa pelaavan joukkueen näkökulma ja tarkastella ottelun tapahtumia siitä käsin. Mm. tästä syystä kaikki selostukset - puolueellisuuskannasta riippumatta - sisältävät huomattavan paljon puolueellisuuden kannalta täysin neutraalia materiaalia.</p> <p>Jääkiekkoselostuksen puolueellisuus on monen pienen osatekijän summa. Asiaa tarkasteltaessa myös kontekstia on pidettävä erityisen tärkeänä: moni ilmaus viittaa selostuksen puolueellisuuteen nimenomaan siitä syystä, että esiintyy juuri siinä kontekstissa, jossa esiintyy.</p>	
Asiasanat diskurssintutkimus, urheiluselostus, puolueellisuus	
Säilytyspaikka Suomen kielen laitos	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1. Aluksi	1
1.1. Oma kiinnostus ja yleiset taustat	1
1.2. Työn tavoite	3
1.3. Teoreettinen viitekehys	3
1.3.1. Diskurssi	3
1.3.2. Muoto, merkitys ja asenteen ilmaiseminen	4
1.4. Peruskäsitteitä	5
1.4.1. Maalinsyntytilanne	5
1.4.2. Puolueellisuus ja näkökulma	6
1.4.3. Eksplisiittisyys ja implisiittisyys	9
1.4.4. Muita käsitteitä	9
2. Aineisto	10
2.1. Aineiston koostumus ja luonnehdinta	10
2.2. Aineiston valintaperusteet	11
2.3. Aineiston käsittely	14
3. Urheilukieli ja selostus	16
3.1. Urheilukielen luonne	16
3.2. Aiempia tutkimuksia jääkiekkoselostuksista	18
3.3. Selostus puheena ja viestintätilanteena	20
3.3.1. Puhekielestä	20
3.3.2. Radion ja television eroista	21
3.3.3. Selostus viestintätilanteena	22
3.4. Jääkiekkoselostus genrenä	23
3.5. Maalinsyntytilanteen rajaaminen	25
4. Puolueellisuuden ilmaiseminen – teoriatausta	28
4.1. Tutkijan asema ja intuitio	28
4.2. Funktionaalinen ajattelu	28
4.3. Asenteen ilmaiseminen	31
4.4. Kuvaaminen ja kommentointi – Terttu Orpanan ajatuksia	35

5. Analyysi	37
5.1. Yleistä analyysistä	37
5.2. Nimittämiset	38
5.2.1. Pelaajien maininnat	38
5.2.2. Pelaajien nimittämiset	42
5.2.3. Epiteetit	45
5.2.4. Joukkueiden ja niiden osien nimittämiset	46
5.2.5. Nimittämättä jättäminen	49
5.2.5.1. Normaali passiivinkäyttö	49
5.2.5.2. Toisen joukkueen hävittäminen passiivilla	50
5.2.5.3. Passiivi ilmaisemassa 'meitä'	55
5.2.5.4. Muita passiivitapauksia	56
5.2.5.5. Muita nimitysasioita	59
5.3. Eksplisiittiset näkökulman osoitukset	61
5.4. Pelitilanteiden luonnehdinta	65
5.4.1. Pelitilanteen luonnehdinta omasta näkökulmasta	65
5.4.2. Pelitilanteen luonnehdinta voimakkaalla sanavalinnalla	68
5.4.3. Pelitilanteen kuvaaminen ei-neutraalista näkökulmasta	72
5.4.4. Lipsahdukset hypoteesinvastaiselle puolueellisuuskannalle	74
5.5. Pelaajien ja joukkueiden tekojen arvottaminen	76
5.5.1. Negatiivinen arvottaminen	76
5.5.2. Positiivinen arvottaminen	84
5.6. Selostajan kannanotto tai eläytyminen tilanteeseen	88
5.7. Selostajan tuntemusten ilmaiseminen	94
5.8. Oman joukkueen esiinnostaminen	95
5.9. Muita puolueellisuuteen liittyviä ilmiöitä	98
6. Kolmen kokonaisen maalinsyntytilanteen analyysi	100
6.1. Puolueellisuuskannaltaan Jokereiden (kotijoukkue) puolella oleva selostus	100
6.2. Puolueellisuuskannaltaan JyPHT:n (vierasjoukkue) puolella oleva selostus	106
6.3. Puolueellisuuskannaltaan puolueeton selostus	111
7. Lopuksi	116
Lähteet	119
LIITE 1	
LIITE 2	
LIITE 3	

1. Aluksi

1.1. Oma kiinnostus ja yleiset taustat

Pro gradu –työni käsittelee radion ja television jääkiekkoselostusten tapaa rakentaa puolueellisuutta ja näkökulmaa diskurssissaan. Aiheeni on löytynyt pitkän prosessin tuloksena. Tein proseminarityöni lehdistön käyttämistä jääkiekkokielen maalintekoilmauksista ja laudaturseminarityöni kolmen eri median (lehdet, televisio ja radio) tavasta kuvata jääkiekko-otteluiden maalintekoa. Gradutyöni puolestaan keskittyy tarkastelemaan selostuksen puolueellisuuden tai puolueettomuuden ja selostuksen maalin-syntytilanteessa esitetyn näkökulman välistä suhdetta.

Puolueellisuuden rakentuminen on päätutkimuskohteeni, mutta näkökulmalla on myös tutkimuksessani tärkeä osuus, koska se liittyy alkuhypoteesissani kiinteästi puolueellisuuden rakentamiseen. Pyrin selvittämään, mikä on pelkkää asioiden esittämistä jonkun näkökulmasta ja mikä todella viittaa siihen, että selostus on puolueellinen suuntaan tai toiseen. Näkökulma nousee tärkeäksi siis siitä syystä, että puolueellisuuden merkkejä etsittäessä on erotettava puolueellisuutta ilmaisevista kielenpiirteistä ne, jotka tekevät tekstistä vain jostain (itselle vieraasta) näkökulmasta aiheita tarkastelevan. Tarkoitukseni on valottaa näitä asioita analysoimalla niiden pelitilanteiden selostuksia, jotka ovat johtaneet maalin syntymiseen. Tällaiset selostuspätkät ovat keskeisiä selostuksen osasia, ja jo aiemmin on todettu, että ne kuuluvat myös yleisön mielestä mielenkiintoisimpiin hetkiin jääkiekkoselostuksissa mm. rangaistusten ja maalinedustapelin ohella (Juntunen 1993: 116). Nimitän näitä selostuspätkiä maalinsyntytilanteiksi.

Maalien tekeminen on siis jääkiekko-ottelussa niin keskeistä, että puolueellisuuden merkkien voidaan olettaa esiintyvän selvinä näissä selostuskohdissa. Koska ainoastaan maalin synty vaikuttaa numerolliseen pelitilanteeseen, juuri maalin synnyttyä selostajan on valittava myös näkökulma, josta analysoida uutta pelitilannetta. Hypoteesini onkin, että selostaja selostaa peliä enimmäkseen sen joukkueen näkökulmasta, jonka puolella toimittajan roolissaan on.

Jääkiekkoselostuksia on sekä valtakunnallisessa että paikallisessa mediassa. Huhtala toteaa, ettei selostaja voi olla huomioimatta yleisöään. Hänen mukaansa suu- relle heterogeeniselle joukolle selostettaessa selostajan ei ole mahdollista käyttää urheiluslangin harvinaisimpia erikoisuuksia. (Huhtala 1979: 68.) Valtakunnallisella televisiokanavalla selostajan täytyy siis olettaa yleisössään olevan paitsi sellaisia, jotka tuntevat pelin ja joukkueet hyvin, myös sellaisia, jotka ei ole kovin vihkiytyneitä asialle. Toi-

saalta olisi luultavaa, että pienelle homogeeniselle joukolle ottelua selostava selostaja voisi halutessaan käyttää jopa ns. sisäpiiri-ilmauksia. Niinpä paikallisradion selostaja voikin selostaa vapaammin, sillä hänen yleisönsä on yhtenäisempi.

Karttunen puolestaan huomauttaa, että mediassa esiintyvän puhujan tehtävänä voidaan pitää kuulijan koskettamista (Karttunen 1986: 35). Niinpä jääkiekko-ottelun selostajakin valitsee selostukseensa juuri ne asiat, jotka koskettavat hänen kuulijoitaan. On oletettavaa, että paikallisradion kuuntelijoista suurin osa on toisen ottelussa pelaavan joukkueen puolella, joten selostaja selostaa pelin tapahtumia selvästi puolueelliselle yleisölle. Siksi voi lähteä liikkeelle siitä ajatuksesta, että selostaja ottaa selostuksessaan huomioon nimenomaan sen joukkueen, jonka puolella hänen yleisönsä oletettavasti on. Karttunen kirjoittaa kielenkäytöstä radiossa ja televisiossa seuraavasti:

Valtakunnallisuuden ja perillemenon edellytysten ja toisaalta julkisuuden esikuvallisuuden ja välineellisyyden asettamien ehtojen lisäksi radion ja television kielenkäyttö määräytyy sen mukaan, millainen ohjelmatyyppi on kysymyksessä, mikä on puhujan rooli ja millainen on esitystilanne. (Karttunen 1986: 36.)

Toimittajan rooli on siis olennainen, ei hänen henkilökohtainen puolueellisuutensa. Näin puolueellisuus ja selostajan näkökulma liittyisivät luonnollisesti yhteen. Keskeinen ongelma tutkimuksessani onkin, kuinka erottaa toisistaan puolueellisuuteen liittyvät näkökulman valinnat ja ne näkökulman valinnat, jotka johtuvat muista syistä, kuten siitä, että selostaja haluaa kuvata tilannetta vastustajan näkökulmasta esittääkseen analysoivamman kuvan ottelun tilanteesta.

Puolueellisuuden rakentuminen urheiluselostuksessa on mielenkiintoinen tutkimuskohde siinä mielessä, että sitä ei liene aiemmin itsenäisenä tutkimuskohteena selvitetty tieteellisesti ainakaan tällaisesta näkökulmasta, mutta se herättää ihmisissä suuria tunteita: selostajia syytetään puolueellisuudesta ja heidän puolueellisuudelleen esitetään varmasti monenlaisia perusteita, mutta onko puolueellisuus syvemmällä kielen rakenteissa eikä vain yksittäisissä lausahduksissa tai muussa pinnallisessa? Mikä saa selostusten kuulijat mieltämään selostukset (ja usein nimenomaan selostajat) puolueellisiksi? Sanooko heidän intuiotensa, että selostus on puolueellinen vai saako heidän oletuksensa vaikkapa radioaseman puolueellisuudesta pitämään selostusta puolueellisena ilman mitään perustelukykyä? Entä miksi yleisö saattaa syyttää valtakunnallisen televisioaseman selostajia puolueellisiksi? Mistä sille syntyy tällainen mielikuva? Näistä näkökulmista on mielenkiintoista tutkia, onko olemassa joitain kielellisiä piirteitä, jotka tekevät jääkiekkoselostuksista puolueellisia.

1.2. Työn tavoite

Tavoitteenani on löytää jääkiekkoselostusten maalinsyntytilanteista ne kielelliset elementit, joilla puolueellisuus selostuksissa rakennetaan tai joista se rakentuu. Rajaan tutkimukseni kohteen kielellisiin piirteisiin, vaikka non-verbaalisistakin piirteistä (esimerkiksi äänenvoimakkuuden muuttumisesta tai innostuneesta äänensävyistä) voisi hyvinkin löytyä puolueellisen suhtautumisen merkkejä. Tällaisen näkökulman ottaminen tähän tarkasteluun laajentaisi sitä kuitenkin huomattavasti. Tästä syystä olen rajannut tutkimuskohteekseni nimenomaan ne kielelliset piirteet, jotka tekevät selostuksesta puolueellisen suuntaan tai toiseen.

Hypoteesini on, että paitsi pelin tapahtumat myös selostajan rooli vaikuttaa siihen, mitä selostaja kielellisesti tuo esiin. Selostajan rooliin vaikuttavat puolestaan pitkälti hänen yleisönsä odotukset. Tutkimukseni ei siis ota kantaa siihen, mikä kunkin selostajan todellinen puolueellisuuskanta on, vaan pyrin selvittämään, millaisilla keinoilla selostaja tekee *selostuksestaan* puolueellisen.

Keskeisellä sijalla tarkastelussani on myös näkökulman käsite. Pro gradu –työni tavoitteena onkin selvittää paitsi puolueellisuuden rakentumisen kielelliset elementit, myös hahmottaa, miten puolueellisuuden ja pelkän ulkopuolisen näkökulman erottaa toisistaan.

1.3. Teoreettinen viitekehys

1.3.1. Diskurssi

Tarkastelen jääkiekkoselostusta diskurssina. Deborah Schiffrin esittää kolme erilaista mahdollisuutta määritellä diskurssi. Formalistisen eli strukturalistisen tutkimusparadigman mukaan diskurssi on lauseita (*sentences*), kun taas funktionalistinen tutkimusparadigma määrittelee diskurssin kielenkäytöksi (*language use*). (Schiffrin 1995: 20.) Näiden käsitysten lisäksi diskurssin voidaan ajatella olevan ilmauksia (*utterances*) (Schiffrin 1995: 39). Kun tutkitaan diskurssia formalistisesti, keskeiseksi nousee kielen pienempien yksikköjen (*units*) analysointi. Näiden yksiköiden suhde toisiinsa on tietynlainen: diskurssi muodostuu itseään pienemmistä rakenneyksiköistä, kuten morfeemeista ja lauseista. Formalistien diskurssintutkimuksessa käyttämät metodit ovat olleet samoja kuin mitä on käytetty muiden kielentasojen kuvaamiseen. Eri kielen tasojen yksiköiden ajatellaan siis olevan samankaltaisia ja diskurssin ajatellaan koostuvan vain kieliopilli-

sista yksiköistä. Formalistisen tutkimusparadigman käsityksen mukaan diskurssi on siis rakenteita. (Schiffrin 1995: 21, 24, 31, 43.)

Funktionalistinen paradigma puolestaan pitää diskurssia funktiona (Schiffrin 1995: 21). Diskurssilla on funktionalistien mielestä erityinen suhde sosiaaliseen elämään: se ja sosiaalinen elämä ovat molemminpuolisessa riippuvuussuhteessa toisiinsa. Tästä syystä diskursseja analysoitaessa joudutaan ottamaan huomioon myös ne merkitykset, toiminnot ja järjestelmät, jotka jäävät varsinaisen diskurssin ulkopuolelle. (Schiffrin 1995: 31.) Toinen olennainen asia diskurssin funktionaaliossa määrittelyssä on, että diskurssi on funktionalisteille systeemi. Se on tapa puhua ja se organisoidaan sosiaalisesti ja kulttuurisesti. Diskurssi on keino realisoida toimintoja. Funktionalistit pitävät ilmausten sijoittumista kontekstissa keskeisempänä asiana kuin kieliopillisia seikkoja. (Schiffrin 1995: 32.)

Funktionalistinen määritelmä ei kuitenkaan Schiffrinin mukaan pysty erottamaan diskurssia muista kielenkäytössä olevista tasoista (Schiffrin 1995: 39). Kolmantena määritelmänä diskurssille Schiffrin esittää ajatuksen diskurssista ilmauksina (*utterances*). Tällä määritelmällä hän yhdistää kaksi edellistä määritelmää. Diskurssi on laajin kielen rakenneyksikkö. Se jakautuu ilmauksiin. Diskurssissa on koottuna kielenkäytön yksiköitä, jotka ovat kontekstualisoituneet luonnostaan. (Schiffrin 1995: 20, 39.) Tätä määritelmää käytettäessä pystytään ottamaan huomioon sekä kielenkäyttö että kielen muotoseikat (Schiffrin 1995: 40).

Tekstikatkelman määrittelemisen diskurssiksi ei siis ole kiinni katkelman pituudesta vaan ennen kaikkea siitä, käytetäänkö kieltä todellisessa kielenkäyttötilanteessa vai ei. Toinen olennainen seikka diskurssin määritelmässäni on, että jääkiekkoselostusdiskurssissa on alusta loppuun laajasti ajateltuna sama teema, ottelun selostaminen ja yleisölle välittäminen, ja tämä teema pitää jääkiekkoselostusdiskurssin kasassa (vrt. Luukka 1995: 51).

1.3.2. Muoto, merkitys ja asenteen ilmaiseminen

Kielentutkijoilla on monenlaisia käsityksiä kielellisen muodon ja merkityksen välisestä suhteesta. Puhuja ei kuitenkaan koskaan lähde liikkeelle pelkästään kielellisestä muodosta. Hänen kielelliset valintansa perustuvat niihin vaikutteisiin ja havaintoihin, joita hän tekee. Hänen on muodostettava näistä luokittelu, joka sitten määrää hänen kielelliset valintansa. (Kieli ja sen kieliopit 1994: 70.) Tarkasteluni taustalla onkin ajatus siitä,

että jääkiekko-ottelun selostaja tekee ottelusta havaintoja nimenomaan roolinsa mukaisen puolueellisuuden pohjalta ja nämä havainnot tekevät selostuksestakin sellaisen, että sen kielestä on pääteltävissä, millä puolella selostaja tai, kuten todettua, paremminkin hänen selostuksensa on.

Lauseen voi katsoa muodostuvan kahdesta osasta. Ensiksikin siinä on propositio ja toiseksi modaaliset tekijät. Proposition määritelmässä Terttu Orpana pitää keskeisenä seuraavaa osatekijää: ”Propositio on semanttisen tason yksikkö, jolle voidaan määrittää totuusarvo.” Proposition ulkopuolelle jäävät siis ne kielen elementit, ”jotka eivät ”kykene” toimimaan totuusehtoina tai eivät tietyssä yhteydessä jostakin syystä toimi totuusehtoina.” Tällaisia elementtejä ovat vaikkapa adverbit *luultavasti* sekä *todennäköisesti*. Esimerkiksi syntaktisia ja morfologisia moduksia sekä tempusta on myös mahdollista pitää ilmauksen modaalisisina osatekijöinä. Keskeistä on joka tapauksessa se, että että puhuja tuo ilmauksen modaalisisessa puolessa esiin oman näkökulmansa. Orpana kirjoittaakin proposition suhteesta modaalisiin elementteihin seuraavasti: ”puhuja voi modaalisiin avulla ikään kuin ulkopuolelta operoida propositiota tai sen aineksia itse propositioon koskematta.” (Orpana 1988: 27—28, 31—32, 45.)

Tärkeää oman tutkimukseni kannalta onkin erottaa toisistaan kielellisen ilmauksen propositio ja muu kielellinen, esimerkiksi modaalinen aines. Kangasniemi määrittelee proposition seuraavalla tavalla: ”A proposition can be regarded as a description of a possible state of affairs”. Heti perään hän toteaa, että lause saa merkityksensä kahdesta elementistä. Toinen elementeistä on propositionaalinen merkitys ja toinen modaalinen merkitys. Kangasniemen mukaan modaalisen merkityksen tehtävänä on nimenomaan ilmaista, millaisesta näkökulmasta puhuja tarkastelee propositiota. (Kangasniemi 1992: 1—2.)

1.4. Peruskäsitteitä

1.4.1. Maalinsyntytilanne

Käytän tutkimuksessani käsitettä maalinsyntytilanne sekä pelissä tapahtuvasta tilanteesta, jossa maali on syntynyt sekä selostusdiskurssista, jossa maalin synty ja sen seuraukset kuvataan. Tarvittaessa erotan nämä kaksi asiaa toisistaan nimittämällä ensin mainitsemaani pelin maalinsyntytilanteeksi ja toista selostuksen maalinsyntytilanteeksi. Jääkiekkoselostuksen maalinsyntytilanne on diskurssi, johon kuuluu kolme osaa: maalia edeltävän tilanteen selostus, itse maalinsyntyhetken selostus ja maalin syntyä seuraavat

jälkiselvitykset selostuksessa. Maalinsyntytilanteessa selostetaan siis (ainakin usein) reaaliaikaisesti maalin syntyyn johtaneita pelitapahtumia ja itse maalin syntymisen jälkeen kerrataan nämä tapahtumat sekä esitetään mahdollisesti analyysia, esimerkiksi arvioidaan maalin merkitystä koko ottelulle. Maalinsyntytilannetta selostaessaan selostaja jaksottaa diskurssinsa pelin maalinsyntytilanteen tapahtumien mukaan: vähintäänkin hänen on pakko mahdollisimman pian maalin syntymisen jälkeen herättää kuuntelijoiden tai katsojien huomio ja kielellisesti ilmoittaa maalin syntyneen. Pelissä yllättävien maalien maalinsyntytilanteista saattaa selostuksessa puuttua ainakin lähes kokonaan maalin syntyä edeltäneiden, maalin syntyyn liittyvien tapahtumien reaaliaikainen selostus. Selostuksen maalinsyntytilanteiden rajaamista käsittelem tarkemmin luvussa 3.5.

1.4.2. Puolueellisuus ja näkökulma

Katson jääkiekko-ottelussa olevan näkökulmavaihtoehtoja pelaavien joukkueiden kannalta katsottuna kaksi: kotijoukkueen näkökulma sekä vierasjoukkueen näkökulma. Pelissä vastaan tulevat tapahtumat voidaan siis esittää joko toisen tai sitten toisen joukkueen näkökulmasta: näkökulmia voi katsoa olevan vain nämä kaksi, koska ottelussa olevia osapuoliakin on vain kaksi. Puolueettomuudella ei siis tässä mielessä ole tekemistä näkökulman kanssa, eikä sitä voi laskea kolmanneksi näkökulmaksi. Television katsojien ja radion kuuntelijoiden kannalta näkökulmia on kuitenkin kolme. En kuitenkaan kutsu näitä näkökulmia näkökulmiksi vaan liitän ne puolueellisuus-käsitteeseen. Katsoja/kuulija voi olla puolueellinen jommankumman joukkueen puolelle tai sitten hän ei ole kummankaan puolella vaan puolueeton. Puolueettomuus on siis tarkastelussani yksi puolueellisuuskanta. Hahmotan siis näkökulman ja puolueellisuuden vaihtoehdot seuraavalla tavalla:

Näkökulma:

kotijoukkueen näkökulma vs. vierasjoukkueen näkökulma

Puolueellisuus:

puolueellinen kotijoukkueen puolelle
 puolueellinen vierasjoukkueen puolelle
 puolueeton

Jääkiekkoselostuksessa voisi täten ajatella olevan puolueellisuuden kannalta kahdenlaisia kontrasteja:

puolueellinen < > puolueeton
 puolueellinen toiseen suuntaan < > puolueellinen toiseen suuntaan

Käytän näitä kontrastiasetelmia hyväkseni tarkastelussani. Kontrastien avulla vertaileminen auttaa hahmottamaan puolueellisuuden rakentumista.

Koskela on todennut, että selostajan rooliin kuuluu olla ennemminkin puolueeton kuin puolueellinen (Koskela 1992: 5). Itse olen kuitenkin sitä mieltä, että usein yleisö nimenomaan haluaa selostajankin olevan puolueellinen. Se haluaa selostajan asettuvan itsensä puolelle. Olisi vaikea kuvitella Suomen maajoukkueen peliä selostettavan suomalaisessa televisiossa tunteettoman neutraalisti. Koskela on myös sitä mieltä, että urheiluselostusten tarkoituksena ei voi pitää vaikuttamista, mutta siitä huolimatta ne sekä muokkaavat että vahvistavat niitä asenteita, joita niiden yleisöllä on (Koskela 1992: 3). Määrittelenkin puolueellisuuden tutkimukseni alkuhypooteesissa aineistoni medioiden kuuluvuus- tai näkyvyysalueiden mukaan. Esimerkiksi Jyväskylän alueella kuuluvien paikallisradioiden selostuksen katson olevan puolueellista jyvaskyläläisen joukkueen suuntaan, koska näiden radioiden kuuluvuusalueella asuu todennäköisesti enimmäkseen tämän joukkueen kannattajia. Radioasema tuottaa ohjelmaa alueensa kuulijoille, eikä siten voi selostuksissaan asettua oman alueensa kiekkojoukkuetta vastaan, vaan vahvistaa kuulijoidensa asenteita, yhteishenkeä ja kannattajatunnelmaa (vrt. Koskela 1992: 3). Puolueettomaksi määrittelen alkuhypooteesissani MTV3:n jääkiekkoselostukset siitä syystä, että Mainostelevisio on valtakunnallinen televisiokanava ja sen katsojiin kuuluu siis kaikkien joukkueiden kannattajia, mistä johtuu, että sen on oltava mieliksi kaikille, eikä se voi asettua minkään joukkueen puolelle. Haluan kuitenkin korostaa, että tämä on pelkkä alkuhypooteesi. Pro gradu -työni pyrkii selvittämään puolueellisuuden rakentumista, mutta mielestäni on kuitenkin järkevää lähteä tietyistä hypooteeseista liikkeelle. Tällöin tutkimusaiheeseen on helpompi päästä käsiksi. Kuvaan aineistoni tarkemmin luvussa 2.1.

Alkuhypooteesini puolueellisuuden ja näkökulman suhteesta on se, että selostus selostetaan enemmän sen näkökulmasta, kenen puolella ollaan. Tästä syystä näkökulma on tärkeä käsite tutkimuksessani. Se on melko monimutkainen käsite, eikä toiselta kannalta katsottuna ole ollenkaan sidoksissa puolueelliseen ilmaisuun vaan pikemminkin puolueettomaan: jommankumman joukkueen näkökulmasta selostaminenhan ei tarkoita sitä, että olisi tämän joukkueen puolella. Tapahtumia voi siis kommentoida myös ns. vastustajan näkökulmasta.

Alkuhypoteesini on, että puolueellinen selostus näkee tilanteen ”me vastaan he / nuo toiset” ja puolueeton selostus ”toiset vastaan toiset”. Puolueellisessa selostuksessa ei siten pitäisi olla ”meihin” tai ”noihin toisiin” viittaavia ilmauksia, vaan sen pitäisi olla pelkää näkökulman ilmausta ”toisen” tai ”toisen” joukkueen näkökulmasta tai neutraalia selostusta tapahtumista ja taustoista. Hypoteesini on myös, että ainakin osassa tapauksista näkökulma on selvästi kielellistetty näkyviin mainitsemalla kenen kannalta asiat ovat mainitulla tavalla. Puolueellisessa selostuksessa ns. vastustajan näkökulma olisi nimeltään toisen näkökulma. Puolueettomassa selostuksessa kiinnostus otteluun rakentuu eri pohjalta kuin puolueellisessa selostuksessa: ottelu ei ole kiinnostava siitä syystä, että siinä pelaa oma joukkue, vaan kiinnostuksen pohjana on yksiselitteisemmin kiinnostus lajia kohtaan. Puolueellisen selostuksen voisi helposti olettaa olevan analyttisempää kuin puolueellisen, jossa keskeisellä sijalla on tunnekokeminen.

Näkökulmaa ja puolueellisuutta tarkasteltaessa on ennalta ajatellen tärkeää pystyä erottamaan ne toisistaan. Tutkimuskysymykseni on kuitenkin juuri näiden eroavaisuuksien löytäminen: kuinka puolueellisuutta rakennetaan diskurssissa ja mitkä ovat siten sen merkit? Näkökulma on osa puolueellisuutta ja tavallaan osassa tapauksista oletettavasti juuri puolueettomuuden merkki. Tällaisessa tutkimuksessa on tärkeää selvittää, missä kohdin näkökulma ei ole valittavissa. Näissä kohdissa sillä ei voi olla mitään tekemistä puolueellisuuden kanssa. Esimerkiksi hyökkäystilanne selostetaan hyökkäävän eli aktiivisemmän joukkueen toimintana, eikä kuvata sitä, että vastustava joukkue asettuu vastaanottamaan hyökkäystä. Jos selostaja keskittyisi tällaisessa tilanteessa puolustavaan joukkueeseen, hänellä täytyisi olla erityinen syy tähän.

Puolueellisen ja puolueettoman jääkiekkoselostuksen yleisöt ovat täysin erilaiset. Paikallisiradion selostaja voi pitää yleisöään hyvin homogeenisena joukkona toisen pelaavan joukkueen kannattajia. Puolueettoman selostajan on sitä vastoin otettava huomioon, että hänen yleisönsä on heterogeeninen: siihen voi kuulua paitsi ihmisiä, jotka eivät ole tulisieluisesti kummankaan pelaavan joukkueen puolella myös intohimoisia kummankin joukkueen kannattajia. Niinpä heterogeeniselle yleisölle selostava selostaja ei voi asettua selostuksessaan kannattamaan kumpaakaan joukkuetta: hänen on oltava tasapuolisesti jokaisen kuuntelijansa puolella. Puolueellisen ja puolueettoman selostuksen tarkoituksilla voi myös nähdä eron: Puolueeton selostus pyrkii ensisijaisesti välittämään tietoja ottelun tapahtumista. Puolueelliseen selostukseen kuuluu yhtä tärkeänä osana myös yhteenkuuluvuudentunteen luominen.

1.4.3. Eksplisiittisyys ja implisiittisyys

Suomen kielen perussanakirja määrittelee eksplisiittisen seuraavasti: ”selvästi, seikkaperäisesti ilmaistu, julkilausuttu, nimenomainen”. Implisiittiselle perussanakirja puolestaan antaa seuraavanlaisen määritelmän: ”kätkeytyä, epäsuorasti ilmaistu, viitteellinen”. Tarkastellessaan urheilukielen arvottavia ilmauksia Koskela toteaa, että ”arvottavat ilmaukset voivat tulla esille joko eksplisiittisesti tai implisiittisesti” (Koskela 1992: 16). Puolueellisuuden merkkien kohdalla tilanne on aivan samankaltainen. Koska selostajan tehtävä ei ole välittää puolueellisuuttaan sinänsä, ei voi olettaa, että se näkyisi selostuksissa kovin eksplisiittisesti. Sen vuoksi onkin syytä tarkastella erityisen tarkoin, mitä selostuksista löytyy implisiittisellä tasolla.

1.4.4. Muita käsitteitä

Käytän nimitystä ’oma joukkue’ joukkueesta, jonka puolella selostus alkuhypoteesini mukaan on. Tämä käsite voi siten esiintyä vain puolueellisessa selostuksessa. Puolueellisessa selostuksessa selostuksen omaa joukkuetta vastassa olevaa joukkuetta kutsun nimityksellä ’vastustaja’.

Olen käyttänyt analyysissäni myös jääkiekkoon pelinä liittyviä käsitteitä. Nämä käsitteet olen selittänyt liitteessä 1.

2. Aineisto

2.1. Aineiston koostumus ja luonnehdinta

Aineistoni koostuu kuudesta jääkiekko-otteluselostuksesta. Ne ovat seuraavat:

- TPS—Jokerit 4.4.1996, tulos 1—4, MTV3:n lähetys (selostaja Pentti Lindegren, kommentaattori Raimo Summanen), käytetty lyhenne TPS—JOK MTV3
- Jokerit—JyPHT 6.10.1996, 7—1
 1. Radio Jyväskylän selostus (selostaja Aki Laine), käytetty lyhenne JOK—JYP RJKL
 2. Radio Keski-Suomen selostus (selostaja Kari Tyni), käytetty lyhenne JOK—JYP RK-S
 3. Radio Stadin selostus (selostaja Mikko Innanen), käytetty lyhenne JOK—JYP RSTA
 4. MTV3:n lähetys (selostaja Pentti Lindegren, kommentaattori Pekka Järvelä), käytetty lyhenne JOK—JYP MTV3
- Jokerit—TPS 5.10.1997, 4—3, MTV3:n lähetys (selostaja Pentti Lindegren, kommentaattori Pekka Järvelä), käytetty lyhenne JOK—TPS MTV3

TPS—Jokerit-ottelu ratkaisi vuoden 1996 Suomen mestaruuden Jokereiden hyväksi. Jokerit—JyPHT ja Jokerit—TPS ovat runkosarjan otteluita. Kuten edeltä näkyy, kaikissa aineistoni radioselostuksissa selostajia on yksi. Tämä osa aineistoa on siis selvästi monologista. MTV3:n selostuksissa varsinaisen selostajan kumppanina on kommentaattori/kommentaattoreita.

Ottelun tunnelma vaihtelee — ymmärrettävästi — eri tavoin niiden kohdalla, jotka ovat koti- ja niiden, jotka ovat vierasjoukkueen puolella. Kuvaan seuraavassa aineistoni otteluiden oletetun tunnelmakehityksen eri puolueellisuusnäkökulmista. Aineistoni keskeisin ottelu Jokerit—JyPHT on Jokereiden kannattajille positiivinen, JyPHT:n kannattajille negatiivinen kokemus: Jokerit voittaa 7—1. Tunnelmakehitys on varsin yksiviivainen. Koska Jokerit tekee ensimmäisen maalinsa 8 sekunnin pelin jälkeen, Jokereiden puolella olevan tunnelma nousee korkealle heti ottelun alussa. JyPHT:n puolella olevan katsojan tunnelma puolestaan lopahtaa alkuunsa. Jokerit tekee vielä kaksi maalia ennen kuin ottelua on pelattu kymmentäkään minuuttia. JyPHT saa ainoan maalinsa hieman ottelun puolivälin jälkeen. Jokereilla on silloin neljä maalia, eikä JyPHT:n maalin voi olettaa muuttavan ottelua paljoakaan toiveikkaammaksi JyPHT:n puolella olevien kannalta. Ottelu on siis alusta loppuun lähes yhtäjaksoisesti pelkkää iloa Jokereiden kannattajille ja tappion tunnetta JyPHT:n kannattajille.

Millainen tilanne on sitten puolueettoman katsojan kannalta? Voi helposti olettaa, että Jokerit—JyPHT-ottelu ole hänestä erityisen kiinnostava. Katsoja, joka ei ole kummankaan joukkueen puolella, pitää mitä suurimmalla todennäköisyydellä kiinnostavimpana ottelua, jonka voittaja selviää vasta ottelun loppuhetkillä. Niinpä tällaisen katsojan (ja yhtä lailla puolueettoman selostuksen) pitäisi todella innostua ottelusta vain sen alussa, kun ensimmäinen maali syntyy. Puolueetonkin katsoja haluaa nähdä maaleja, mutta ei yksipuolisesti vain toisen joukkueen tekeminä. Ensimmäinen maali saa siis puolueettoman katsojan innostumaan, mutta jo kolmas maali (ajassa 8.33) näyttää siinä määrin ratkaisevalta, ettei puolueeton katsoja siitä eteenpäin todennäköisesti ole kiinnostunut ottelusta ainakaan sen jännityksen vuoksi.

Aineistoni molemmat Jokereiden ja TPS:n väliset ottelut ovat tunnelmakehitykseltään monimutkaisempia ja mielenkiintoisempia. Tästä syystä ne ovat muutenkin yleisölle ja selostajillekin mielenkiintoisempaa seurattavaa. Vaikka ottelu TPS—Jokerit päättyy selvästi (1—4) Jokereiden voittoon, on se lähes koko kestopäivän ajan hyvin tasainen ottelu. Jokerit tekee voittomaalinsa (1—2-maalin) vasta kolmannen erän puolivälissä ja pääsee vasta ottelun toiseksi viimeisellä minuutilla kahden maalin johtoon. Viimeisen maalinsa Jokerit tekee vasta 36 sekuntia ennen ottelun päättymistä. Niinpä TPS on voittotaistelussa mukana lähes ottelun viimeisille sekunneille. Ottelun tunnelmassa on olennaisena tekijänä myös se, että ottelu kuuluu finaalisarjaan: Jokerit voittaa Suomen mestaruuden, koska saavuttaa tässä ottelussa siihen tarvittavan voittomäärän. Ottelun suuret panokset tekevät siitä erityisen kiinnostavan yhtä lailla puolueelliselle kuin puolueettomallekin katsojalle.

Aineistoni kolmas ottelu Jokerit—TPS on numeroiltaan kaikkein tiukin. Myös sen tunnelmakehitys on kaikkein monimutkaisin. Kumpikin joukkue johtaa ottelua vuorollaan. TPS on välillä kahden maalin johdossa, mutta lopulta Jokerit voittaa. Ottelussa on siis ilon ja surun hetkensä kummankin joukkueen kannattajille. Puolueettoman katsojan voi myös varsin suurella syyllä olettaa nauttivan ja innostuvan tästä ottelusta, koska sen ratkaisu tulee suhteellisen myöhään ja koska molemmat joukkueet näyttävät, että taistelevat todella voitosta.

2.2. Aineiston valintaperusteet

Aineiston tarkoituksena on antaa mahdollisuus vertailuun puolueellisuuden suhteen. Tämän vuoksi siihen kuuluu hypoteettiselta puolueellisuuskannaltaan erityyppisiä selostuksia samasta ottelusta (Jokerit—JyPHT). Radio Jyväskylän ja Radio Keski-Suomen

selostukset katsotaan puolueellisiksi JyPHT:n puolelle (nämä radioasemat kuuluvat Keski-Suomessa, joka on Jyväskylältä kotoisin olevan JyPHT:n (myöhemmin JYP) kotialuetta). Helsingiläisestä paikallisradiosta kuuluneen Radio Stadin selostuksen katsotaan puolestaan puolueelliseksi Helsingin Jokereiden puolelle. MTV3:n selostusta pidän alkuhypoteesissani puolueettomana. Seuraavassa esitän lyhyesti alkuhypoteesini aineistoni selostuksien puolueellisuuskannasta.

Ottelu	Selostus	Hypoteesi puolueellisuuskannasta
Jokerit—JyPHT	Radio Jyväskylä	puolueellinen JyPHT:n puolelle
Jokerit—JyPHT	Radio Keski-Suomi	puolueellinen JyPHT:n puolelle
Jokerit—JyPHT	MTV3	puolueeton
Jokerit—JyPHT	Radio Stadi	puolueellinen Jokereiden puolelle
TPS—Jokerit	MTV3	puolueeton
Jokerit—TPS	MTV3	puolueeton

Aineistoni otteluselostukset ovat sekä TV:stä että radiosta siitä syystä, että ns. puolueellisia selostuksia ei saa Suomessa molemmilta kannoilta kuin paikallisradioista ja puolestaan samoista otteluista on mahdotonta saada ns. puolueetonta selostusta muualta kuin televisiosta: valtakunnalliset radioasemat selostavat Jääkiekon SM-liigan (jääkiekon Suomen mestaruussarja) otteluita paikkakunnalta toiselle hyppien, joten yhdestäkään ottelusta ei ole mahdollista saada koko selostusta. Lyhyesti syy sekä TV- että radioaineiston käyttöön on siis se, että ns. puolueellisia selostuksia ei ole samasta ottelusta eri oletetuilta puolueellisuuskannoilta saatavilla TV:stä ainakaan helposti eikä toisaalta puolueettomia selostuksia ole saatavilla radiosta. Maaotteluselostuksista saisi mielenkiintoista Suomen puolelle puolueellista aineistoa, mutta näistä otteluista ei ole olemassa suomenkielistä selostusta muilta puolueellisuuskannoilta. Myös Anne Koskelan pro gradu -tutkielmasta (1992) näkyy, että maaottelut olisivat puolueellisuuden kielellisen rakentumisen tarkasteluun hyvä aineisto.

Syy siihen, etten ole tyytynyt ainoastaan yhdestä ottelusta oleviin selostuksiin on puolestaan se, että haluan aineistooni erityyppisiä otteluita, jotta saan mukaan selvästi ottelun ratkaisun kannalta merkityksellisiä ja merkityksettömiä maalinsyntytilanteita. Voidaan olettaa, että myös maalin merkitys ottelun kannalta vaikuttaa selostuksen näkökulman valintaan puolueellisuudesta riippumatta. Esimerkiksi Suomen mestaruuden ratkaisutta maalia selostettaessa on otettava maalin merkitys huomioon, ja tällöin on vaikea olla huomioimatta tuoreita Suomen mestareita. Tällä valinnalla pyrin välttämään vääristymää, joka aiheutuu Jokerit—JyPHT-ottelun epätasaisuudesta. Koska Joke-

rit voitti ottelun 7—1, on mahdollista, että se nousee varsinkin puolueettomassa selostuksessa huomattavan maalimääränsä vuoksi kuin itsestään etualalle.

Olen valinnut tarkempaan tarkasteluun erityyppisten maalien selostuksia, koska tällä tavoin selviää myös se, esitetäänkö esimerkiksi ottelun ratkaiseva maali todennäköisemmin maalin tehneen joukkueen näkökulmasta ja merkityksettömät maalit sen joukkueen, jonka puolella selostaja roolissaan on.

Jääkiekko-ottelun maalit voisi luokitella monella tavalla, esimerkiksi ylivoimamaaleihin, alivoima-, tasavoima- ja täysillä kentällisillä tehtyihin maaleihin. Tässä työssä luokittelen maalit sen mukaan, mikä merkitys niillä on pelin kokonaistilanteelle: numerolliselle pelitilanteelle ja pelaaville joukkueille. Aineistooni kuuluu yksi tiukka ottelu eli ottelu, jonka ratkaisu on tapahtunut myöhäisessä ottelun vaiheessa (Jokerit—TPS 5.10.1997, 4—3), yksi suurella erolla toisen joukkueen hyväksi päättynyt, pelin aikaisessa vaiheessa ratkennut ottelu (Jokerit—JyPHT 6.10.1996, 7—1) ja yksi ottelu, joka on tiukkuudeltaan näiden kahden välistä (TPS—Jokerit 4.4.1996, 1—4). Liitteestä 3 löytyy tarkemmin analysoimieni maalien kuvaus.

Erilaisista otteluista löytyy erilaisia maaleja ja siksi tässä tarkoittamassani mielessä erilaisten maalien analysoiminen on tavallaan myös erilaisten ottelujen tunnelman löytämistä. Jokerit—JyPHT-ottelun kohdalla analysoin saman maalinsyntytilanteen eri selostajien selostamana, koska vertaamalla oletetulta puolueellisuuskannaltaan erilaisia selostuksia pääsee todennäköisesti luotettavimmin kiinni puolueellisuuden rakentumiseen. Tämän ottelun selostukset ovatkin päätutkimusaineistoni. Kahden muun aineistooni kuuluvan ottelun maalinsyntytilanteita käytän päätutkimusaineistoni tarkastelun tukena. Tarkemmassa analyysissä ovat aineistoni kolmen ottelun seuraavat maalinsyntytilanteet:

TPS—Jokerit: 1—2, 1—3 ja 1—4
 Jokerit—JyPHT: 1—0, 2—0, 3—0, 4—0, 4—1 ja 7—1
 Jokerit—TPS: 1—1, 1—2, 1—3, 2—3, 3—3 ja 4—3

Aineistoni sisältää yhden selostuksen maalinsyntytilanteen jokaisesta mainitusta ottelun maalinsyntytilanteesta. Jokerit—JyPHT-ottelun osalta olen käsitellyt mainitut maalinsyntytilanteet kaikista neljästä aineistoni selostuksesta.

Nämä maalinsyntytilanteet on valittu tarkempaan tarkasteluun siitä syystä, että ne valottavat erilaisia tilanteita. Poisjätetyt maalit ovat syntyneet samantyyppisessä tilanteessa kuin joku tässä jo tarkasteltavista maaleista, eli niiden ei voi katsoa tuovan tietoa uudeltaisesta maalinsyntytilanteesta (jos katsellaan maalinsyntytilannetta aino-

astaan sen valossa, millaisessa numerollisessa pelitilanteessa maali syntyy). Valittaessa maalinsyntytilanteita tarkempaan analyysiin on myös kiinnitetty huomiota maalin syntymisen ajankohtaan eli siihen, missä vaiheessa ottelun 60 minuutin peliaikaa maali on syntynyt. Tämä asia on otettu huomioon siksi, että varsinkin erien alussa ja lopussa syntyvät maalit saattavat usein olla ratkaisevia ottelun kulun kannalta, sillä niitä voi pitää psykologisesti raskaampina takaiskuina kuin keskellä erää syntyneitä maaleja. Kaikkien tarkastelemieni otteluiden maalien syntyajankohdat löytyvät ottelujen pöytäkirjoista liitteestä 2.

2.3. Aineiston käsittely

Puhutun diskurssin litterointitavalla on tutkimuksessa suuri merkitys. Litteraatiossa pitäisi olla talletettuna tutkimuksessa tarvittava informaatio, mutta sen pitäisi myös tehdä oikeutta litteroitavan vuorovaikutuksen luonteelle. Toisaalta litteraation pitäisi olla ns. helppo käyttää: se ei saisi esimerkiksi olla liian vaikea lukea. (Edwards, 1993: 3—4.) Eeva-Leena Seppänen huomauttaa keskustelunanalyysin litteraatiosta kirjoittaessaan, että litteraation pitäisi olla neutraali, eikä sen pitäisi johtaa tutkimusta mihinkään suuntaan (Seppänen 1997: 19). Vaikka aineistoni ei sisälläkään paljoa vuorovaikutusta (televisioselostusten maalinsyntytilanteiden analyysissakaan en keskity analysoimaan kommentaattorin ja selostajan välistä vuorovaikutusta, niin mielenkiintoista kuin tällaisen vuorovaikutuksen tutkiminen olisikin sen erikoislaatuisuuden vuoksi), enkä käytä taustanani keskustelunanalyysia, nämä ajatukset sopivat hyvin myös jääkiekkoselostusten litteroinnin taustaksi.

Jääkiekkoselostusta litteroitaessa on tärkeää ottaa huomioon selostajan (ja tietenkin myös kommentaattorin) intonaation vaihtelut, puhenopeuden vaihtelut sekä äänen voimakkuuden vaihtelut. Hypoteesini on, että juuri näistä seikoista näkee, milloin pelissä itsessään tapahtuu jotakin huomattavaa. Tämän hypoteesin mukaan selostus siis mukaillee pelin tapahtumia niiden nopeuden suhteen. Äänen voimakkuuden ja intonaation vaihteluilla saadaan puolestaan herätettyä kuulijan huomio: esimerkiksi huutava ääni ilmaisee, että pelissä on tapahtunut jotain olennaista, kuten maalin syntyminen. Litteroinnissa täytyy tietenkin ottaa huomioon myös muut yleiset puheen piirteet. Niinpä esimerkiksi litteraatio, jossa ei merkittäisi taukoja, vaikuttaisi hyvin kummalliselta.

Aiemmissa jääkiekkoselostuksia koskevassa tutkimuksessa litterointi on ollut pelkistetympää kuin omassa tutkimuksessani. Koskela on pro gradu -tutkielmassaan huomioinnut selostuksen tauotuksen, selostajan huomattavan innostumisen sekä selos-

tajan puheenvuoron alku- ja loppukohdan (Koskela 1992: 9—10). Alajärven pro gradu –tutkielmassa litterointi on myös pelkistettyä (Alajärvi 1981: 1, esim. 56). Hiirikosken artikkelin aineisto on yhtä lailla pelkistetyksi koodattu: hän näyttää huomioineen sanojen lisäksi vain tauotuksen (Hiirikoski 1991: esim. 221). Vaikka olenkin rajannut non-verbaaliset puolueellisuuden rakennusainekset tutkimuskysymykseni ulkopuolelle, olen katsonut, että jääkiekkoselostuksen ominaispiirteisiin kuuluu paljon non-verbaalisia piirteitä, joiden on syytä tulla esille, kun sitä litteroidaan. Tästä syystä pyrin olen pyrkinyt litteroimaan selostuksen niin, että sen ominaislaatu säilyy, eikä se näytä tasapaksulta esimerkiksi puhenopeuden suhteen.

Aineiston litteroinnissa olen käyttänyt pitkälle KIELI 10:n litterointimerkkejä. *KIELI 10 Suomalaisen keskustelun keinoja II* on artikkelikokoelma, jossa käsitellään Helsingin yliopistossa tehtyä keskusteluntutkimusta. Litterointimerkit on otettu Gail Jeffersonilta, joka muotoili ne nimenomaan keskustelunanalyysin tarpeisiin. (KIELI 10: 7.) Litteraatiomerkkini ovat seuraavat:

,	lyhyt tauko
.	pitkä tauko (vähintään sekunti)
...	erittäin pitkä tauko
(2)	tauon pituus sekunteina
↗	nouseva intonaatio
↘	laskeva intonaatio
maali	painotettu sana
>maali<	ympäristöään nopeammin puhuttu jakso
<maali>	ympäristöään hitaammin puhuttu jakso
°maali°	ympäristöään vaimeammin puhuttu jakso
MAALI	ympäristöään kovaäänisemmin puhuttu jakso
maa-	keskenjäänyt sana
maa::li	venytetty äänne
[maali]	päällekkäispuhunta
(maali)	epävarmasti kuultu jakso
(--)	jakso, josta ei saa selvää
- - -	puhejakso jatkuu
<i>maali</i>	keskeinen kohta esimerkissä
((maali))	työn tekijän huomio keskellä esimerkkiä, esim. äänensävy
[- -]	poisto

Koska litteraationi ei ole foneettinen, en kiinnitä huomiota myöskään selostuksissa esiintyvien vieraskielisten nimien ääntämykseen vaan litteroin ne niiden kirjoitusasun mukaan. Erisnimet on litteraatioissa alleviivattu, koska en ole merkinnyt niitä isolla alkukirjaimella (isot kirjaimet ovat yksinomaan voimakkaiden äänten kuvaamiseen tässä litteraatioissa).

3. Urheilukieli ja selostus

3.1. Urheilukielen luonne

Pihkon mukaan urheiluselostusten kielellinen rekisteri on eriytynyt aivan omanlaisekseen. Kerronnan dynaamisuutta ja erikoissanaston käyttöä voidaan pitää urheiluselostusten selkeimpinä ominaispiirteinä. Kun vaikkapa satujen ja opetustekstien taustalla on hyvin tarkka struktuuri, jolla on selvä hierarkia ja jonka muoto on määräytynyt ennalta, urheiluselostuksen jäsentymisessä on olennaista se, kuinka pelitapahtumat etenevät. Niinpä urheiluselostuksen rakenne onkin ketjuittainen. Peli itsessään rakentuu itsenäisistä tilannekokonaisuuksista, jotka muuttuvat nopealla tahdilla toisiksi. Selostaja korostaa tätä vaihtelua käyttämällä mm. toistoa, ellipsejä ja erilaisia modaalisuuden ja asenteiden ilmaisimia. (Pihko 1981: 69.)

Pauli Saukkonen on tyyliä tutkiessaan todennut radion urheiluselostusten huomattavan konkreettisuuden. Muita näiden selostusten keskeisiä ominaisuuksia ovat dynaamisuus sekä rakenne, jota Saukkonen nimittää nimellä esittelevä-kertova-kuvaileva. (Saukkonen 1984: 76, 78.) Omaa esimerkkikatkelmaansa Saukkonen kuvaa seuraavasti:

Esimerkkikatkelma havainnollistaa rakenteesta, että radion urheiluselostukset ovat tässä ja nyt tapahtuvien ilmiöiden suoraa preesensmuotoista esittelemistä, kertomista, kuvailemista ja analysoimista. Konkreetista aika-paikka-sidonnaisuudesta johtuu, että esitys on toteavaa, katkelmallista, vähäsidosteista (mikä näkyy pronomiinien suhteellisen vähäisessä käytössä). (Saukkonen 1984: 78.)

Johanna Juntunen kirjoittaa pro gradu –työssään seuraavasti: ”Vaikuttaa siltä, että suomalainen selostustyyli on muotoutunut hurmehenkisestä kotijoukkueen kannustamisesta suhteellisen tasa-arvoiseksi molempia joukkueita kohtaan, eikä meillä — toisin kuin esimerkiksi Etelä-Euroopassa — ole tapana haukkua vierasjoukkuetta aiheetta” (Juntunen 1993: 56). Onkin mielenkiintoista tarkastella, miten suomalaisessa selostuksessa näkyy oman puolen pitäminen. Luulisi meiltäkin jonkinlaista hurmahenkisyyttä löytyvän — vaikkei se aivan eteläeurooppalaisen temperamentin tasolle yltäisikään.

Urheilua on kuitenkin mahdollista selostaa monenlaisella tyylillä. Huhtala huomauttaa kuitenkin, että kaikkien selostajien on otettava huomioon tietyt ohjeet. Huhtalan sanoin selostajan ”on autettava kuuntelijaa tai katselijaa saamaan urheilutapahtumasta mahdollisimman paljon irti ja näin myös varottava suuntaamasta hänen huomiotaan toisarvoisiin seikkoihin”. (Huhtala 1979: 34.) Kati Selvenius on saanut pro

gradu –työssään selville television urheilukielen ja yleispuhekielen olevan nykyisin lähempänä toisiaan kuin aikaisemmin. Tästä syystä selostuksista on tullut melko värittömiä. Selvenius toteaa kuitenkin toimittajan persoonalla olevan vaikutusta selostuksen värikkyteen. Selveniuksen aineiston selostajien tyyli poikkesivat huomattavasta yleiskielisyydestään huolimatta selvästi toisistaan. (Selvenius 1995: 162.)

Myös Karttunen on huomannut urheiluselostusten yleiskielisyyden. Hän toteaa: ”Selostuksen, jopa urheiluselostuksen kieli mahtuu hyvin [Yleisradion] ohjelmatoiminnan säännöstössä vaaditun hyvän yleiskielen piiriin” (Karttunen 1986: 37). On kuitenkin mahdollista, joskaan ei ilmiselvää, että urheilukielen yleisestäkin värikkydestä huolimatta paikallisradioasemien selostuksista saattaa löytyä värikkäämpiä ilmauksia kuin valtakunnallisesta mediasta. Toisaalta juuri puolueellisen asennoitumisen voisi olettaa värittävän kieltäkin. Voisi olettaa, että selostus olisi kielellisesti sitä värikkäämpi, mitä selvemmin se on puolueellinen (esimerkiksi maaottelujen selostuksiin tulee väriä juuri oman maan joukkueen kannattamisesta).

Koskela on havainnut omassa pro gradu –työssään (1992: 24), että urheilukielen erityispiirteisiin kuuluu positiivisten ilmausten (esimerkiksi *hyvä, äärettömän kova*) kuluminen siten, että niiden voimakkuus on melkein kokonaan kadonnut. Affektiivisiä ilmauksia tarkasteltaessa onkin otettava tämä huomioon. Siksipä todellista tunnesuhtautumista voikin katsoa löytyvän sanastotasolla vain ilmauksista, jotka olisivat neutraalissa arkikielenkäytössä huomattavan voimakkaita tai sellaisista, joita käytetään urheilukielessä sen verran harvoin, että ne ovat säilyttäneet voimakkuutensa (esim. *syöttää mahtavasti tohon* (JOK—TPS 1—2, MTV3)).

Pertti Kovanen on urheilukieltä käsittelevässä pro gradu –tutkielmassaan havainnut, että urheilukieltä leimaa kaikkein eniten se, että se on täynnään verbejä. Sanastoa tarkasteltaessa juuri verbit tekevätkin urheilukielestä oman osakielensä. Urheilukielen verbit ovat tyypillisesti deskriptiivisiä ja kuvallisia, mikä on ymmärrettävää, sillä urheilukielen tehtävänä on tuoda esille urheilun luonne eli liike ja vauhti. (Kovanen 1978: 29—30.)

Kovanen pitää myös kielikuvia eräänä tärkeänä erityispiirteenä, joka urheilukielellä on. Hänen pro gradu –työnsä kielikuvien käsittely pohjautuu kielikuvien käyttämiin aihepiireihin. Eniten urheilukielessä käytetään Kovanen mukaan kielikuvia, jotka pohjautuvat joko sota-, ruoka- tai luonto- (myös eläin-) –kuvastoon. Sotakuvastoa Kovanen pitää elinvoimaisimpana. Hän arvelee, että yksi syy tähän on miesvaltainen puheyhteisö. Toisaalta hän huomauttaa sotakuvaston olevan erityisen affektiivista. Kovanen kirjoittaa myös urheilukieltä kokonaisuutena tarkastellen: ”Runas affekti näyttää

olevan urheilukielen vahvimpia rakenneominaisuuksia.” (Kovanen 1978: 87—88, 100.) Tarkastelunsa perusteella Kovanen päätyy nimeämään urheilukieltä deskriptiivis-affektiiviseksi osakieleksi. (Kovanen 1978: 124). Tämä nimitys on mielestäni osuva. Kovanen siis olettaa, että urheilutoimittajalla on henkilökohtaisesti tunteenomainen suhtautuminen kysymyksessä olevaa urheilua kohtaan. Itse pitäydyn kuitenkin käsityksessä, jonka mukaan tunnelataus on nimenomaan selostuksen, ei selostajan tunnelatausta.

3.2. Aiempia tutkimuksia jääkiekkoselostuksista

Jääkiekkoselostuksia on käytetty kielitieteellisessä tutkimuksessa aineistona pääasiassa pro gradu –tutkielmissa. Anne Koskelalla on pro gradu –työssään *Television urheiluselostusten arvottavien asenteiden ilmauksista* aineistona television hiihto-, yleisurheilu- ja jääkiekkoselostusta. Hän tarkastelee sitä, kuinka selostajat ilmaisevat arvottavia asenteitaan kilpailuja ja urheilijoita kohtaan. Koskelan jääkiekkoaineistona on kaksi Suomen joukkueen maailmanmestaruuskisoissa pelaamaa ottelua. Toinen otteluista on Suomen voitto- ja toinen tappio-ottelu. (Koskela 1992: 1, 7—9.) Jääkiekkoselostuksista Koskela on pyrkinyt selvittämään selostajien asenteita sekä suomalaisia että vastustavan joukkueen pelaajia kohtaan sen valossa, onko joukkue voittamassa vai häviämässä ottelua (Koskela 1992: 51).

Koskelan pro gradu –työ on osiltaan lähellä omaa aiheitani. Hänen mukaansa urheiluselostuksissa, yhtä lailla kirjoitettuna kuin suullisesti esitettyinä, näkyy niitä asenteita, joita toimittajilla ja yhteiskunnalla on. Hän tarkastelee siis urheiluselostusten arvo- ja asennemaailmaa ja niiden kielellistä ilmenemistä. Hänen tutkielmastaan käy ilmi mm. se, että se, kuinka selostajat kommentoivat pelaajia, on tekemisissä joukkueen pelitilanteen kanssa. Johtoasemassa oleva joukkue saa selostajat ylistämään pelaajiaan. (Koskela 1992: 3, 51.) Niinpä voisikin ajatella, että Koskela sivuaa tavallaan osittain tietämättään puolueellisuuden ilmenemistä. Hän ei kuitenkaan paneudu siihen seikkaperäisesti. Hänen tarkastellessaan jääkiekkoselostusta ottelusta, joka on käyty Suomen ja jonkin toisen joukkueen välillä, voi kuitenkin löytää implisiittisen viittauksen siihen, että Koskela näkee selostajan pitävän Suomea omana joukkueenaan. Koskela havainnoi mm. että selostajat moittivat pelaajia näiden pelatessa niin, että Suomen joukkueen tilanne vaarantuu (Koskela 1992: 56).

Mielenkiintoinen Koskelan toteamus on myös se, etteivät selostajat suhtaudu vastapuoleenkaan kaikissa tilanteissa samalla tavalla. Suomen ollessa tappioasemassa

sitä vastaan pelaava joukkue on selostajien mielestä taktikoija, jonka tarkoituksena on tehdä Suomen pelaaminen vaikeaksi. Koskela on löytänyt ainoastaan yhden tapauksen, jossa tappiolla olevan Suomen vastustaja on saanut positiivista arvottamista osakseen. (Koskela 1992: 58.)

Kyllikki Alajärvi on pro gradu –tutkielmassaan *Radion ja sanomalehtien urheiluselostuskieli* tarkastellut puolestaan urheiluselostuskieltä tyylintutkimuksen kannalta. Hänen aineistonsa on Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksella tehdystä projektista, joka käsitteli 1960-luvun yleiskieltä. (Alajärvi 1981: 1.)

Juhani Hiirikoski on kirjoittanut AFinLA:n vuosikirjaan artikkelin, jossa hän käsittelee suomen kielen lauseissa olevien kieliopillisten ja semanttisten rakenteiden informaatorakenteelle aiheuttamia rajoituksia. Erityisesti hän tarkastelee käännettyä sanajärjestystä. Hiirikosken tarkastelussa on päätekstityyppinä nimenomaan jääkiekkoselostus. (Hiirikoski 1991: 203, 205.)

Kati Selvenius on puolestaan tarkastellut pro gradu –työssään *Television urheilukielen ominaispiirteitä* urheilukieltä syntaktis-semanttisesta lähtökohdasta. Hän tarkastelee ensiksikin sitä, mikä on ominaista television urheiluohjelmissä käytettävälle kielelle. Toiseksi hän etsii pro gradu –työssään eroavuuksia ja samankaltaisuuksia, joita on eri urheilulajien yhteydessä käytettävien ”kielten” välillä. Selveniuksen tarkastelun kohteena ovat sanastolliset erot. Nimenomaan adjektiiveissa, verbeissä ja tapaa ilmaisevissa adverbeissa esiintyvät erot kiinnostavat häntä. Myös se, miten vierassanojen ja erikoissanaston käyttö eroavat eri lajeihin liittyvissä urheilulähetyksissä kiinnostaa Selveniusta. Selveniuksen jääkiekkoaineisto on kahdesta Suomen joukkueen pelaamasta maaottelusta. (Selvenius 1995: 8, 10, 163.)

Johanna Juntunen on puheviestinnän pro gradu –työssään *Jääkiekkoselostuksen dramaattiset elävöittämisskeinot radiossa* tarkastellut radion jääkiekkoselostuksia tutkimusvälineenään sisällönanalyysi. Hän on selvittänyt selostusten dramaattisia elävöittämisskeinoja sekä sitä, kuinka eri selostajien tyylit eroavat toisistaan. Lisäksi Juntusen tutkimus selvittää selostusten kuuntelijoiden suhtautumista dramaattisiin elävöittämisskeinoihin. (Juntunen 1993: 42—43.)

Pertti Kovasen pro gradu –työn *Sanomalehtien urheilukielen leksikaalisia ja fraseologia erityispiirteitä* käsittelyn kohteena on kieli, jota sanomalehdet käyttävät urheiluartikkeleissaan. Kovasen aineiston vanhimmat lehdet ovat 1930-luvulta ja uusimmat 1970-luvulta. Tarkastelu on tehty synkronis-diakronisesti. (Kovanen 1978: 24.) Vaikka sanomalehtikieli on rakenteeltaan täysin erilaista kuin puhuttu urheiluselostuskieli, antaa Kovasen tarkastelu hyvää taustatietoa myös omalle tutkimukselleni.

Aiempi tutkimus tuntuu pitävän selostuksen puolueellisuutta tai puolueettomuutta itsestäänselvyytenä. Tarkasteluissa saatetaan siis tuoda esiin, että selostusta pidetään puolueellisena. Kuinka tällainen päätelmä on syntynyt? Tämänkin taustan valossa puolueellisuuden kielellisten merkkien etsiminen on mielenkiintoinen tarkastelukohte.

3.3. Selostus puheena ja viestintätilanteena

3.3.1. Puhekielestä

Radion ja television jääkiekkoselostusten tarkastelu on luonnollisesti puhekielen tarkastelua. Keskeistä puheessa on, ettei se ole poispyyhittävässä. Jos puhuja lipsauttaa suustaan jotain väärää, hän ei voi käyttää pyyhekumia, vaan asia on oikaistava reaaliaikaisesti. Niinpä puhujan tekemä korjaus saattaa jopa keskeyttää muun puheen. (Kieli ja sen kieliopit 1994: 76.)

On myös huomattava, että puheella ja sen kontekstilla on voimakas riippuvuussuhde. Kontekstia ajateltaessa on tässä otettava huomioon tilanteen muusta puheesta syntyneen kontekstin lisäksi muukin konteksti, joka on näkyvillä. Myös vastaanottajan tulkinta ottaa huomioon nämä molemmat kontekstit. Hajanaiselta tuntuvaan puheeseen liittyy kontekstista lisätietoa, joka auttaa puheen ymmärtämistä. Tässä suhteessa puhe ja kirjoitettu teksti ovatkin hyvin erilaisia. (Kieli ja sen kieliopit mp.)

Puheelle on ominaista ensiksikin se, että se on sidottu aikaan ja toiseksi se, että se on dialogista. Puhe koostuu hyvin lyhyistä lausumista. Lyhimpien lausumien kesto on pari sekunnin kymmenystä, pisimmät lausumat voivat olla kestoltaan muutamia sekunteja. Niinpä puheelle on ominaista myös nopea ajassa eteneminen. Kun puhuja on sanonut puheenvuoronsa, sitä on enää mahdotonta tavoittaa: ”Yksittäinen vuoro tai lausuma kuuluu vain kerran ja haihtuu pois.” Normaalissa dialogisessa puheessa puhujien ei ole myöskään mahdollista suunnitella puheenvuoronsa rakennetta. Tämä johtuu siitä, että puheenvuoron saaminen edellyttää keskustelun seuraamista ja, voisi sanoa, kärkkymistä. (Kieli ja sen kieliopit 1994: 77.) Jääkiekkoselostuksessa selostaja saa puhua vapaasti, sillä kyseessä ei ole normaali keskustelutilanne. Tästä huolimatta selostukseen pätee se, ettei selostaja voi suunnitella etukäteen, millaisia rakenteita käyttää. Hänen on seurattava ottelua ja pyrittävä välittämään kuulijoilleen sen tapahtumat. Koska ottelu on tapahtumiltaan täysin ennalta-aavistamaton, selostajan on oltava koko ajan valmiina

välittämään – kielen rakenteista välittämättä – yleisölleen sen käänteet, olivat ne kuinka yllätyksellisiä tahansa.

Karttusen mukaan tilanne määrää selostuksen kielen. Selostajan puhetta ei voi siis pitää mielivaltaisena huolimatta siitä, että sen yksityiskohtainen valmistelemineen on mahdotonta ja että selostaja puhuu vapaasti, ei jäykkää tyyliä käyttäen. Selostajan tehtävänä on luoda kiinnostava selostus, joka pitää yleisönsä hereillä. (Karttunen 1986: 37.) Tätä tehtävää Karttunen kuvaa seuraavasti:

Selostajan on taitavasti valittava yksityiskohtia pursuilevasta kokonaisuudesta ne seikat, jotka kuulijan ja asian kannalta ovat olennaisimmat ja vievät samalla asiaa eteenpäin. Selostajan on pyrittävä luomaan jännitteitä, jotka pitävät kuulijat pihdeissään. Kielen on silloin oltava elävää ja havainnollista, jotta se synnyttäisi kuulijassa välittömiä konkreettisia mielikuvia. (Karttunen mp.)

Yleisön koostumus ratkaisee, mikä on sen kannalta olennaista. Niinpä selostajan on ensisijaisesti muotoiltava selostuksensa nimenomaan sen mukaan, mitä hän arvelee yleisönsä pitävän kiinnostavimpina näkökohtina ja tapahtumina ottelussa.

3.3.2. Radion ja television eroista

Koska aineistooni kuuluu jääkiekkoselostusta sekä televisiosta että radiosta, on tutkimuksessa mahdotonta olla ottamatta huomioon näiden kahden viestintävälineen eroja. Medioiden väliset erot eivät kuitenkaan kuulu tutkimuskysymykseeni. Olen selvittänyt aineiston esittelyn yhteydessä, miksi en ole käyttänyt vain yhden viestintävälineen tuottamaa materiaalia.

Pihkon mukaan television urheiluselostuksissa varsinaisen tapahtuman selostaminen jää taka-alalle ja selostus keskittyy tilanteen jälkikäteen tehtävään kommentointiin (Pihko 1981: 74). Huhtala (1979: 74) huomauttaa puolestaan radion ja television urheiluselostusten eroista seuraavaa: ”Radioselostaja tulkitsee kuulijoille tapahtumia, televisioselostajan tehtävänä on olla kuvan tukena.” Radioselostajan ei myöskään ole mahdollista vaieta huomattavaksi aikaa. Televisiossa asia on toisin: kuva osaa itsessään kertoa viestejään, eikä selostajan tarvitse selostaa koko aikaa. Toisaalta televisioselostajan tehtävä on rajoitetumpi. Hän on riippuvainen niistä kuvavalinnoista, jotka ohjaaja tekee. Tästä syystä televisioselostaja puhuu asiapitoisemmin ja tavallaan luonnostaan kuivakammin kuin radioselostaja. (Huhtala 1979: 74.) Myös Karttunen toteaa radion urheiluselostusten kielen olevan television selostusten kieltä täyteläisempää. Syynä tä-

hän on hänen mukaansa se, että ”televisiossa selostajan tulee ottaa huomioon se, että myös katsoja seuraa tapahtumia ruudusta.” (Karttunen 1986: 37.)

3.3.3. Selostus viestintätilanteena

Joukkoviestinnälle on luonteenomaista erityisesti yhdensuuntaisuus. Sanoman lähettäjä ei valitse kuulijoitaan ja viesti lähtee yhtä aikaa suurten joukkojen kuultavaksi. Joukkoviestimen puhujalle kuulija on kasvoton. Tästä syystä puhetilannetta voidaan pitää epäaitona. Median yleisö ei myöskään esitä palautettaan suoraan puheen esityshetkellä. Niinpä radion tai television puhujan puhe ei ota yleisön palautetta huomioon. (Karttunen 1986: 35.)

Jääkiekko-ottelun välittäminen radion kuuntelijoille tai television katsojille selostuksen muodossa ei ole viestintätilanteena niin monimutkainen kuin kahden ihmisen välinen kasvokkai keskustelu, koska viestintä kulkee vain yhteen suuntaan. Siinä on omat ongelmansa tästä huolimatta.

Ns. prosessikoulukunta pitää viestintää sanomien siirtämisenä, semioottisen koulukunnan mukaan viestinnässä puolestaan on kysymys merkitysten tuottamisesta ja niiden vaihtamisesta. Näillä kahdella koulukunnalla on erilaiset käsitykset sanoman olemuksesta. Prosessikoulukunnan käsityksen mukaan sanoma ”on se, mikä siirtyy viestintäprosessissa.” Semiootikot ajattelevat sanoman merkkirakennelmaksi. Merkitykset ilmaantuvat tähän merkkirakennelmaan vuorovaikutuksessa, jossa se ja sen vastaanottajat ovat. Semiootikot keskittyvät siis tekstin ’lukemiseen’, eikä lähettäjällä ole heidän mukaansa viestinnässä niin suurta roolia. (Fiske 1992: 14—16.) Kun ajatellaan jääkiekkoselostusta viestintätilanteena, voidaan se käsittää siten, että selostaja siirtää viestinsä ottelun tapahtumista vastaanottajalle eli kuulijalleen. Kuitenkin on tärkeää ottaa huomioon myös kuulija: kuulija on erittäin keskeisessä asemassa, kun tarkastellaan sitä, millaisessa muodossa viesti menee perille (vrt. Fiske 1992: 246—247).

George Gerbnerin vuonna 1956 kehittänyt viestintämalli tuo esiin ajatuksen siitä, että tapahtumat todellisuudessa ovat liian mutkikkaita havaittaviksi sellaisenaan ja niinpä jo niiden havainnoijan havainnoissa on valintaa. Tämä malli korostaa sitä, että viestintäprosessi on läpensä valikointia. (Fiske 1992: 41-42, 44.) Tämän perusteella voi esittää hypoteesin, että puolueellinen selostaja havaitsee pelin tapahtumat oman joukkueensa näkökulmasta ja keskittyy tähän havaisemistapaan jo alunperinkin yleisönsä vuoksi. Jääkiekkoselostusten puolueellisuuden elementtejä etsittäessäkin on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että koko selostus on selostajan valintaa. Juuri siitä, mitä

hän valitsee kerrottavakseen, voi olettaa löytyvän hänen puolueellisuutensa/puolueettomuutensa merkit.

Lasswellin vuonna 1948 luoma viestintämalli sopii myös erittäin hyvin tarkasteluni taustaksi, koska sen tarkoituksena on kuvata joukkoviestintää. Lyhykäisyydessään Lasswellin malli on seuraavanlainen:

*Kuka
sanoo mitä
minkä kanavan välityksellä
kenelle
millä vaikutuksella?*
(Fiske 1992: 49.)

Omassa tarkastelussani on kysymys siitä, että radion tai television selostaja välittää yleisölleen selostuksen teknisen laitteen (siis radion tai television) välityksellä. Vaikutuksen pohtiminen on mielenkiintoisempi asia. Yksi vaikutus on tietenkin se, että yleisö pysyy mukana ottelun tapahtumissa. Lisäksi ainakin selostus herättää ainakin puolueellisessa yleisössä (siis jommankumman pelaavan joukkueen puolella olevassa) pelin tapahtumia mukailevia tunnetiloja.

Taustaksi omalle tarkastelulleni on aiheellista käsitellä myös hieman semioottisen viestintäkoulukunnan näkemyksiä. Semiootikot pitävät viestinnän keskipisteenä viestiä. Huomattava ero verrattuna prosessikoulukunnan ajatteluun on myös se, että viestin vastaanottaja on merkittävämmässä asemassa, aktiivisemmassa roolissa. Kuten prosessikoulukuntalaiset, semioottisen koulukunnan edustajatkin ajattelevat, että lukijan (siis viestin vastaanottajan) tausta on merkityksellinen viestiä tulkittaessa: mm. lukijan asenteet ja aiemmat kokemukset vaikuttavat siihen, millaisia merkityksiä hän vastaanottamilleen viesteille muodostaa. (Fiske 1992: 61—62.) Kun vastaanottaja on aktiivinen merkityksen muodostumisen kannalta, tulee myös se mahdolliseksi, että eri puolueellisuuskantojen edustajat voivat tulkita saman viestin omista lähtökohdistaan eri tavoin. Semiootikoiden ajatteluun kuuluu myös se, että sanoma muodostetaan aina sekä valinnan että yhdistelyn avulla (paradigma ja syntagma). Juuri valinta synnyttää merkityksen: se, mitä ei ole valittu, määrää valitun merkityksen. (Fiske 1992: 81—82.) Jääkiekkoselostuksen puolueellisuuden tarkastelussa on myös otettava tämä huomioon.

3.4. Jääkiekkoselostus genrenä

Hahmotan jääkiekkoselostuskokonaisuuden ja sen osat genreteorian avulla. Bhatia on esitellyt genren Swalesiin (käytetyt teokset vuosilta 1981, 1985 ja 1990) pohjautuen.

Ammatilliselle tai akateemiselle genrelle on ominaista se, että se tunnustetaan tietyksi viestinnälliseksi tapahtumaksi. Sen esiintymisyhteisön jäsenet ymmärtävät genren luonteelle ominaiset viestinnälliset päämäärät. Genrelle on ominaista pitkälle mennyt strukturoituneisuus ja konventionaalistuminen. (Bhatia 1993: 13.)

Bhatian mukaan keskeistä genren määritelmässä ovat juuri genren luonteelle ominaiset viestinnälliset päämäärät. Esimerkiksi viestin sisällöllä, muodolla ja välittämiskanavalla ei ole niin suurta merkitystä sille, miten genre rakennetaan ja millaiseksi sen luonne muodostuu. Jos viestinnälliset päämäärät muuttuvat huomattavasti, genre todennäköisesti muuttuu. Pienten muutosten perusteella voi vetää rajan eri alagenrejen (*sub-genre*) välille. (Bhatia 1993: 13.) Bhatia näkee Swalesin ansiona sen, että tämä määrittellessään genrea yhdisti kielitieteellisen ja sosiologisen puolen. Swales ei kuitenkaan kiinnittänyt tarpeeksi huomiota psykologisiin seikkoihin, genrea rakennettaessa käytettävään taktiikkaan. Tällä on suuri merkitys, kun ajatellaan, että genre on prosessi, joka on dynaaminen ja sosiaalinen. (Bhatia 1993: 16.)

Jääkiekkoselostuksen viestinnällisenä päämääränä voidaan pitää jääkiekko-ottelun tapahtumien välittämistä radion kuuntelijoille ja television katsojille. Jääkiekkoselostukset ovat siis tietynlaista kerrontaa. Mustajoki pitääkin urheiluselostuksia yhtenä kerronnan lajina. Niissä kerronta on nykyhetkessä. Tapahtumahetki ja puhehetki ovat sama – melkein pä yksi yhteen. (Mustajoki 1993: 63.) Radion tehtävänä on kuvata ja tulkita tapahtumia, pelillisiä kuvioita, pelaajien liikkeitä jne. kielellisesti hyvin tarkoin. Televisio puolestaan selostaa kuvan tapahtumia ja vahvistaa niitä. (Ks. luku 3.3.2.) Radion ja television jääkiekkoselostusten viestinnälliset päämäärät eroavat siis jonkin verran toisistaan. Niinpä näitä kahta selostusta voisi pitää rinnakkaisgenreina, jotka ovat saman genren, jääkiekkoselostuksen, alagenreja.

Jääkiekko-ottelun selostukselle voidaan hahmottaa seuraavanlainen generakenne:

Alkuselvitykset

pieniä osadiskursseja (joukkueiden kokoonpanojen ja tuomareiden esittely, tunnelmaa, sarjatilanne, ottelun taustat)

1. erä

pieniä osadiskursseja (hyökkäysselostukset, kenttäkokoonpanojen selvittäminen, pelaajien taustaselvitykset, maalinsyntytilanteet jne.)

1. erätauko

pieniä osadiskursseja (menneen erän tapahtumat, pelaaja- ja asiantuntijakommentteja, haastatteluja, musiikkia, muiden otteluiden tilanteita jne.)

2. erä

pieniä osadiskursseja (ks. 1. erä)

2. erätauko

pieniä osadiskursseja (ks. 1. erätauco)

3. erä

pieniä osadiskursseja (ks. 1. erä)

Loppuselivitykset

pieniä osadiskursseja (kerrataan ottelun tapahtumat, kommentteja pelaajilta, valmentajilta)

Tämä generakerenne pätee pääpiirteissään yhtä lailla sekä television että radion jääkiekkoselostuksiin. Tämäkin tukee sitä, että molemmat selostukset kuuluvat samaan genreen.

3.5. Maalinsyntytilanteen rajaaminen

Jääkiekko-ottelun selostus on kokonaisuutena sekä radiossa että televisiossa yksi laaja diskurssi, ja se koostuu pienistä osadiskursseista, jotka muodostavat ensin esimerkiksi eräselostukset. Kolmesta eräselostuksesta, kahdesta erätaukodiskurssista sekä ottelun alku- ja loppuselitysdiskursseista muodostuu kokonainen jääkiekkoselostusdiskurssi. Erikokoiset diskurssit ovat siis upotettuna toisiinsa. Maalinsyntytilanteet ovat tässä rakennelmassa pieniä diskursseja, eräselostusdiskurssien osia.

Itse maalinsyntytilanteen voi jakaa kolmeen osaan: maalia edeltävään selostukseen, maalinsyntyhetkeen ja maalinsyntyä seuraavaan analyysiin ja tapahtumien kertaukseen. Siihen kuuluu siis osia, joissa itse peli on käynnissä ja osia, joissa peli on vihellyt poikki. Maalinsyntytilanteet sijoittuvat eräselostusdiskursseihin täysin satunnaisesti, koska niiden esiintyminen on riippuvainen siitä, milloin pelaavat joukkueet saavat maalinsa aikaiseksi. Osa muista osadiskursseista nivoutuu osittain maalinsyntytilanteisiin: esimerkiksi taustatiedot pelaajista kerrotaan luontevasti maalinsynnyn yhteydessä (luonteva maalintekijän esittely). Osadiskurssit voivat siis olla myös päällekkäisiä tai liukuvarajaisia. Tämä vaikeuttaa osaltaan maalinsyntytilanteiden rajaamista.

Eräselostuksen sisällä diskurssit pystyy useimmiten rajaamaan tematiikan avulla. Diskurssilla on tietty teema, esimerkiksi vaihdossa kentälle tulevien pelaajien esittely tai juuri maaliin johtaneen hyökkäyksen selostus. (vrt. Luukka 1995: 51.) Koska kyseessä on selostus, jääkiekko-otteluselostuksen diskurssin rakenne määräytyy pitkälti pelin tapahtumien mukaan: peli itsessäänkin jakaantuu pieniin osiin, ja tätä jakaantumista jaksottaa pohjimmiltaan se, onko peli käynnissä vai poikki. Selostuksen pienten diskurssien rajat löytyvät usein esimerkiksi kohdista, joissa siirrytään taas pelikatkon jälkeen selostamaan uudelleen käynnistynyttä peliä. Selostusta kuunnellessa on helppo havaita useat osadiskurssien rajakohdat, koska usein selostaja vaihtaa teemaa puhees-

saan hyvin selvästi. Maalinsyntytilannediskurssien löytäminen on kuitenkin monissa tapauksissa vaikeaa. Tämä johtuu siitä, että voi olla vaikea hahmottaa, mistä maalinsyntytilanne alkaa. Maalinsyntytilannetta selostaessaan selostaja on tietenkin ainakin periaatteessa kiinni tapahtuvassa, kuten muulloinkin, muttei aina pysty ennakoimaan maalin syntyä. Nopeista tilanteista tulleet maalit tulevat selostajallekin yllättäen. Tosi- asia on myös se, ettei selostaja tiedä, milloin ottelussa tulee maali ennen kuin se on tullut. Esimerkki (1) kuvaa osuvasti maalinsyntytilanteen rajaamisongelmia:

- (1) tampereelta tuli postipaketti helsinkiin otakar janneckyn nimellä, ja kun ei ollut puhelinnumeroa niin, oli lähteä kypärä takaisin tamperetta kohden mutta sitten, keimolan kesoililta, kesoilille tuli puhelu, ja sieltä sitten toinen linja-autokuski toi tämän::, puheli, numerottoman paketin helsinkiin ja janecky sai kypäränsä päähän. > ja jokereilla heti läpisyöksy näin menee läpi ja sinne menee <, petri varis upottaa::, avausmaalin ((naurahdus)) kun peliä on pelattu kahdeksan sekuntia, siinä tuli nopea pystysyöttö petri varis läpi mitä tapahtui jypin >viisikkopuolustukselle<, en tiedä, - - - (JOK—JYP 1—0, RK-S)

Tämän maalinsyntytilanteen maali on syntynyt peliajassa 0.08 eli *peleä on pelattu kahdeksan sekuntia*, kuten selostajakin toteaa. Selostaja on kertomassa vielä Otakar Janneckystä, Jokerien pelaajasta, joka on luonteva puheenaihe ennen pelaamisen aloittamista paitsi kypäräseikkailun vuoksi myös siitä syystä, että hän on tunnettu pelaaja ja hän oli ennen tätä ottelua ollut kuuden pelin verran pelikiellossa. Selostaja kertoo siis selostusta keventävää tarinaa vielä silloin, kun peli on jo käynnistynyt. Ensimmäinen maali syntyy niin nopeasti, ettei hän ehdi lopettaa tarinaansa ja siirtyä ajoissa selostamaan peliä saadakseen mukaan kaikki maalin syntyyn liittyvät tapahtumat. Selostaja ehtii vain toteamaan, että Jokereiden Petri Varis on yksin JyPHT:n maalivahtia vastassa. Selostus on siis vielä pelin alettua tavallaan alkuselvitysten osadiskurssissa. (Ks. s. 24 kaavio.) Mielestäni on kuitenkin mahdotonta ajatella, että maalinsyntytilanne rajattaisiin alkupäästään siitä kohdasta, missä selostaja siirtyy kuvaamaan pelin tapahtumia (> *ja jokereilla heti läpisyöksy näin menee läpi ja sinne menee*), koska tällaista kriteeriä käytettäessä olisi mahdollista, että itse maalinsyntyhetkellä tapahtuva selostus jäisi rajauksen ulkopuolelle. Joissain tapauksissa selostaja nimittäin siirtyy selostamaan itse peliä vasta kun maali on jo syntynyt.

Maalinsyntytilannetta rajattaessa on mahdollista tarkastella selostusta esimerkiksi maalin syntyä edeltäneestä aloituksesta. Tällöin kuitenkin maalin syntyminen

saattaa olla ajallisesti kaukana, eikä kaikkea aloituksen jälkeen tapahtunutta voida pitää maalinsyntyyn liittyvänä. Toinen tapa ratkaista maalinsyntydiskurssien rajauksen ongelma olisi käsitellä tilanne siitä asti kun maalin tehnyt joukkue sai kiekon haltuunsa (mukaan lukien mahdollinen vastustajan tekemä virhe). Tämäkin kuitenkin voi johtaa siihen, että maalinsyntytilanteeseen tulee mukaan sellaista materiaalia, joka ei liity varsinaisesti maalintekoon. Toisaalta myös suoraan vastustajan syötöstä tehty maali on yleensä vaatinut maalin tehneeltä joukkueelta pohjustusta: kiekotonta pelaamista, jolla on esimerkiksi saatu vastustaja perääntymään puolustusalueelleen ja tekemään virhe. Siispä vaikka voidaan katsoa, että maalin syntymiseen johtaa nimenomaan se, että joukkue saa kiekon haltuunsa, tätä hetkeä pelissä ei voida yksiselitteisesti pitää alkukohtana maalinsyntytilanteen rajauksessa.

Selostaja voi myös ottelun keskellä ikään kuin myöhästyä pelitilanteesta selostaessaan esimerkiksi pelaajien taustoja, kun maaliin johtanut hyökkäys on jo käynnissä. Tällaisissa kohdissa kielellinen diskurssi ei etene täsmälleen pelitapahtumien osien mukaan. Kaikki aineistoni ottelut ovat videonauhalla ja tästä syystä minun on mahdollista käyttää maalinsyntytilanteiden rajaamisessa apuna videonauhaa. Kuvaa voi käyttää sen arvioimiseen, mistä maaliin johtanut tilanne alkoi. Tästä huolimatta en käytä maalinsyntytilanteiden rajaamiseen mitään yksittäistä periaatetta: jokainen maalinsyntytilanne on rajattava sen omien ehtojen mukaan. Maalinsyntytilanteiden rajat ovat osassa tapauksista hyvin liukuvat. Tällöin on pidettävä erityisesti huolta siitä, ettei rajaa tarkasteltavan selostuskatkelman ulkopuolelle mitään olennaista.

4. Puolueellisuuden ilmaiseminen – teoriatausta

4.1. Tutkijan asema ja intuitio

Orpana katsoo, että intuitiota voi käyttää metodina tieteellisessä tutkimuksessa. Kielen-
tutkija on kieltä tarkastellessaan kahdessa eri roolissa yhtäaikaisesti. Hän on sekä kie-
lenopas että tutkija. (Orpana 1988: 6.) Myös Nida huomauttaa, ettei intuition käyttä-
mistä oman äidinkielen tarkastelussa voi pitää epätieteellisenä (Nida 1975: 155). Niinpä
urheiluselostustakin tutkiessaan kielentutkija voi turvautua intuitioonsa tarvittaessa.
Hänhän on kieliyhteisön jäsen ja siten tulkitsee itsekin selostusta myös sen yleisönä ja
ymmärtää sitä oman tunteensa perusteella. (Vrt. Koskela 1992: 6—7.) Urheiluselostuk-
set ovat myös siinä mielessä oiva tutkimuskohde, että niitä tarkastellessaan tutkija ei ole
saanut eteensä keinotekoisesti luotua kielenkäyttötilannetta. Urheiluselostus tulee ana-
lysoitavaksi juuri siinä muodossa, missä television katsoja ja radion kuuntelijakin ovat
saaneet sen vastaanottaa. Tutkija voi tarkastella luovaa, aitoa kielenkäyttöä sellaisenaan.
Näitä jääkiekkoselostuksia tarkastellessani olen myös siinä mielessä mielenkiintoisessa
asemassa, että olen ensin vastaanottanut ne tavallisena yleisönä ja sitten siirtynyt kie-
lentutkijana tarkastelemaan niitä aivan toisella tapaa.

4.2. Funktionaalinen ajattelu

Tarkastelen siis tutkimuksessani ilmiötä, jonka kielellistä ilmenemismuotoa ei ennalta
tiedetä. Tällöin on lähdeittä liikkeelle merkityksestä, koska ei ole valmiina kielellisiä
kategorioita joihin tukeutua. Arto Mustajoki on hahmotellut funktionaalista lauseoppia,
joka tarkastelee kieltä merkityksestä muotoon –kuvausperiaatteella (Mustajoki 1993).
Kun kieltä tarkastellaan tästä näkökulmasta, katsotaan sitä asemasta, jossa puhuja on
viestiessään: puhujalla on merkityssisältö, jonka hän kielellistää. Muodosta lähtevä ja
merkitykseen päätyvä tarkastelu puolestaan näyttää asiat kuulijan kannalta, koska kuu-
lija etsii kuulemalleen muodolle merkityksen. (Mustajoki 1993: 3, 10, 11.)

Olisikin luonnollisempaa ajatella, että viestijälle ja toisaalta kuulijallekin tärke-
ämpää ja ensisijaisempaa olisi merkitys, välitettävä viesti, ja muodolla olisi toissijainen
asema. Puhujalla on siis ensin mielessään jokin välitettävä viesti, ja sen hän välittää
kuulijalle valitsemallaan kielellisellä muodolla. Orpana kirjoittaa: ”Mistä näkökul-
masta katsottuna kieli ei ole irrallisia sanoja, vaan systemaattinen syntagmaattisesti ja
paradigmaattisesti jäsentynyt järjestelmä, jonka perustana on ilmaisutarve (Orpana 1988:

25). Siksi onkin mielestäni järkevää tarkastella kieltä merkityksestä eikä muodosta käsin, lähteä liikkeelle jostain ei-kiellellisestä ilmiöstä.

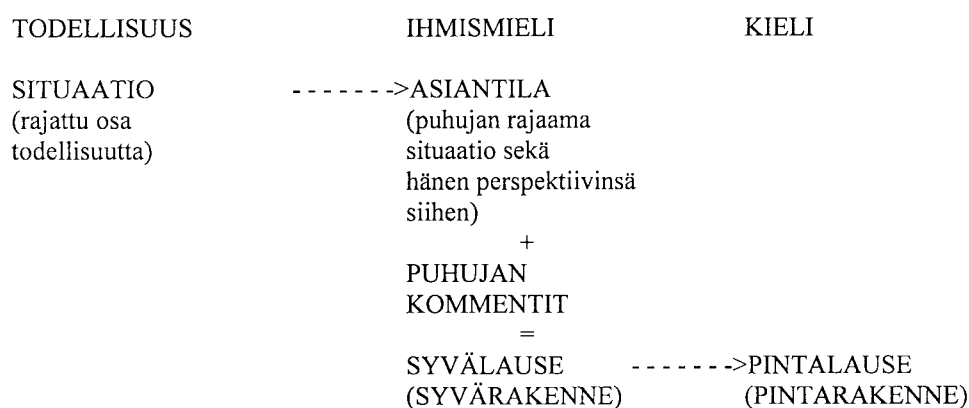
Orpanan mukaan joidenkin ilmiöiden kielelliseen muotoon saattaminen ei edes ole mahdollista ennen kuin kielenkäyttäjä on onnistunut tekemään niistä itselleen semanttisen abstraktion (Orpana 1988:12). Leech huomauttaa merkityksen ja syntaktisten rakenteiden suhteesta seuraavasti:

- - the mappings are not one-to-one (if they were, there would be no need to recognize the distinctiveness of semantic and syntactic units), but are many-to-one in both directions (Leech 1975: 185).

Orpana tulkitsee Leechin sanat osuvasti kirjoittamalla: ”yhden ilmiön alta voi paljastua monta semanttista rakennetta ja toisaalta yksi semanttinen rakenne voi saada monta ilmiötä” (Orpana 1988: 12—13). Koski puolestaan huomauttaa, että vaikka ilmaukset olisivatkin samaviitteisiä (niiden referenssi olisi sama), konstituenteilla ei välttämättä ole samaa denotatiivista merkitystä (Koski 1983: 24). Orpana tulkitsee tämän Kosken ajatuksen ytimekkäästi: ”samaviitteisyys ja samamerkityksisyys ovat kaksi eri asiaa” (Orpana 1988: 15). Jääkiekko-ottelun eri selostuksetkin viittaavat samaan kielenulkoiseen tilanteeseen ja saattavat kuvata (varsinkin maalin syntyessä) täsmälleen samoja asioita, mutta silti niiden ei voi katsoa merkitsevän samaa. Todellisuuden kielenulkoisen maailman välittyminen nimittäin kielelliseen ilmaukseen kielenkäyttäjän tulkinnan kautta (Orpana 1988: 15). Kielellistäessään jotain asiaa kielenkäyttäjällä voikin valita monista vaihtoehdoista haluamansa kielellistämistavan (Orpana 1988: 19). Siispä onkin syytä olettaa, ettei puolueellisuudelle ole olemassa yhtä kielellistä muotoa. Se ei ole formalistunut ja siksi sen löytäminen ja erillään pitäminen kuvauksesta voi olla joissain tapauksissa horjuvaa (vrt. Orpana 1988: 41). Kuvauksen ja kommentin erottamista toisistaan käsitellen tarkemmin luvussa 4.4.

Puolueellisuus on kuitenkin siinä mielessä mielenkiintoinen ilmiö, ettei se suoranaisesti ole merkitys vaan sen värittäjä. Välitettävä merkitys voi olla esimerkiksi maalin syntyminen. Sanoessaan jotain puolueellisesti selostaja siis ilmaisee jonkin merkityssisällön puolueellisesti, mutta hänen välittämänsä merkitys ei ole, että hän on puolueellinen. Puolueellisuuden tarkastelunkin on kuitenkin lähde merkityksestä, koska sillä ei ole tiettyä kielellistä muotoa. Mustajoki kirjoittaa: ”Merkityksestä lähtevän kielenkuvauksen tehtävänä on vastata kysymykseen ”Miten merkityssisältö x ilmaistaan kyseisessä kielessä?” ” (Mustajoki 1993: 11). Puolueellisuutta tarkasteltaessakin on ajateltava tästä näkökulmasta: miten puolueellisuus ilmaistaan?

Kun kielellisten ilmausten tutkimisessa halutaan lähteä liikkeelle muodosta, tarkastellaan mieluusti pintarakenteita, jotka voidaan tulkita useammalla kuin yhdellä tavalla. Kun taas halutaan tarkastella asioita merkityksestä käsin, on ajateltava päinvas- taisesta näkökulmasta: on katsottava kieltä lähtien liikkeelle yhdestä ”merkityksestä”. Tämä yksi ”merkitys” saa erilaisia ilmiäsuja, joita tarkastellaan. (Mustajoki 1993: 10.) Funktionaalisessa lauseopissa puhutaan situaatiosta ja asiantilasta. Situaatio on osa to- dellisuutta: puhujalla on aikomus viestiä juuri tästä todellisuuden osasta. Asiantila puo- lestaan on ”puhujan rajaama situaatio sekä hänen perspektiivinsä siihen”: ”puhuja rajaa osan todellisuutta asiantilaksi — asiaksi, jonka hän katsoo aiheelliseksi pukea sanoiksi.” (Mustajoki 1993: 23, 25.) Mustajoki esittelee näkemyksensä kaaviossa:

(Mustajoki 1993:23).

Puhujan situaatioista tekemät rajaukset ja yhdistelyt eli asiantilojen muodostaminen on keskeisessä asemassa funktionaalisessa lauseopissa. Todellisuuden jakautuminen situ- aatioihin ei ole yhtä olennainen asia. Rajatessaan situaatioita asiantiloiksi puhuja ilmai- see samalla näkökulmansa asiaan.

Puolueellisuuden rakentumisen kannalta funktionaalisen kieliopin ajatukset ovat varsin kiintoisia. Selostuksessahan on selvästi kysymys siitä, että eri selostajat vä- littävät viestiä samasta situaatiosta. He ovat lisäksi samassa asemassa situaatioon näh- den: istuvat selostuskopissa kuulokkeet korvillaan. Hypoteesinani on, että heidän rajaa- mansa asiantilat ovat kuitenkin erilaisia ja että puolueellisuuden merkit tulevat mukaan juuri silloin, kun selostaja rajaa situaatiota ja tuo mukaan perspektiivinsä.

4.3. Asenteen ilmaiseminen

Puolueellisuus on eräänlaista asenteen ilmaisemista. Kun puhuja ilmaisee jotain kokeemukseen perustuvaa, hänen ilmaukseensa tulee mukaan hänen tulkintansa todellisuudesta ja hän saattaa myös tuoda mukaan sellaisia todellisuuden tulkintoja, jotka on hyväksytty laajasti. Puhujan ilmaisussa on siis mahdollista olla sekoittuneena paitsi itse asiain tilan ilmaisu myös arvio siitä ja se, kuinka puhuja itse suhtautuu. On otettava huomioon, että ”Puhujan omat arviot ja näkemykset voivat myös monin tavoin kietoutua objektiivisiin aineksiin, jolloin nämä sisältävät vain implisiittisesti piirteen ”puhujan mielestä”. (Orpana 1988: 41—42.) Jääkiekkoselostusten puolueellisuuttakin tutkittaessa on oletettavaa, että vastaan tulee juuri tilanteita, joissa puhujan mielipide, näkemys ja täten puolueellisuus näkyy vain implisiittisesti. Puhujan näkemysten ja objektiivisten aineiden toisiinsa kietoutuminen tekee selkeiden puolueellisuuden merkkien havainnoinnista mutkikkaaksi.

Kun tarkastellaan asenteen ilmaisemista, on kiinnitettävä erityistä huomiota ilmauksen totuusarvoon. Sen keskeisyys tulee esiin ajatuksessa, jonka mukaan tavallisessa perusväitelausessakin on kannanotto nimenomaan ilmauksen totuusarvoon. Väitelauseella puhuja siis ilmaisee joko pitävänsä lauseen ilmaisemaa asiaa totena tai pitävänsä sitä epätotena. Puhujan on mahdollista vahvistaa tai lieventää tätä totuudellisuutta. Sen hän voi tehdä mm. modaalisuuden ja adverbien avulla. (Leiwo—Luukka—Nikula 1992: 97.) Leiwo, Luukka ja Nikula näkevät mm. Perkinsin tavoin, että määriteltäessä modaalisuus laajasti sen on katsottava tarkoittavan ”puhujan asennetta sanomansa sisältöön.” Tekstissä eli puheessa tai kirjoituksessa on ensiksikin kannanotto siihen, mikä on tekstin propositioiden varmuusaste. Toiseksi tekstistä löytyy aina myös puhujan kannanotto siihen, kuinka toivottavina hän näitä propositioita pitää sekä tieto siitä, millaisia asenteita ja arvostuksia puhujalla on propositioita kohtaan. (Leiwo—Luukka—Nikula 1992: 98.)

Ikola toteaa verbin neljän modusmuodon ilmaisevan, kuinka puhuja suhtautuu asiaan, josta puhuu. Ikola huomauttaa myös, ettei näistä modusmuodoista näy se tapa, millä tekeminen tapahtuu, vaikka näin on yleensä ajateltukin. (Ikola 1977: 54.) Kangasniemi erottaa selvästi toisistaan muoto-opilliset modukset ja dynaamisen, deonttisen ja episteemisen modaalisuuden. Jälkimmäisten paikan hän toteaa olevan semanttisella tasolla. Tästä johtuu, ettei ole mahdollista tarkoin määritellä, millaisilla muodoilla niitä ilmaistaan. (Kangasniemi 1992: 11.) Evaluoivilla ilmauksilla on se yhteinen piirre muiden modaalisuuden elementtien kanssa, että niiden vaikutusala vaihtelee: joidenkin vai-

kutusalana on koko teksti, mutta osa on tekemisissä vain joidenkin tekstissä olevien yksittäisten propositioiden kanssa. Jos teksti on puhuttua kieltä, modaaliset merkitselementit voivat tulla esille yhtä lailla paraverbaalisin tai ekstraverbaalisin keinoin. Puhujan suhtautuminen puheenaiheeseen näkyy siis hänen äänenpainoistaan sekä siitä, millaisia ilmeitä ja eleitä hänellä on. On kuitenkin huomattava, että joskus nämä signaalit ovat tahattomia ja kuulijan tekemät tulkinnat saattavat tästä syystä olla vääriä. (Leiwo—Luukka—Nikula 1992: 98.) Leiwo, Luukka ja Nikula esittävät näkemyksen, jonka mukaan jokaiseen kielelliseen ilmaukseen sisältyy jonkinlaista vaikuttamista (Leiwo—Luukka—Nikula 1992: 92). Voidaan siis ajatella, että jokaiseen ilmaukseen sisältyy yhtä lailla asenteiden ilmaisua ja vaikuttamista. Toisaalta voidaan myös nähdä, että Leiwo, Luukka ja Nikula yhdistävät ajattelussaan vaikuttamisen ja oman kannan ilmaisemisen.

Argumentaatioteorian mukaan on olemassa perimmältään kahdenlaista vaikuttamista. Toista näistä kutsutaan teoreettiseksi ja toista ateoreettiseksi argumentoinniksi. Lauseet voidaan jakaa funktionsa mukaan teoreettisiin ja ateoreettisiin lauseisiin. (Leiwo—Luukka—Nikula 1992: 93.) Ne voidaan määritellä seuraavasti:

Teoreettiset lauseet ovat väitelauseita, joiden totuusarvo voidaan todentaa, ne ovat joko tosia tai epätosia. Ateoreettiset lauseet ilmaisevat kirjoittajan tai puhujan asenteita, toivomuksia, arvoituksia tms. Ne eivät ole tosia eivätkä epätosia. (Leiwo—Luukka—Nikula 1992: 93.)

Jääkiekkoselostuksessa selostaja — riippumatta puolueellisuuskannastaan — esittää paitsi teoreettisia myös ateoreettisia ”lauseita”. Puhtaasti kuvatessaan pelitilannetta selostaja käyttää teoreettisia ”lauseita”, mutta usein selostajan puheesta välittyvät myös hänen asenteensa. Asenteen ilmaiseminen ei siis välttämättä ole merkki puolueellisuudesta. Eräs ongelmakysymys puolueellisuuden tarkastelussa onkin, millainen asenteenilmaiseminen on merkki puolueellisuudesta.

Myös muu kuin kielellinen konteksti tunnetusti vaikuttaa viestin merkitykseen. Matihaldi huomauttaa, ettei modusmerkityksiä pysty useinkaan tulkitsemaan oikein (tai lainkaan), ellei ole selvillä siitä, millaisessa kontekstissa ne esiintyvät (Matihaldi 1979: 13). Tästä syystä vaikkapa Radio Jyväskylän selostusta voisi pitää JyPHT:n suuntaan puolueellisena pelkästään kielenulkoisen kontekstin perusteella.

Hakulisen ja Karlssonin mukaan termiä modaalisuus käytetään viittaamassa ”niihin eri keinoihin, joilla puhuja voi tuoda ilmi suhtautumisensa proposition” (Hakulinen—Karlsson 1979: 261). Orpanan mukaan tämän määritelmän näkemys on, että ainoa kriteeri puhuja-asenteisuudelle on se, että puhuja-asenteisuutta ilmaisevat ilmauk-

sen osaset erottuvat propositiosta. ilmaus siis koostuu puhuja-asenteisuudesta ja propositiosta. Orpanan mukaan ”puhuja-asenteisiksi jäsenyivät vain sellaiset ilmaukset, jotka eivät vaikuta lauseen ekstensioon.” (Orpana 1988: 37.)

Puolueellisuus jää selvästi ilmauksen totuuden ulkopuolelle. Totuuden voi ajatella olevan se, mitä pelitilanteessa on absoluuttisesti tapahtunut. Sitä voi pitää abstraktiona, jota ei edes voi saavuttaa kielellisellä ilmauksella. Voidaankin ajatella, että jokaisella lauseella on lisämerkitys, joka riippuu siitä, millaiseen ilmiasuun puhuja on ajatuksensa kielellisillä keinoilla muokannut. Puhujan valinnat rakentavat siis lauseen merkityksen, eikä edes ole olemassa lausetta, jolla ei olisi lisämerkityksiä. (Mustajoki 1993: 44.) Kuitenkin puolueellisuuden tarkastelun kannalta totuus on hyvä käsite, koska sen avulla voi pyrkiä erottamaan selostuksesta puolueellisuudet eli ne elementit, jotka ovat huomattavan kaukana absoluuttisesta totuudesta.

Käsitellessään autorisaatiota Mustajoki kiinnittää huomiota myös erääseen mielenkiintoiseen mielipiteenilmaisutapaan. Mustajoen esimerkkilause on seuraavanlainen: *Tapani on komean näköinen*. Mustajoen mukaan tässä lauseessa puhuja esittää mielipiteensä, vaikka ilmaus sinänsä näyttääkin tosiasian mainitsemiselta. On tyypillistä, että ilmaus vaikuttaa objektiiviselta, mutta pitää sisällään sen, mitä mieltä puhuja on asiasta. Autorisaatiota on myös se, että ilmauksesta näkyy, millaisena puhuja pitää asiailmaa. Tällaisissa tapauksissa syvärakenteessa apuverbinä on esimerkiksi PITÄÄ HYVÄNÄ / PITÄÄ HUONONA (ASIANA). Pintarakenteessa ei tällöin useinkaan mainita subjektia lainkaan. Subjektina on tällöin puhuja. Toinen mahdollinen Subjekti on ”yleinen mielipide”. Esimerkkinä Mustajoki esittää mm. seuraavan lauseen: *Sademetsiä ei saisi hävittää*. Sen syväapuverbinä on PITÄÄ HUONONA. (Mustajoki 1993: 121.) Onkin helppo ajatella, että yleinen mielipide pitää sademetsien hävittämistä huonona. Joka tapauksessa puhuja sanoessaan näin antaa selvästi olettaa, että hänen oma mielipiteensäkin on tällainen. Niinpä jääkiekkoselostuksiakin tutkiessa täytyy tällaisissa mielipiteenilmauksissa katsoa, että selostajan ilmaus on hänen roolinsa mielipiteen mukainen. On oletettavaa, että selostuksista löytyy ilmauksia, joissa taustalla on selvästi ajatus siitä, että selostaja/selostus pitää hyvänä tai huonona ilmaisemaansa asiaa.

Mustajoki on kuitenkin sitä mieltä, että ellei Subjekti ole eksplisiittisesti näkyvillä, mielipiteen esittäjästä ei välttämättä lainkaan saada varmuutta. Mustajoki huomoi, että kielessä oleva mahdollisuus asioiden epämääräiseen ilmaisuun johtuu tarkoituksenmukaisuudesta. (Mustajoki 1993: 169.) Toisaalta Mustajoki pitää myös NÄKÖKULMAA eräänlaisena syväapuverbinä. Se ei sellaisena ole tekemisissä mielipiteen kanssa. Sen sijaan se on puhdas näkökulma tilanteeseen: tietyn ihmisen näkökulmasta

tilanne näyttää tietynlaiselta. (Mustajoen esimerkki: *Wilhelmin kannalta katsottuna yhteistyö ulkoministeriön kanssa ei ole helppoa.*) (Mustajoki 1993: 122.)

Vuoriniemen mukaan puhuja voi näyttää, kuinka suhtautuu asiaan valitsemalla tunnesuhtautumiseensa sopivan lekseemin. Esimerkiksi käyttäessään lekseemiä *röttelö* puhuja tekee selväksi, ettei hänen tunnesuhtautumisensa puheena olevaan rakennukseen ole neutraali. (Vuoriniemi 1973: 302—303.) Myös Leiwo, Luukka ja Nikula toteavat, että käyttämällä väritynyttä sanastoa voi erittäin eksplisiittisesti vaikuttaa kuulijaansa. Valittuun sanaan liittyvät sivumerkitykset eli konnotaatiot ovat se elementti, joka vaikuttaa kuulijaan. (Leiwo—Luukka—Nikula 1992: 93.) Affektiiviset sanat on siis eräs kielen keino välittää kielenkäyttäjien tuntemuksia. Voidaan kuitenkin puhua myös ns. affektiivisesta kieliopista. Se on kieliopillinen sekundaarijärjestelmä, jonka perimmäisenä ajatuksena on saada aikaan affektiivisiä merkityksiä rikkomalla niitä rakennesääntöjä, joita normaalikielioppi noudattaa. Kun kieliopillista muotoa käytetään poikkeavasti, se tulkitaankin eri tavoin kuin normaalikäytössään: se saa jonkin vihjemerkituksen. (Kieli ja sen kieliopit 1994: 120.) Voimakkaat sanavalinnat saattavat siis viitata myös puolueellisuuteen. Tässäkin on taustalla ajattelu siitä, että vain toinen joukkue voi kokea pelitilanteen tietyllä tavalla.

Koskela huomauttaa, että suhtautumista ei voi tarkastella ainoastaan negatiivisena tai positiivisena: myös ilmauksen voimakkuus on olennainen tekijä. Lähes neutraalikin suhtautumisen ilmaus paljastaa puhujan kallistuvan joko toisen tai sitten toisen joukkueen puolelle. Koskelan tarkastelussa on otettu huomioon myös arvottavan ilmauksen toisenlainen laatu, sen eksplisiittisyys tai implisiittisyys. Koskela pitää implisiittisesti arvottavia ilmauksia mielenkiintoisempina. Selostaja ilmaisee niissä asenteensa ja arvottamisensa jollain tapaa kiertoilmauksin. (Koskela 1992: 5—6.) Myös puolueellisuuden voi katsoa ilmenevän selostuksesta useinkin implisiittisesti.

Kovanen katsoo myös liioittelun liittyvän asenteenilmaukseen. Hänen mukaansa vahva tunnelataus saa puhujan käyttämään epätotta ilmausta kuvaamastaan asiasta. Puhujan liioittelu on siis tahallista, ja se johtuu siitä, että puhuja suhtautuu puheenaiheeseen affektiivisesti. Vahvasti myönteinen tai kielteinen suhtautuminen asiaan, josta puhutaan, saa puhujan usein liioittelemaan. On myös tavallista, että puhuja kuvaa tilannetta intoutumisensa vuoksi ylenmääräisen värikkäästi. Tällainen tilannekuvan värittäminen voi olla joko tahallista tai tahatonta. (Kovanen 1978: 120.)

Myös Orpana toteaa, että jotkut adjektiivit ilmaisevat ensisijaisesti niitä elämyksiä, joita puhujalla on. Tällaisia adjektiiveja ovat mm. *kaunis*, *ikävä* ja *epämiellyttävä*. Kun kielenkäyttäjä käyttää tämänkaltaisia adjektiiveja, hän tuo vähintään implisiitti-

sesti näkökulmansa esiin. (Orpana 1988: 53.) Näiden adjektiivien merkityksestä löytyy siis elementtejä, jotka aiheuttavat sen, että niitä on vaikea käyttää muuten kuin subjektiivisina ilmauksina.

Paitsi adjektiivien, myös muiden sanaluokkien osalta sanavalinnat ovat olennaisia asenteita ilmaistaessa. Kielenkäyttäjä voi tuoda näkökulmansa esille myös nimityksvalinnoillaan (Kieli ja sen kieliopit 1994: 107). Tästä syystä myös jääkiekkoselostusten puolueellisuutta tarkasteltaessa on syytä kiinnittää huomiota siihen, kuinka selostajat nimittävät mm. pelaajia ja joukkueita.

4.4. Kuvaaminen ja kommentointi – Terttu Orpanan ajatuksia

Terttu Orpana on väitöskirjassaan *Kuvaus vai kommentti Tutkimus suomen kielen adjektiiviadverbien semanttisesta tulkinnasta* (1988) tarkastellut sitä, kuinka pelkkä kuvaaminen ja kommentointi voidaan erottaa toisistaan. Hänkin korostaa puhujan tulkintaa: kielenulkoinen todellisuus ei sellaisenaan pysty peilautumaan kielelliseen ilmaukseen, kaikki tapahtuu puhujan tulkinnan välityksellä. Myös Orpana huomauttaa, ettei eri kielenpuhujilla ole todellisuudesta samanlaisia tulkintoja. Se maailmankuva, joka yksilöllä ja koko kieliyhteisöllä on, heijastuu merkityksissä. (Orpana 1988: 15.) Tämä viittaisi siis siihen, ettei puhuja pysty ilmaisemaan asiaansa niin, ettei hänen kielelliseen ilmaisuunsa tulisi mukaan tulkintaa. Jos tämä pitäisi tarkalleen paikkansa, voisi ajatella, ettei jääkiekkoselostuksenkaan olisi mahdollista olla puolueeton.

Omaa kantaa asiaan ilmaistaan myös käyttämällä puhujan näkökulmaa ilmaisevia adverbeja. Orpana kutsuu adverbeja *onneksi* ja *valitettavasti* evaluoiviksi adverbeiksi. *Onneksi*-adverbille hän löytää merkityksen ”SE MITÄ SANON ’on totta ja ilahduttavaa’”. *Valitettavasti* merkitsee puolestaan ”SE MITÄ SANON ’on totta mutta valitettava’”. Hän kirjoittaa lisäksi: ”Mielestäni onneksi ja valitettavasti ottavat kantaa nimenomaan proposition totuuteen. Onneksi siinä mielessä, että se ilmaisee ’hyvä kun X on totta’ (olisi ikävä jos ei olisi) ja valitettavasti ’ikävä kun X on totta’ (parempi kun ei olisi).” (Orpana 1988: 101, 105-106.) Myös Ravila huomauttaa joidenkin ns. selvittelylisäkkeiden tehtävän olevan puhujan tuntemusten ilmaisemisen. Tällaisia selvittelylisäkkeitä ovat Ravilankin mukaan mm. juuri *valitettavasti* ja *onneksi*. (Ravila 1945: 15.) Nämä adverbit näyttävät siis mitä suurimmassa määrin viittaavan puhujan eli tämän tutkimuksen aineistossa selostajan omiin näkökulmiin tai ainakin selostajan roolin mukaisiin näkökulmiin. Ei kuitenkaan voi nimittäin katsoa, että selostajan käyttämä näkökulma olisi välttämättä hänen omansa, sillä hän on selostustilanteessa tietystä roolissa.

5. Analyysi

5.1. Yleistä analyysistä

Analyysini perustana ovat aineistosta nousevat kielelliset ilmiöt, jotka näyttävät viittaavan selostuksen puolueellisuuteen. Analyysissa aineistosta nousee siis intuitiivisesti ilmiöitä, joiden voi katsoa liittyvän puolueellisuuteen. Näitä intuitioni avulla löytämiäni ilmiöitä tarkastelemalla pyrin selvittämään, mitkä kielelliset piirteet rakentavat selostusdiskurssien puolueellisuutta.

Kiinnitän useassa yhteydessä huomiota erityisesti aineistoni diskurssien verbeihin, koska verbien voi katsoa olevan keskeisellä sijalla varsinkin tällaisessa toimintaa kuvaavassa diskurssissa (vrt. Kovanen 1978: 29—30). Verbi on muutenkin kielellisen ilmaisun ydin. En kuitenkaan käsittele analyysissäni verbejä erillisenä kappaleena, vaan sijoitan verbeistä tekemäni havainnot muun tekstin lomaan sopiviin yhteyksiin. Syy tähän on se, että tarkasteluni lähtökohtana ei ole kielellinen muoto. Yksi syy tarkastella verbejä erityisesti on myös se, että eräs kielenkäyttäjän oman suhtautumistapansa ilmaisemiskeino on valita verbi, josta tuo suhtautumistapa näkyy (Leiwo—Luukka—Nikula 1992: 98).

Uskon, että puolueellisuuteen pääsee parhaiten käsiksi paitsi tarkastelemalla aineistosta nousevia ilmiöitä myös karsimalla aineistosta pois ne piirteet, jotka eivät liity puolueellisuuteen. Tästä syystä kiinnitän analyysissäni huomiota myös sellaisiin kielellisiin piirteisiin, jotka eivät tee selostuksesta puolueellista. Näiden piirteiden löytäminen on siinä mielessä tärkeää, että selostus koostuu suurelta osalta sellaisesta aineksestä, joka on neutraalia: puolueellisuus ei voi näkyä jokaisessa sanassa ja lausahduksessa, eikä se näy välttämättä edes kaikissa niissä ilmauksissa, jotka ensikuulemalta vaikuttavat selvästi puolueellisilta.

Niinpä on syytä huomauttaa, ettei jääkiekkoselostuksen puolueellisuuden voi katsoa muodostuvan muutamasta selkeästi havaittavasta yksittäisestä kielellisestä ilmiöstä. Puolueellisuus näyttää rakentuvan monista pienistä ja usein epäselvästi puolueellisuuden viittaavista kielellisistä seikoista. Niinpä seuraavassa esitetyt ilmiöt ovat vain puolueellisuuden osatekijöitä, eikä yhden ilmiön ilmenemisen perusteella voi välttämättä määritellä diskurssia puolueelliseksi suuntaan tai toiseen. Tämän vuoksi esittelenkin puolueellisuuden rakentumista ensin yksittäisten piirteiden kautta, ja lopuksi havainnollistan kokonaisten selostuskatelmien avulla, kuinka puolueellisuus näyttää rakentuvan jääkiekkoselostusdiskurssissa. Käsitelen yhden maalinsyntytilanteen kahden

eri puolueellisen puolueellisuuskannan selostukset. Tällöin selostuksen puolueellisuuspiirteet näkyvät parhaiten, koska eri puolueellisuuskantojen selostajien näkökulma tilanteeseen on erilainen. Kahden alkuhypoteesiltaan puolueellisen selostuksen lisäksi tarkastelen alkuhypoteesiltaan puolueettoman selostuksen samasta maalinsyntytilanteesta, jotta pystyn saamaan varmemman kuvan siitä, mitkä piirteet todella viittaavat puolueellisuuteen ja mitkä eivät.

5.2. Nimittämiset

5.2.1. Pelaajien maininnat

Johanna Juntusen mukaan suomalaisen jääkiekkoselostuksen kantavana elementtinä on sankariyksilö. Niinkään keskeistä ei ole se, että ottelussa on vastakkain kaksi joukkuetta. (Juntunen 1993: 58.) Niinpä omassa tutkimuksessanikin kiinnitän huomiota siihen, kuinka selostajat suhtautuvat ottelussa pelaaviin yksilöihin.

Pelaajamainintoja tarkastelemalla pyrin selvittämään, mainitseeko selostaja roolinsa kannalta ns. omia vai vastustavia pelaajia, etsiikö hän sankareita vai syyllisiä jne. Puolueellisessa selostuksessa selostajalla on lähtökohtana se, että hänen joukkueensa pelaa jotakuta toista joukkuetta vastaan (oma vs. vastustava joukkue). Jos selostus keskittyy oman joukkueen näkökulmaan, olisi todennäköistä, että myös omia pelaajia mainittaisiin enemmän kuin vastustavia pelaajia. Tällöin maalin syntyessä selostaja etsisi oman joukkueensa pelaajille roolit: oman joukkueen tehdessä maalin hän kaivaisi esiin sankarit ja vastustavan joukkueen tehdessä maalin oman joukkueensa virheentekijät eli syylliset.

Selostuksen luonteeseen kuuluu kuitenkin olennaisesti se, että se noudattelee (tai sen tarkoitus on noudatella) selostettavan tapahtuman tapahtumia (vrt. Mustajoki 1993: 63). Omassa aineistossanikin näkyy, että selostajat mainitsevat lähes yksinomaan pelaajia, joilla on tapahtuvan pelitilanteen kannalta merkitystä. Muita pelaajia mainitaan lähinnä vertailumielessä tai muuten pelitilanteessa oleviin pelaajiin liittyen.

Maalin syntyessä pakollinen mainittava on maalintekijä. Lähes yhtä pakollisia on/ovat maalin syöttäjä/syöttäjät. Johanna Juntunen on todennut pro gradu -työssään, että maalin syntyessä jokainen hänen aineistonsa selostajista selvittää kuulijoilleen välittömästi, kuka maalin teki ja kuka/ketkä sen syötti/syöttivät (Juntunen 1993: 47). Usein maalinsyntytilanteessa mainitaan myös maalin päästäneen joukkueen maalivahti, koska hän on lähes aina maalin syntyessä tilanteessa mukana. Pakollisten mainittavien

ja maalivahdin mainitsemisen ei mielestäni missään tapauksessa voi katsoa viittaavan puolueellisuuteen, vaan ne liittyvät yksinkertaisesti ainoastaan tapahtuvan/tapahtuneen raportoimiseen. Muidenkin henkilömainintojen kohdalla on syytä tarkastella, kuinka mainittu pelaaja liittyy pelitilanteeseen. Myös vastustavan joukkueen pelaajan mainitseminen saattaa olla relevanttia. Näin on varsinkin tilanteessa, jossa kyseinen pelaaja on tehnyt virheen, joka on johtanut maalin syntymiseen.

On siis olennaista tarkastella sitä, keitä pelaajia selostajat mainitsevat maalin-syntytilanteissaan. Tämä antaa vihjeitä siitä, kumman joukkueen näkökulmasta tilan-etta tarkastellaan. Voisi olettaa, että maalin synnyttyä maalin tehneen joukkueen puo-lella oleva selostus keskittyisi nimenomaan omaan joukkueeseensa: sen ei tarvitse huo-lehtia siitä, mitä maali teki oman joukkueen vastustajalle. Vastapuolen puolella oleva selostus puolestaan joutuu myös ottamaan huomioon, ketkä pelaajat olivat mukana te-kemässä maalia. Lisäksi sen on muistettava, että sen yleisö on nimenomaan kiinnostu-nut siitä joukkueesta, joka ei tehnyt maalia. Niinpä selostuksessa on kerrottava myös jotain tämän joukkueen tilanteesta. Alkuhypoteesina voisi myös esittää, että puolueeton selostus tarkastelisi ottelua maalin synnyttyä kummankin joukkueen näkökulmasta. Pi-tää kuitenkin muistaa, että maalin tekeminen on tärkeämpi asia ja sen vuoksi puoluee-tonkin selostus saattaa ymmärrettävästi keskittyä vain maalin tehneeseen joukkueeseen.

Seuraavassa esitän kvantitatiivisen tarkastelun siitä, keitä pelaajia kummastakin joukkueesta mainitaan missäkin aineistoni Jokerit—JyPHT-ottelun maalinsyntytilan-teessa. Vaikka tarkasteluni on muilta osin vahvasti kvalitatiivinen, katson tämän tar-kastelun tuovan tukea puolueellisuuden tarkasteluun. Lukuihin on laskettu mukaan ai-noastaan ottelussa mukana olevat pelaajat. Jos selostaja mainitsee joukkueista pelaajia, jotka eivät ole tässä ottelussa mukana tai jotka eivät enää pelaa kyseisessä joukkueessa, en ole laskenut heitä mukaan. Myöskään täysin näiden joukkueiden ulkopuolelta mah-dollisesti mainittuja pelaajia ei ole laskettu mukaan, eikä muita mainittuja henkilöitä kuin pelaajia (kuten valmentajat). Jo aiemmin (ks. luku 3.5.) olen todennut, että maalin-syntytilanteen rajaaminen on ongelmallista. Mm. tästä syystä mainittuja pelaajia koske-vassa laskelmassani on tietty virhemahdollisuus. Esimerkiksi selostajan kenttäkokoon-panojen luettelu saattaa tuoda maalinsyntytilanteeseen monta mainintaa sellaisista pe-laajista, joilla ei ole mitään tekemistä maalin synnyn tai puolueellisuuden kanssa. Las-kelmani antaa kuitenkin suuntaa sille, kuinka pelin tapahtumat vaikuttavat siihen, keitä pelaajia selostajat mainitsevat ja sille, mikä yhteys pelaajamaininnoilla ja selostuksen puolueellisuudella on.

Mainitut pelaajat

Jokerit—JyPHT 6.10.1996

maali	RSTA		RK-S		RJKL		MTV3	
	JOK	JYP	JOK	JYP	JOK	JYP	JOK	JYP
1—0	4	0	4	1	4	1	4	3
2—0	5	1	7	2	5	2	5	3
3—0	2	0	3	3	2	4	2	2
4—0	4	3	4	5	4	5	3	3
4—1	0	5	2	3	1	3	1	4
7—1	3	1	5	2	4	1	3	1

Suorin johtopäätös, mikä mainituista pelaajista voidaan tehdä, on, että ottelun kulku määrää kaikista vahvimmin, keitä pelaajia selostajat mainitsevat. Lähes poikkeuksetta selostajat mainitsevat maalinsyntytilanteissa enemmän maalin tehneen joukkueen pelaajia (ks. erityisesti JyPHT:n ainoa maali: 4—1: Radio Stadin selostaja ei mainitse yhtään Jokereiden eli omaa pelaajaa). Syy tähän on yksinkertaisesti se, että selostajien on tietenkin kerrottava yleisölleen maalintekijä ja syöttäjä/syöttäjät. Jokereiden tekemässä 4—0-maalissa kiinnittyy huomio siihen, että kaikki paikallisradioiden selostajat kuten myös MTV3:n selostajat mainitsevat huomattavan määrän JyPHT:n pelaajia. Yksi syy tähän on, että JyPHT vaihtoi tuon maalin jälkeen maalivahtia: molemmat JyPHT:n maalivahdit tulivat tällöin luontevasti mainituiksi. Lähemmässä tarkastelussa voi huomata, ettei tähän maaliin liittyvissä selostuksissa Radio Stadin selostaja mainitse muita JyPHT:n pelaajia kuin maalivahdit sekä puolustajan, joka taklataan juuri ennen maalinsyntyä. Jyväskylän alueella kuuluvien paikallisradioiden selostajat puolestaan sen sijaan mainitsevat useampia JyPHT:n pelaajia ja kiinnittävät täten huomiota siihen, ketkä pelaajat JyPHT:stä joutuivat ottamaan takaiskun vastaan.

Myös Jokereiden tekemä 3—0-maali on mielenkiintoinen. Sen maalinsyntytilanteissa hypoteesini mukaan Jokereille puolueellisen Radio Stadin selostaja mainitsee ainoastaan kaksi pelaajaa: maalintekijän ja syöttäjän. Hypoteesini mukaan JyPHT:lle puolueellisten Radio Keski-Suomen ja Radio Jyväskylän sekä puolueettoman MTV3:n selostajat sitä vastoin mainitsevat myös maalin vastaanottaneen joukkueen eli JyPHT:n pelaajia. Radio Keski-Suomi ja MTV3 mainitsevat yhtä paljon Jokereiden ja JyPHT:n pelaajia. Radio Jyväskylä puolestaan mainitsee neljä JyPHT:n ja vain kaksi Jokereiden eli maalin tehneen joukkueen pelaajaa. Näissä selostuksissa kiinnitetään pelaaja-

mainintojen valossa huomiota myös siihen, miltä tilanne näyttää JyPHT:n näkökulmasta. Varsinkin Radio Jyväskylän selostaja selittää hyvin seikkaperäisesti, ketkä JyPHT:n pelaajat tekivät tilanteessa virheen:

- (2) e::ikä siinä ole kahta sijaa, kahta sanan sijaa, markus hätisellä tuossa paikassa jos **tällä** tavalla miehet unohtuvat tuonne maalin eteen niin siitä ei sitten seuraa mitään muuta kuin, **todellinen nöyryytys**, nyt olisi aikalisän paikka jypillä ilman muuta tähän kohtaan. (2) kangasniemi ponto, pakkipari on jossain aivan muualla samoin koko paanasen kenttä (JOK—JYP 3—0, RJKL)

Voisi ajatella, että Jyväskylän alueella kuuluvat paikallisradiot, Radio Jyväskylä ja Radio Keski-Suomi, kiinnittävät huomiota maalin tehneen Jokereiden joukkueen lisäksi oman joukkueensa JyPHT:n tilanteeseen. Valtakunnallinen MTV3 puolestaan pyrkii näkemään tilanteen molempien joukkueiden näkökulmasta, koska sen yleisössä on oletettavasti huomattava määrä molempien joukkueiden kannattajia sekä myös yleisöä, joka ei ole kummankaan pelaavan joukkueen puolella ja joka siten on kiinnostunut ottelusta sen itsensä vuoksi ja haluaa oletettavasti tietää, miten maalin syntyminen olisi analyttisemmin nähtävä. Hypoteesin mukaan Jokereille puolueellisen Radio Stadin selostajan voi jopa ajatella unohtavan JyPHT:n pelaajat kokonaan, koska Jokereiden maali 3—0:aan vaikuttaa jo siltä, että Jokerit on tekemässä ottelussa selvää eroa JyPHT:hen. Ehkä selostaja innostuu tästä ja kiinnittää huomiota vain omaan joukkueeseensa.

Näyttäisi kuitenkin siltä, ettei mainittujen pelaajien perusteella uskalla ainkaan näin pienellä aineistolla tehdä radikaaleja johtopäätöksiä selostajan puolueellisuudesta. Jonkin verran näyttäisi siltä, että oman joukkueen pelaajiin kiinnitetään huomiota riippumatta heidän asemastaan ja tilanteestaan ottelussa. Tämän voi päätellä siitä, että Radio Keski-Suomen ja Radio Jyväskylän selostajat mainitsevat selvästi enemmän JyPHT:n pelaajia kuin Radio Stadin selostaja. Hypoteesini mukaan puolueettoman MTV3:n selostajat mainitsevat tasaisesti kummankin joukkueen pelaajia. Kuitenkin ottelun 4—1- ja 7—1-maalien kohdalla myös MTV3 keskittyy maininnoissaan selvästi maalin tehneeseen joukkueeseen.

5.2.2. Pelaajien nimittämiset

Mainittujen pelaajien henkilöllisyyden lisäksi olennaista puolueellisuuden kannalta voisi olla se, millaisilla nimityksillä pelaajia nimitetään. Kovanen toteaa, että lempinimien käyttö on urheilukielelle hyvin tyypillistä. Lehtien urheilutoimittajat käyttävät erilaisia lempinimiä hyvin laajasti. Urheilijoilla, joukkueilla, joukkueiden osilla ja urheilulajeilakin on lempinimensä (Kovanen 1978: 55.) Koskela on pro gradu –tutkielmassaan todennut, että etu- ja lempiniminimityksillä sekä sukunimen genetiivimuodon ja etunimen yhdistelmän käytöllä (tyyppi *Nummisen Teppo*) pelaajaa nimitettäessä on yhteys hyväksyntään, joukkueen johtoasemaan ottelussa ja pelaajan hyvään suoritukseen pelitilanteessa. ”Syntyy tunnelma, että pelaajat ovat ”meikäläisiä”, hyviä ja kelvollisia”, Koskela kirjoittaa. Hänen mielestään näiden tuttavallisten nimittämisten takana on implikaatio hyväksynnästä. Lisäksi Koskela on havainnut, että tuttavallisiin nimittämisiin liittyy ilmauksia, jotka arvottavat pelaajaa positiivisesti. Tuttavallisuudella on selvä yhteys siihen, että pelaaja pelaa mallikkaasti. (Esimerkiksi ”*Veikko* (oikealta nimeltään Mika) *Nieminen hoitaa kulmakahinan tyylikkäästi*”). Koskela on tarkastellut Suomen pelaajien nimittämisiä kahden maaottelun selostuksissa. (Koskela 1992: 56, 68, 99.)

Koskelan mainitsema ”meikäläisyys” viittaisi selvästi puolueellisuuteen. Puolueellisenhan voi katsoa tarkastelevan tilannetta näkökulmasta ”me vastaan he”, kuten olen jo aiemmin todennut. Omasta aineistostani olen havainnut, ettei lempinimien ja muiden ns. tuttavallisten nimittämismuotojen (katson näihin kuuluvaksi myös tyypit *antti*, *tzökö*, *törmäselle* ja *OTTO* ((Otakar)) *JANECKY*) käytöllä ole välttämättä yhteyttä siihen, keitä pidetään ”meikäläisinä”. Esimerkeissä (3) ja (4) etunimillä nimitetyt pelaajat ovat suurelle yleisölle kohtalaisen tuntemattomia. Tästä syystä on todennäköistä, että tässä tapauksessa käytetyt nimitykset liittyvät nimenomaan tuttavallisuuteen ja tuttuuteen: pelaajat ovat tuttuja nimenomaan näiden Jyväskylässä kuuluvien radioasemien kuuntelijoille, koska ovat JyPHT:n pelaajia.

- (3) tämä on aina harvinainen näky kun miska ((Kangasniemi)) saa kunnan **töö::tin** (JOK—JYP 4—0, RK-S)
- (4) siinä ei markuksella ((Hätinen)) ole mitään sanomista (JOK—JYP 1—0, RJKL)

Esimerkistä (3) on lisäksi huomattava se, että selostaja korostaa Kangasniemen tuttuutta paitsi käyttämällä hänestä pelkkää etunimeä myös toteamalla, että pelissä tälle tapahtu-

nut taklaus *on aina harvinainen näky*. Nämä kielelliset ilmaukset yhdessä viittaavat siihen, että selostaja selvästi käsittelee Kangasniemeä tuttuna pelaajana. Sitä hän ei voi oikeastaan tehdä kielellisen ilmaisun tasolla muuten kuin olettaen, että Kangasniemi on myös hänen yleisölleen tuttu. Selostaja siis viittaa rivien välissä tuttuuteen, muttei siinä ”meikäläisyyteen”. Suora viittaaminen ”meikäläisyyteen” olisi selkeämpi osoitus puolueellisuudesta, muttei kohtuullisen tuntemattoman pelaajan esittämistä tuttuna voi myöskään pitää muuna kuin merkinä puolueellisuudesta. Ilmaisua olisi minusta muiden puolueellisuuskantojen selostuksissa mahdoton. Radio Keski-Suomen selostus on hypoteesini mukaan puolueellinen JyPHT:n puolelle. Esimerkki (3) tukee selvästi tätä hypoteesia.

Pelkän etu- tai lempinimen käytöllä voidaan siis luoda tuttavallinen — ja voisi myös sanoa kotoinen — tunnelma. Edellä olevissa selostuskohdissa tulee selvästi tämä vaikutelma. Tällöin etuniminimittämisen voi katsoa viittaavan selostuksen puolueellisuuteen. Toisaalta minkäänlainen tuttavallinen nimittäminen ei automaattisesti mielestäni kieli puolueellisuudesta. Osa pelaajista on valtakunnallisesti tunnettuja myös lempinimeltään. Heidät tunnetaan hyvin joko maajoukkuepelaajina tai muista syistä muuallakin kuin oman joukkueensa pelipaikkakunnalla, ja tällöin heistä voidaan käyttää tuttavallista nimitystä myös muissa kuin heidän joukkueelleen puolueellisessa selostuksessa. Seuraavissa kolmessa selostuskatkelmassa valtakunnallisen, hypoteesini mukaan puolueettoman MTV3-televisiokanavan selostaja ja kommentaattori nimittävät useaa Jokereiden pelaajaa tuttavallisesti.

- (5) **PL:** OTTO ((Otakar)) JANECKY ((naurahten)). **koskettaa** kiekkoa ensimmäisen kerran **taiturimaisesti** (JOK—JYP 1—0, MTV3)
- (6) **PL:** hyvin siihen tulee vielä jari lindroos myöskin **maalille**, tekemään, maskia ja **häirintää**. vie vesa pontoa vähän tuohon hätisen eteen. eikä. >ei maali(vahti) yksinkertaisesti ehdi liikkua<
PJ: kyllä tässä oli nimenomaan linkin ((Jari Lindroosin)) rooli oli aika ratkaseva (JOK—JYP 2—0, MTV3)
- (7) **PL:** sitten pelataan paikka säilynojalle jälleen ja säilynoja tekee **jälleen** maalin<. **saarikosken** ketju **lisää jokereiden** maalitiliä, ja vastaavasti, keskushyökkääjitse, sulkia hattuunsa, saarikoskihan pitää, niin kuin kuvasta **näkyy**, >kultaista kypärää jokerien parhaana pistemiehenä tässä iskee **keke säilynoja**<, **toisen** maalinsa tässä ottelussa,

PJ: kyllä siinä sape ((Timo Saarikoski)) rakentaa hyvän tilanteen kekelle ((Keijo Säilynoja)) (JOK—JYP 7—1, MTV3)

On huomattava, että lempi- tai etunimiä käytettäessä pelaajan, johon nimityksellä viitataan, pystyy ainakin useimmiten päättelemään muualta tekstistä. Tekstin sidosteisuus siis paljastaa kuulijalle pelaajan todellisen nimen kuten toisessa ylläolevista esimerkeistä. Lempinimi *Linkki* ei voi äänteellisestikään viitata kehenkään muuhun aiemmin mainittuun pelaajaan kuin Jari Lindroosiin. Lisäksi Lindroos kuuluu ns. yleisesti tunnettuihin pelaajiin, koska hänen uransa SM-liigassa on pitkä ja hän on esiintynyt myös maaotteluissa. Esimerkin (5) Otakar Janecky on myös jääkiekon seuraajille erittäin tuttu pelaaja. Hänet tunnetaan lempinimeltään ehkä paremmin kuin kukaan muu pelaaja. Se, että Janeckysta käytetään hyvin usein lempinimeä, voi johtua myös siitä, että hänen varsinainen tšekinkielinen etunimensä ei sovi yhtä hyvin suomalaisen selostajan suuhun. Esimerkissä (7) MTV3:n kommentaattori käyttää sekä maalin tekijästä että syöttäjästä pelkkää lempinimeä. Varsinaisen selostajan puheesta kuitenkin selviää, keistä pelaajista on kysymys. On kuitenkin huomattava, ettei selostaja Pentti Lindegrenkään mainitse Keijo Säilynojaa koko nimeltä, vaan käyttää tästä lempinimen ja sukunimen yhdistelmää tai pelkkää sukunimeä. Televisioselostuksien seuraaja voi kuitenkin nähdä pelaajien nimet kokonaisuudessaan kuvaruudusta, joka näyttää maalin synnyttyä vähintään sen tekijän ikään kuin esitellen hänet. Tämän ei tietenkään pitäisi vaikuttaa selostuksen nimitämisiin, ja lempinimi- ym. ei-neutraaleja nimitämiä voi täten kuitenkin pitää tavallisina. Eri asia on pohtia, voiko niiden katsoa viittaavan puolueellisuuteen. Sitä pohtiessa on mielestäni otettava huomioon ainakin se, kuinka tunnettu pelaaja on.

Aineistostani löytyy myös esimerkki siitä, kuinka alkuhypoteesiltaan puolueettomassa selostuksessa (MTV3) tuntemattomampaa pelaajaa nimitetään pelkällä etunimellä. Tässäkin tapauksessa edeltä selviää tarkemmin, kenestä on kysymys. Esimerkissä (8) puhutaan JyPHT:n Timo Vertalasta oman piirin ulkopuolisena. Jyväskyläläisessä selostuksessa tämä kuulostaisi kummalliselta, mutta esittelevä tyyli sopii juuri puolueettomaan ja yhtä lailla myös jyväskyläläisen joukkueen vastapuolen, tässä tapauksessa Jokereiden puolella olevaan selostukseen.

(8) timo ((Vertala)) (on) hyvä esimerkki. jyväskyläläisestä, jääkiekkoilusta (JOK—JYP 4—1, MTV3)

Muut kuin sukunimi- tai sukunimi + etunimi -nimitykset ovat aineistossani suhteellisen harvinaisia. MTV3:n kommentaattori Pekka Järvelä tuntuu käyttävän eniten muita ni-

mityksiä. Hänen kommentointityylinsä on varsinaisen selostuksen ja selostajan tyyliä kevyempää. Tämä saattaisi olla syy myös siihen, että Järvelä nimittää pelaajia epävirallisemmin. Epäviralliseen nimittämiseen voi olla syynä myös tuttuus, väärä tieto neutraalista kielenkäytöstä tai jopa puolueellisuus. Toisaalta on muistettava, että jääkiekkoselostuksen tietynlaisen ”epävirallisen” ja rennon luonteen vuoksi selostajistakin kuka tahansa saattaa käyttää pelaajista lempinimiä. On siis myös mahdollista ajatella, että lempinimien käyttö on yhteydessä urheilukielen kevyeen tyyliin yleensäkin.

Koskelan aiemmin käsitellyt erilaiset tulokset minun saamiini tuloksiin verrattuna saattavat johtua tutkimusten erilaisista aineistoista. Koskelan aineiston jääkiekkoselostukset olivat maaotteluiden selostuksia ja tällöin sekä selostuksen vastaanottajille että mitä luultavimmin myös selostajille tutumpia ovat Suomen joukkueen pelaajat ja heidän lempinimensä. Kansainvälisissä otteluissa myös puolueellisuus nousee erityisen korostetusti esille ja oman puolen me-henki korostuu.

5.2.3. Epiteetit

Nimittämisiin liittyen Pihko on tarkastellut, kuinka epiteetit hahmottavat radion ja television jalkapalloselostuksia. Hänen mukaansa näissä medioissa käytetään urheilua selostettaessa erittäin paljon ”adjektiivinluonteisia määresanoja” ”henkilönnimien yhteydessä”. Tällaisten ilmausten tehtävänä on esittää, millaisia ominaisuuksia (joko todellisia ominaisuuksia tai kuviteltuja) on sillä henkilöllä, johon ilmaus liittyy. Niinpä Pihko käyttääkin tämänkaltaisista lisänimistä nimitystä epiteetti-ilmaus. Monissa tapauksissa epiteetti-ilmauksiin kuuluu myös selvä affektiivinen lataus. (Pihko 1981: 69.)

Pihko on havainnut, että selostajat käyttävät epiteetti-ilmauksia enemmän niistä pelaajista, jotka ovat ns. vastustajia, pelaajia vierailevasta joukkueesta. Epiteetillä pelaajasta luodaankin kuvaus, jonka pohjalta kuuntelijan on helpompi orientoitua seuraamaan selostusta. Pihko toteaa myös, että selostajalla on ainakin joissain tapauksissa tausta-ajatuksena se, että selostuksen yleisö tuntee kotijoukkueessa pelaavat urheilijat paremmin kuin vierasjoukkueen pelaajat, eikä heitä näin tarvitse kuvailla epiteeteillä yhtä paljon. (Pihko 1981: 71.) Tässä Pihko ikään kuin olettaa selostajan olevan automaattisesti puolueellinen. (Hänen tarkastelunsa perustuu maaottelun Suomi—Itävalta selostukseen (Pihko 1981: 69).)

Omastakin aineistostani näkyy, että epiteeteillä voidaan esitellä tuntematon pelaaja yleisölle.

- (9) ja, töötin antaja, oli tällä kertaa, >katsotaanpa kuka se jokereista oli< kun saman tien jokerihyökkäys vyöry^oy^o taisi olla mika asikainen isokokoinen, keskushyökkääjä (JOK—JYP 4—0, RK-S)

Hypoteesini mukaan JyPHT:lle puolueellisen Radio Keski-Suomen selostaja kuvaa tässä kuulijoilleen Jokereiden pelaaja Mika Asikaista ilmauksella *isokokoinen, keskushyökkääjä*. Jos Asikainen on kuulijalle ennestään täysin tuntematon, selostaja antaa hänestä osuvan kuvauksen. Jos Asikainen on taas ennestään tuttu, selostajan käyttämä epiteetti voi palauttaa hänet elävästi kuulijan mieleen. (Vrt. Pihko 1981: 71—72.)

5.2.4. Joukkueiden ja niiden osien nimittämiset

Huolimatta Juntusen havainnosta (jääkiekkoselostuksen kantavana elementtinä on sankariyksilö, ks. luku 5.2.1.) paitsi pelaajien myös joukkueiden nimittäminen on puolueellisuuden rakentumisen kannalta mielenkiintoinen tarkastelukohde. Useilla joukkueilla on nimenä lyhennys ja tällaisia joukkueita nimitetään niiden koko nimellä selostuksissa todella harvoin. Monilla lyhennimenimisillä seuroilla on myös lempinimi, jota käytetään useammin kuin koko lyhennimeä.

- (10) **PL:** ja jyp hoo tee vaihtaa maalivahtia, marko leinonen maaliin, mies joka torjui voiton, turun palloseuraa vastaan (JOK—JYP 4—0, MTV3)

Esimerkissä (10) selostaja käyttää sekä JyPHT:stä että Turun Palloseurasta, jota vastaan JyPHT on juuri äskettäin pelannut, tavallista pidempää nimitystä. JyPHT:tä on totuttu kutsumaan nimillä *Jyp*, *Jypi* tai *Jyppi*. Seuran nimilyhenne tulee sanoista *Jyväskylän Palloilijat Hockey Team*. Turun Palloseuraa taas kutsutaan yleisesti nimellä *Tepsi*. Myös lyhenne *TPS* ('teepeeäs/es') on puhutussa kielessä yleisessä käytössä. Koska seuroja yleensä kutsutaan lyhyillä nimillä, voi tavanomaista pidemmän nimen käytön katsoa viittaavan siihen, ettei mainittu joukkue ole selostajan ns. oma joukkue. Ilmausten voi katsoa viittaavan myös siihen, että selostaja haluaa ilmaista erittäin selvästi yleisölleen, mistä joukkueesta on kysymys. Niinpä hän ei oleta yleisönsä välttämättä tietävän paljoa pelaavista joukkueista, vaan esittelee nämä ikään kuin uusina tai vieraina käyttämällä seuran koko nimeä. Alkuhypoteesini mukaan MTV3:n selostus on puolueeton. Tällainen tavallista selvempi joukkueiden nimittäminen tukee tätä hypoteesia.

Seuraavassa esimerkissä hypoteesini mukaan JyPHT:lle puolueellisen Radio Keski-Suomen selostus nimittää JyPHT:n joukkuetta pelkästään *joukkueeksi*.

- (11) en **tiedä** sitten oliko vähän liian::, hätäinen ratkaisu, joukkueelta, lähteä hakemaa::n. tätä maalivahtivaihtorulettia (JOK—JYP 4—0, RK-S)

Ennen tätä lausahdustaan selostaja puhuu melkoisen pitkään JyPHT:stä, mutta varsinainen sanaviittaus JyPHT:n joukkueeseen on kaukana ennen nimitystä *joukkueeksi*. Otte- lussa on mukana kaksi joukkuetta, mutta tällainen nimitys tuntuu viittaavan siihen, ettei mukana olisi kuin yksi joukkue. Tällaisen nimityksen voisikin ajatella viittaavan omaan joukkueeseen. Tämä ei ole kuitenkaan itsestäänselvää, sillä kontekstista on kuitenkin mahdollista päätellä, kummasta joukkueesta on kyse. *Joukkue* onkin neutraali nimitys, jota voi tarvittaessa käyttää kummasta joukkueesta tahansa. Seuraavan esimerkin ilmaus *vastustaja* on huomattavasti mielenkiintoisempi.

- (12) **PL:** todella, niin kuin ((kommentaattori)) pekka ((Järvelä)) tuossa sanoi jälleen esimerkki näistä, jääkiekon ja pallopelien klassisista totuuksista, pieni. ylimääräinen tyytyväisyyden hetki maalin jälkeen, ja vastustaja käyttää sitä hyväkseen. (JOK—TPS 2—3, MTV3)

Tässä selostuskatkelmassa hypoteesini mukaan puolueettoman MTV3:n selostaja käyttää maalin tehneestä Jokereiden joukkueesta nimitystä *vastustaja*. Vaikka ilmaus näyt- täisikin viittaavan omaa joukkuetta vastassa olevaan joukkueeseen, se on periaatteessa neutraali. Ainoa rajoitus sille on, ettei sitä voi käyttää omasta joukkueesta. Mielenkiin- toista on, että selostaja puhuu tässä ilmauksessaan molemmista joukkueista nimeämättä niitä spesifisti. Hän puhuu tavallaan aivan yleisellä tasolla ja viittaakin *klassisiin totuuksiin*. Kuvauksen *pieni. ylimääräinen tyytyväisyyden hetki maalin jälkeen, ja vastustaja käyttää sitä hyväkseen* voi kuitenkin katsoa viittaavan myös juuri nyt selostettavaan otteluun. Silloin selostaja viittaisi siihen, että TPS:n joukkueelle on tullut *pieni. ylimää- räinen tyytyväisyyden hetki* ja Jokerit, tässä ottelussa TPS:n näkökulmasta *vastustaja* on päässyt sen hyödyntämään. Selostaja siis analysoi tilannetta, eikä hänen kielellisistä ilmauksistaan löydy merkkejä puolueellisuudesta.

Myös osaa joukkueesta, yhtä kentällistä voidaan nimittää hyvin spesifisti tai huomiota herättävän epämääräisesti.

- (13) ja paanasen kentälle tuokin takaisku, meni joten kaksi takaiskua on tullut siinä. <patu paanasen kentälle> (JOK—JYP 4—0, RK-S)
- (14) >asikainen syöttää hyvin *LAITAA::N*< josta tulee laukaus. laukaus kuitenkin menee, ohi maalin >ASIKAINEN KARVAA. JA NYT, TULEE NELJÄS MAALI ((jännitys-helpotus-ääni)) HELPPONNÄKÖISESTI MENE JOKO SAA HÄTINEN TARPEEKSEEN<, NUORISOKENTTÄ ASIALLA. asikainen, °<halttunen konttila>° (JOK—JYP 4—0, RSTA)

Esimerkissä (13) hypoteesini mukaan JyPHT:lle puolueellisen Radio Keski-Suomen selostaja nimittää JyPHT:n maalin syntyessä kentällä olleita pelaajia *Paanasen kentäksi*. Mika Paananen on JyPHT:n keskushyökkääjä, ja yleinen tapa on nimittää kentällisiä keskushyökkääjän mukaan, joten siinä mielessä ilmaus ei ole erikoinen. Heti perään selostaja toteaa: *joten kaksi takaiskua on tullut siinä*. <patu paanasen kentälle>. Tässä hän siis nimittää Mika Paanasta lempi- ja sukunimen yhdistelmällä. Kuten aiemmin olleessa nimitystarkastelussa (luku 5.2.2.) on todettu, tällainen nimittäminen voi joissain tapauksissa olla merkki puolueellisuudesta. Tässäkin esimerkissä voisi katsoa tämän lempinimimittämisen viittaavan luultavaan puolueellisuuteen.

Esimerkissä (14) alkuhypoteesin mukaan Jokereille puolueellisen Radio Stadin selostaja puolestaan nimittää Jokereiden nuorista pelaajista koottua kentällistä pelkääntään *nuorisokentäksi*. *Nuorisokenttä*-nimityksellä voidaan nimittää minkä tahansa joukkueen nuorista pelaajista koottua kentällistä. Tässä selostaja ei spesifioi, mistä nuorisokentästä on kyse, ja olettaa siten yleisönsä yhdistävän tämän nimityksen vain yhteen kentälliseen, Jokereiden nuorten pelaajien kentälliseen. Ilmaus liittyy selvästi Jokereiden maalintekoon, joten voi tietenkin katsoa, että yleisölle selviää kontekstin perusteella, minkä joukkueen nuorisokenttään selostaja ilmauksellaan viittaa. Ilmaus tulee joka tapauksessa selostuksessa vastaan aivan yllättäen ja vasta sen mainittuaan selostaja kertoo, keistä pelaajista on kysymys. Siksi voisikin ajatella, että selostaja olettaa kuulijoilleen olevan olemassa vain yhden nuorten kentällisen, Jokereiden nuorisokentän, joka on heille tuttu. Lisäksi on otettava huomioon, ettei selostaja edes nuorisokentän pelaajia mainitessaan tuo heidän joukkuettaan esille. Niinpä hän olettaa kuulijoidensa tietävän, mihin joukkueeseen mainitut pelaajat kuuluvat. Selostaja tuo siis monin tavoin ilmi, että pitää kuulijoillensa itsestäänselvänä, mistä joukkueesta on kyse. Tällaisen tuttuna esittämisen voi katsoa viittaavan puolueellisuuteen ja tukevan alkuhypoteesiani tämän selostuksen puolueellisuudesta Jokereiden puolelle. Selostaja ei mainitse Jokereita muu-

tenkaan spesifisti juuri ennen maalin syntyä tai sen jälkeen, vaan olettaa, että kuulijat tietävät, kumpaan joukkueeseen mainitut pelaajat kuuluvat.

Mielenkiintoista kyllä, MTV3:nkin selostuksesta löytyy esimerkki, jossa viitataan epäspesifisti tiettyyn pelaajakokonaisuuteen:

- (15) **PL:** ja jokerit ottaa **kiekon**. >konttila<7 ... joka on, löytänyt, **paikan**>, nelosketjun laitahyökkääjänä (JOK—JYP 4—0, MTV3)

MTV3:n selostaja nimittää Jokereiden neljättä ketjua pelkästään *nelosketjuksi*. Tämäkin ilmaus tuntuisi vaativan täsmennystä. Riippumatta siitä, kuinka monella kentällisellä Jokereiden vastustaja JyPHT on ottelun pelannut, olettaisi selostajan mainitsevan, mikä joukkueen nelosketjusta on kysymys, sillä periaatteessa jokaisella joukkueella voi olla nelosketju. Tässäkin konteksti tosin paljastaa, kumman joukkueen nelosketjusta ilmauksessa on kysymys. Niinpä useimmissa tapauksissa joukkueiden osien nimittämisillä ei ole selvää yhteyttä puolueellisuuteen. Epäselvien nimittämisten kohdalla on mahdollista selvittää kontekstin avulla, kummasta joukkueesta on kyse.

Selostajat saattavat viitata pelaajiin myös kaupungin asukkaina. Tämä näkyy seuraavasta esimerkistä, joka on MTV3:lta, alkuhypoteesini mukaan puolueettomasta selostuksesta.

- (16) **PL:** peter ahola vie sii::s, **turkulaiset kaksi** yksi **johtoon** (JOK—TPS 1—2, MTV3)

Selostaja nimittää Turusta olevan TPS:n pelaajia nimityksellä *turkulaiset*. Tällainenkaan viittaus ei olisi luonteva omaan joukkueeseen kohdistettuna. Nimitystä voisi verrata pronominiin *he*: sitä käyttämällä selostaja sulkee itsensä nimittämänsä ryhmän ulkopuolelle. Tämä nimittäminen viittaa siis siihen, että selostuksen puolueellisuuskanta on jokin muu kuin puolueellinen JyPHT:n puolelle.

5.2.5. Nimittämättä jättäminen

5.2.5.1. Normaali passiivinkäyttö

Tuomikoski huomauttaa passiivista, että olisi väärin ajatella sen olevan persoonaton. Hänen mielestään sen ei voi ajatella olevan myöskään epämääräispersoonainen. Tuomikoski nimittää passiivia sen sijaan epämääräistekijäiseksi. Pitää siis muistaa myös se,

että passiivilla on henkilötekijä. (Tuomikoski 1971: 151.) Passiivimuodon takana olevasta inhimillisestä toimijasta muistuttaa myös Annastiina Viertiö (2000: 23). Kuiri puolestaan toteaa passiivin tekijästä seuraavasti: ”Tekijä jää implisiitiksi, näkymättömiin” (Kuiri 2000: 14). On siis huomattava, että jokaisen passiivimuodon takana on teon suorittaja, vaikka häntä ei eksplisiittisesti mainita. Jääkiekkoselostuksissa mainitseminen tekijä, subjekti, on yleensä helppo päätellä. Niinpä onkin mielenkiintoista tarkastella selostajien passiivinkäyttöä: jos passiivimuodon takana on selvästi tekijänä jompikumpi joukkue, miksi selostaja ei ole käyttänyt aktiivimuotoa?

Seuraavassa esimerkissä selostajan voi katsoa viittaavan passiivilla molempiin joukkueisiin.

(17) --- näin taistellaa:n. jypin kulmauksessa (JOK—JYP
2—0, RK-S)

Tässä tapauksessa molemmat joukkueet taistelevat, eli passiivi kuvaa todellakin yleistä tilannetta pelissä. Aineistostani löytyy tällaisen normaalin passiivinkäytön lisäksi erityistapauksia, joissa toinen joukkue on hävitetty koko pintalauseesta passiivia käyttämällä tai joissa passiivia käytetään puhekielenomaisesti.

5.2.5.2. Toisen joukkueen hävittäminen passiivilla

Passiivin käyttö näyttää olevan keino häivyttää toinen joukkue selostuksen kielellisestä asusta ja saada toinen nostetuksi huomion kohteeksi. Hakulisen ja Karlssonin mukaan ”subjektilla on ”etuoikeus” esiintyä verbin kanssa.” Subjektilla on siis lauseen verbiä määrittävistä nominaalisista määritteistä primaarisin asema. Kun lauseessa käytetään passiivia, sen pintasubjekti alennetaan ja primaariseksi saadaan esimerkiksi objekti. Kielioopin kannalta katsottuna etusijalla oleva subjekti alennetaan, jotta saadaan esille konstituentti, joka on temaattisesti tai muuten tärkeä. (Hakulinen-Karlsson 1979: 165, 255.)

Katja Kuiri on puolestaan kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että eräs passiivin ominaisuus on, että se piilottaa tekijän. Tämä on syy passiivin käyttöön tekijöiden peittämiseen silloin, kun tekijät tekevät jotain, mitä ei pitäisi. Kuiri huomauttaakin, että kielenkäyttäjät käyttävät kahdessa tilanteessa: silloin, kun tekijä ei ole puhujan tiedossa ja silloin, kun tekijä tai tekijöiden määrä halutaan pitää salaisena. (Kuiri 2000: 13—14.) Kuiri kirjoittaa myös: ”Se, miten hyvin voimme päätellä passiivisen muodon takana olevat tekijät, vaihtelee tilanteesta toiseen, mutta koskaan häntä tai heitä ei nimetä suo-

raan. Joskus tilanne saattaa tietysti tarjota vain yhden vaihtoehdon (- -)’ (Kuiiri 2000: 14). Jääkiekkoselostusten yhteydessä passiivimuotojen tekemisille löytyykin yleensä helposti aktiivinen tekijä.

Jääkiekko-ottelussa on kaksi aktiivista toimijaa eli joukkueet. Siten voidaan ajatella, että ajatuksellisesti kaikissa pelillisissä tekemisissä jompikumpi näistä on subjekti. Jos selvästi aktiivinen tekeminen kuvataan selostuksessa passiivimuodolla, voi tähän olla periaatteessa kaksi syytä. Ensimmäinen on se, että tekemiseen osallistuvat molemmat joukkueet, eli tekeminen on yleistä (vrt. normaali passiivinkäyttö, luku 5.2.5.1.). Toinen syy on se, ettei selostaja pidä tekijää tärkeänä, vaan haluaa saada yleisönsä huomion kiinnittymään johonkin muuhun (vrt. Hakulinen—Karlsson 1979: 255). Esimerkeissä (18)—(20) pelissä tapahtuneessa tilanteessa aktiivinen toimija on ollut Jokerit. Selostaja esittää asian kuitenkin kertomalla, mitä Jokereiden peli teki JyPHT:n joukkueelle. Jokerit on näistä ilmauksista häivytetty täysin, aivan kuin ei olisi olennaista, kuka on syötellyt tai saanut JyPHT:n joukkueen sekaisin.

- (18) siinä syöteltiin, kyllä jyppi täysin **sekaisin** (JOK—JYP 2—0, RK-S)
- (19) ei hätistä nyt hirveästi maal(e/i)sta voi syyttää kyllähän jypin, puolustus on sahattu aika sekaisin näissä tilanteissa (JOK—JYP 4—0, RK-S)
- (20) ei auta yhtään mikään siinä sahattiin jypin nelikko kyllä niin kahville kuin olla voi. (JOK—JYP 2—0, RJKL)

Esimerkit (18)—(20) ovat Radio Keski-Suomesta ja Radio Jyväskylästä, jotka ovat alkuhypoteesini mukaan puolueellisia JyPHT:n puolelle. Niinpä selostusten passiivinkäytön voi luontevasti tulkita siten, että selostuksen kannalta on olennaisempaa se, mitä JyPHT:n joukkueelle tapahtui, eikä se, kuka sai joukkueen pelin sekaisin. Passiivi siis mahdollistaa selostuksen keskittymisen siihen joukkueeseen, josta halutaan puhua. Lii- oitellen voisi sanoa, että maalin tehnyt joukkue voidaan unohtaa selostuksessa täysin. Tällainen passiivilla häivyttäminen vaikuttaisi viittaavan puolueellisuuteen ja tukevan alkuhypoteesiani. Kun selostaja on valinnut tällaisen rakenteen, hän on tavallaan samalla valinnut puheenaiheeksi JyPHT:n joukkueen, eikä katso edes aiheelliseksi mainita toista joukkuetta, vaan häivyttää sen käyttämällä passiivimuotoa. Mielenkiintoista näissä ilmauksissa on myös se, että tarkasteltaessa asiaa tällaisesta näkökulmasta saadaan myös vältettyä Jokereiden joukkueen suoraa positiivista arvottamista. Taustalla näissä

ilmauksissa on tietenkin ajatus siitä, että Jokerit pelasi hyvin (ks. tarkemmin luku 5.5.2. positiivisesta arvottamisesta).

Passiivina on mahdollista käyttää myös objektittomana viittaamassa ns. toiseen joukkueeseen kuten seuraavassa Radio Jyväskylän selostuksesta olevassa esimerkissä. Tässäkin kuitenkin on selvästi kysymys siitä, että varsinainen tekijä, Jokerit, joka on toiminut aktiivisesti, on häivytetty.

- (21) <ensimmäisen laukauksen leinonen jollain **ihmee::n** konstilla torjuu vaikka aivan vapaasta paikasta siinä päästään ampumaan mutta toista ei sitten torju enää **millään** (JOK—JYP 7—1, RJKL)

Esimerkissä (21) käytetyssä passiivissa (*päästään ampumaan*) on taustalla ajatus siitä, että Jokereiden pelaaja pääsi vapaaseen maalintekopaikkaan. Ilmaus voitaisiin tulkita myös niin, että JyPHT päästi Jokereiden pelaajan tällaiseen tilanteeseen, eikä hän pääsyt sinne omin avuin, ilman JyPHT:n pelaajan virhettä. *Päästä*-verbi ei ole kuitenkaan merkitykseltään siinä mielessä aktiivinen, että sen tekijä aktiivisessa lauseessakaan olisi toimijana aktiivinen (vrt. *jokerit pääsi ampumaan – jokerit meni ampumaan*). Suomen kielen perussanakirja antaa *päästä*-verbille mm. seuraavat määritelmät:

- a) saavuttaa jk (haluttu, suotuista) päämäärä, tulos, tavoite, vaihe tms.
b) kyetä, pystyä tekemään jtak; saattaa, voida tehdä jtak; jllak on tilaisuus, mahdollisuus, aihetta tehdä jtak

Ilmaus *päästään ampumaan* voidaan siis tulkita (kun otetaan huomioon, että kyseessä on Jokereiden joukkue) siten, että Jokerit saavuttaa päämääränsä — maalintekopaikan — tai siten, että Jokereilla on mahdollisuus tehdä maali. Verbillä kuvataan siis jonkin positiivisen asian saavuttamista. Sen merkitykseen ei kuitenkaan välttämättä liity aktiivisen tekemisen elementtiä. Selostaja on voinut päätyä tällaiseen verbivalintaan siksi, että haluaa vihjata JyPHT:llä olevan osuutta Jokereiden maalin syntymiseen. Joka tapauksessa käyttämällä tällaista ilmausta selostaja jättää Jokereiden joukkueen pois selostuksensa pintarakenteesta.

Päästä- ja *päästää*-verbit ovat merkityksiltään yhteydessä toisiinsa, koska pääsemiseen liittyy useissa tapauksissa päästäminen. Esimerkissä (21) *päästä*-verbin merkityksessä korostuu, kuten jo edellisessä kappaleessa viittasin, JyPHT:n tekemä virhe (päästäminen). Tällä tavoin tässäkin nostetaan etualalle JyPHT:n näkökulma, vaikka joukkuetta ei mainita suoraan. JyPHT on siis yhtä lailla häivytetty kuin Jokeritkin. Tämä saattaa johtua siitä, ettei joukkuetta ole haluttu arvostella suoraan. JyPHT on itse

asiassa häivytetty Jokereita tehokkaammin, sillä Jokerithan olisi ilmauksen subjekti, jos selostaja puhuisi aktiivissa. *Päästä*-verbin merkityksen passiivitekijä nostaa kuitenkin JyPHT:n esiin. Niinpä tällaisen verbin käyttäminen viittaa jääkiekkoselostuksessa selvästi jonkun pelivirheeseen.

Passiivilla voidaan siis myös häivyttää oma joukkue silloin, kun ei haluta suoraan syyllistää omia pelaajia toisen joukkueen maalinteosta. Seuraava esimerkki on hypoteesini mukaan JyPHT:n puolelle puolueellisesta Radio Jyväskylän selostuksesta.

- (22) taas jokeripelaajia on maalilla VAIKKA< KUINKA PALJON ja kiekko maaliin, <**lusikkapuolelta**> **kaksi** miestä unohdettuna aivan vapaasti maalin eteen, (JOK—JYP 4—0, RJKL)

Esimerkissä (22) on JyPHT:n joukkue häivytetty pintarakenteesta sanomalla vain *kaksi miestä unohdettuna aivan vapaasti maalin eteen*, mainitsematta unohtajia, jotka kuitenkin selkeästi ovat JyPHT:n pelaajia. Kukaan muu ei ole voinut unohtaa Jokereiden pelaajia JyPHT:n maalin edustalle. Tällaisella passiivinkäytöllä vältetään virheen tehneen joukkueen suora negatiivinen arvottaminen. Negatiivisesta arvottamisesta enemmän luvussa 5.1.

Edellistä esimerkkiä on hyvä verrata seuraavaan ilmaukseen, joka on alkuhypoteesin mukaan puolueettoman MTV3:n kommentaattorilta.

- (23) **PJ:** jypin puolustajat unohtaa kyllä **totaalisesti petri variksen** tonne keskelle (JOK—JYP 1—0, MTV3)

Kommentaattori toteaa suoraan aktiivilauseella, ketkä unohtavat Jokereiden hyökkääjä Petri Variksen vapaana vaaralliseen paikkaan. Puolueettomassa selostuksessa ei ole tarpeen välttää negatiivista arvottamista. Siksi selostaja voi sanoa aivan suoraan, mitä pelissä on tapahtunut.

On kuitenkin syytä huomata, että myös hypoteesini mukaan puolueettomasta selostuksesta voi löytää siinä mielessä erikoisia passiivitapauksia, että niissä on häivytetty toinen joukkue passiivin käytöllä, vaikkei tähän ole nähtävissä mitään erityistä syytä.

- (24) **PL:** >kiekko tulee siniviivalle<, niemi ... <**lehterä**>. >saa takaisin ja pääsee laukomaan, ei, siirtää vielä kulmalle ja sitten rakennetaan<, rakennetaan **todella**, **todella her::kullinen** maali, kuin oppikirjasta siinä

käytetään kiekkoa törmäsellä, lehterä nousee maalille ja painaa kiekon tyhjään (JOK—JYP 2—0, MTV3)

Tässä esimerkissä MTV3:n selostaja Pentti Lindegren käyttää kahtakin passiivimuotoa (*rakennetaan, käytetään*) viittaamassa selvästi Jokereihin. Passiivimuodon käyttäminen aiheuttaa tässä esimerkissä sen, että ilmaisun pintarakenteesta katoaa tekijä kokonaan (vrt. Hakulinen-Karlsson 1979: 255). Mielenkiintoista on, että ottelun kommentaattori Pekka Järvelä jatkaa samalla tavalla:

- (25) **PJ:** kyllä siinä voi sanoa että, vois piirtää suoraan jääkiekon oppikirjaan, **erittäin** maltilla pelattu viivaan kiekko, sieltä se, palautetaan takasin lehterälle lehterä pelaa, aa seinäsyöttöpeliä törmäsen kanssa (JOK—JYP 2—0, MTV3)

Hypoteesini mukaan puolueettoman MTV3:n selostaja ja kommentaattori kuvaavat siis tässä katkelmassa Jokereiden maalintekoa pitkälti passiivin varassa. Tälle passiivinkäytölle ei ole löydettävissä mitään yksiselitteistä syytä. Yksi syy siihen voisi olla, että se on tavallaan helpompi ratkaisu kuin spesifi tapahtumien kuvaaminen: puhujan ei tarvitse löytää tarkkoja tekijöiden nimiä. Toinen syy passiivinkäyttöön voisi olla keskittyminen tapahtumiin ja tekemiseen sinänsä, ei tekojen suorittajiin. Katkelman lopussa kommentaattori siirtyy kuitenkin käyttämään aktiivimuotoja. Tästä voisi päätellä, että hän pitää tärkeänä myös tilanteessa mukana olevien pelaajien mainitsemista.

Näyttäisi siis siltä, että passiivinkäyttö, jolla häivytetään varsinainen aktiivinen tekijä, esiintyy aineistossani kahdesta syystä. Ensiksikin passiivia käyttämällä selostaja voi kiinnittää huomion siihen, mihin haluaa, esim. niihin vaikutuksiin, jotka pelitapahtumilla on selostajan omaan joukkueeseen. Toiseksi passiivia voidaan käyttää sen vuoksi, että välttään oman joukkueen suoralta arvostelulta. On kuitenkin muistettava, että passiivia voidaan käyttää tarpeen mukaan puolueellisuuden suhteen ajatellen millaisesta joukkueesta tahansa: puolueellisessa selostuksessa omasta tai vieraasta joukkueesta ja puolueettomassakin selostuksessa kummasta tahansa pelaavasta joukkueesta. Passiivinkäyttö tekijöiden häivyttämisessä ei siis sinänsä viittaa puolueellisuuteen, vaan jokainen tilanne on tulkittava erikseen kontekstin pohjalta.

5.2.5.3. Passiivi ilmaisemassa 'meitä'

Passiivimuoto viittaa selvimmin selostuksen puolueellisuuteen, kun sitä on käytetty viittaamassa itseen. Tällöin passiivimuodon voisi ajatella olevan puhekielen tyyppi *me mennään* (ks. Ikola 1977: 53; Kuiri 2000: 15). Kaikki seuraavat viisi esimerkkiä ovat Radio Jyväskylän selostuksesta, joka on hypoteesini mukaan puolueellinen JyPHT:n puolelle.

- (26) ja nyt on sitten jypin oltava, viimeistään tässä vaiheessa hereillä olisi pitänyt tietysti olla alusta asti nyt ei saatu sellaista alkua peliin kuin tepsiä vastaan (JOK—JYP 1—0, RJKL)
- (27) näin ollaan kaksi nolla tappiolla (JOK—JYP 2—0, RJKL)
- (28) toivottavasti toivonkipinä jypin joukkueessa on myöskin sitten tämän maalin myötä, syttynyt jokeritki esittää tällä hetkellä sellaista peliä että kyllä tuohon saumaan nyt ehkä mahdollisesti pystyisi (- -) iskemään muutaman osuman, jotta päästäisiin taas myöskin voittotaisteluun mukaan. (JOK—JYP 4—1, RJKL)
- (29) aivan täydellisten puolustuskömmähdysten takia, jyp on::, kolme nolla tässä ottelussa tappiolla tässä on lähdetty ilmeisesti nyt vähän liikaa pelaamaan hyökäysvoittoista kiekkoa (JOK—JYP 3—0, RJKL)
- (30) ja nyt sitten:: pitää jotain syntyä tästä tulevat sellaiset lukemat ettei ole tottakaan jos ei, pian ruveta pe-laamaan (JOK—JYP 4—0, RJKL)

Esimerkin (26) muodon *ei saatu* voisi ajatella vastaavan muotoa *emme saaneet*, esimerkin (27) muodon *ollaan* muotoa *olemme* ja esimerkin (28) muodon *päästäisiin* muotoa *pääsisimme*. Esimerkin (29) muoto *on lähdetty* vastaa puolestaan muotoa *olemme lähteneet* ja esimerkin (30) muoto *ei ruveta* muotoa *emme rupea*. Tätä tulkintaa voi perustella sillä, että ilmauksien taustalla on selvästi joku aktiivinen tekijä tai olija. Esimerkiksi esimerkissä (27) on selvästi kysymys siitä, että toinen ottelussa pelaavista joukkueista on tappiolla. Tappiolla oleminen ei siis ole yleinen asiantila, joka koskisi epämääräistä joukkoa, vaan se liittyy tiettyyn joukkueeseen eli subjektiin. Selostaja siis esittää asian kieliopillisen rakenteen tasolla ajatellen yleisenä asiantilana, vaikka hänellä ilmiselvästi on jokin näkökulma. On luontevaa tulkita, että selostaja korvaa monikon 1. persoonan

passiivilla, koska, kuten todettua, tällainen korvaus on yleinen puhekielessä. *Me*-pronominin käyttö paljastaisi puolueellisuuden suurempaan. Selostaja käsittää tätä ilmausta käyttäessään itsensä osaksi JyPHT:n joukkuetta laajassa mielessä. Siksi hän pystyy käyttämään passiivia viittamassa *meihin*.

Myös alkuhypoteesiltaan puolueettomasta selostuksesta voi löytää passiivimuodon, joka viittaa vain toiseen joukkueeseen.

- (31) **PL:** ja jokerit johtaa, y::ksi kolme janecky maalin syöttäjänä, ja, uusi ennätys myöskin janeckylle ... tps tulee tottakai, kaikki pannaan loppuun saakka, **peliiin**, **vielä** on kaikki mahdollista (TPS—JOK 1—3, MTV3)

Selostaja siis viittaa Jokereiden tehtyä maalin siihen, ettei TPS luovuta, sanomalla: *tps tulee tottakai, kaikki pannaan loppuun saakka, peliin*. Passiivimuoto *pannaan (peliin)* voisi viitata aiempiin tulkintoihini tukeutuen omaan joukkueeseen. Tässä selostaja kuitenkin selvästi mainitsee TPS:n joukkueen edellisessä lausahduksessaan *tps tulee tottakai* ja siten passiivimuodon viittaaminen TPS:ään voidaan perustella myös puhtaasti kontekstin perusteella. Voisi myös ajatella, että selostaja viittaa ilmauksellaan siinä mielessä yleiseen asiantilaan, että kuvaa ilmauksellaan, miten tällaisessa tilanteessa yleensä toimitaan. Tällöin kyseessä olisi normaali passiivinkäyttö, eikä ilmaus viittaisi niin suoraan TPS:n joukkueeseen. Tämä tulkinta tuntuu kuitenkin epätodennäköisemmältä, koska kontekstissa on niin selvästi kysymys TPS:stä. Tätä passiivimuotoa ei kuitenkaan tarvitse tulkita siten, että se viittaisi selostuksen puolueellisuuteen. Sitä voi pitää ns. eläytymispassiivina. Selostaja eläytyy sitä käyttäessään TPS:n tilanteeseen.

5.2.5.4. Muita passiivitapauksia

Aineistostani löytyy myös sellaisia passiivitapauksia, joiden tulkinta on epämääräinen tai joiden yhteys puolueellisuuteen on moniselitteinen. Seuraavassa esittelen näitä tapauksia. Ensimmäinen tapaus on hypotesini mukaan puolueettomasta MTV3:n selostuksesta.

- (32) **PJ:** >siinon tyypilline(n) esimerkki siitä kun, maalinjälkeinen vaihto ja <hiukan lepsu, oman pään pelaaminen, mennään tilanteeseen hiukan sillai ettei tässä nyt mitää hätää>, **kiekko** pelataan maalille ja tämmönen kaveri ku antti antti törmänen tulee siihe,>

(ja) hän **lyö** ku **suokuokalla** kiekko ja kiekko pyörähtää tonne leck->, lecklinin selän taakse (JOK—TPS 2—3, MTV3)

Esimerkissä (32) MTV3:n kommentaattori viittaa passiivimuodolla *mennään* TPS:n joukkueeseen: TPS on pelannut tilanteen ”lepsusti” ja Jokerit on tästä syystä onnistunut tekemään maalin. Kommentaattori käyttää myös toista passiivimuotoa: *pelataan*. Mielenkiintoista on, että tämä passiivimuoto viittaa puolestaan Jokereihin: Jokerit on joukkue, joka pelaa kiekon maalille. MTV3:n kommentaattori häivyttää siis vuorollaan kummankin joukkueen passiivilla. Tämä viittaa siihen, ettei hän pidä niinkään tärkeänä, mitkä joukkueet tekevät mitään, vaan mitä tapahtumia pelissä yleensä ottaen on.

Seuraava esimerkki on Radio Jyväskylän selostuksesta, joka on alkuhypoteesini mukaan puolueellinen JyPHT:n puolelle.

- (33) kukapa olisi uskonut tietysti pelata voi kaikennäköistä mutta, kyllä sen tpspelin jälkeen uskottiin ainakin tasaväkiseen taisteluun mutta tämä peli, ratkesi jo ensimmäisessä >erässä< (JOK—JYP 7—1, RJKL)

Esimerkin (33) passiivimuoto *uskottiin* voisi viitata joko JyPHT:n puolella oleviin tai yleisesti kaikkiin jääkiekkoa seuraaviin ihmisiin. Sen voi siis tulkita joko ”me uskoimme” tai ”yleisesti uskottiin”. JyPHT:n kausi on mennyt ennen ottelua Jokereita vastaan hyvin, joukkue on pelannut tappiota ja pelannut tasaväkisesti myös vahvaa TPS:n joukkuetta vastaan. Periaatteessa siis kaikilla lajia seuraavilla on perusteita uskoa, että JyPHT pystyy pelaamaan myös Jokereita vastaan tasaväkisesti. Jos passiivimuoto *uskottiin* tulkitaan ’yleisesti uskottiin’, kyseessä on normaali passiivinkäyttö, tekijän epämääräinen ilmaiseminen. Tämä tulkinta on täysin mahdollinen, sillä jääkiekkoväen piirissä oli mitä ilmeisimmin paljon ihmisiä, jotka uskoivat taistelun olevan tasaväkinen, mutta näiden ihmisten joukkoa olisi ollut vaikea nimetä täsmällisesti. Passiivimuotoa käyttää tässä kuitenkin roolinsa mukaan JyPHT:n puolella oleva selostaja, ja tällöin verbimuodon tulkinta on helppo kallistaa myös puhekielisen ’me uskoimme’-merkityksen puolelle. Tällöin ilmaus viittaisi omaan itseen ja JyPHT:n kannattajiin yleensä sekä myös puolueellisuuteen. On myös mielenkiintoista huomata, ettei selostaja tarkemmin spesifioi, millainen peli TPS:aa vastaan on ollut. Täten hän pitää varsin ilmeisesti asiaa kuulijoilleen tutuna eli hän olettaa kuulijoidensa seuraavan muulloinkin JyPHT:n edesottamuksia, ei ainoastaan tässä ottelussa.

Seuraava passiivitapaus on varsin erikoinen. Se on MTV3:lta eli alkuhypoteesini mukaan puolueettomasta selostuksesta.

- (34) **PL:** - - - kangasniemi taklataan siinä **laitaan**. ja jokerit ottaa **kiekon**. >konttila< ... joka on, löytänyt, **paikan**>, nelosketjun laitahyökkääjänä ((havahtuen)) sitten tehdään neljäs maali<, **tode:lla** upealla **>näytävällä** tavalla mika asikainen viimeistelee< (JOK—JYP 4—0, MTV3)

Jokereiden tehdessä neljännen maalinsa ja mennessä ottelussa 4—0-johtoon MTV3:n selostaja toteaa muista ajatelmistaan havahtuen: *sitten tehdään neljäs maali*. Maalintekijä on Jokerit, joten passiivin voi tulkita häivyttävän sen. Ilmauksen voi katsoa myös ilmaisevan, että ottelussa tehdään yleisesti ottaen neljäs maali, sillä JyPHT on vielä tässä vaiheessa ottelua maalilta. Selostaja täsmentää heti passiivi-ilmauksensa perään, kuka maalin teki: *mika asikainen viimeistelee*. Tosin selostaja ei tässäkään ilmauksessa viittaa joukkueeseen, vaan maalin tehneeseen yksittäiseen pelaajaan, Mika Asikaiseen. Hän siis jättää televisiokatsojien näköhavainnon varaan sen, että maalintehnyt joukkue selviää selostuksen yleisölle. Syytä selostajan passiivinkäyttöön on mielenkiintoista pohtia. Todellisen tilanteen tekijä ei ole epämääräinen, joten passiivinkäyttö ei voi johtua siitä. Selostajalla ei pitäisi olla myöskään — ainakaan roolinsa puolesta — syytä viitata itseensä, omaan puoleen, passiivilla (tulkinta olisi tällöin 'me teemme neljännen maalin'). Syy passiivinkäyttöön saattaakin olla se, että selostajalta menee hetki hahmottaa, kuka maalin tekee. Niinpä hän toteaa ensin passiivimuotoa käyttäen, että ottelussa tulee maali.

Passiivinkäyttö voi siis joissain tapauksissa johtua myös siitä, ettei selostaja ehdi heti hahmottaa, kuka pelaaja teki maalin, antoi maaliin johtavan syötön tms. Seuraavakin esimerkki on MTV3:lta.

- (35) **PL:** - - - ja jypiltähän loukkaantumisen takia pois siis, kimmo salminen >jonka nivusvamma uusiutui<, sen verran pahasti, ottelun ensimmäisessä >erässä sitten pelataan paikka säilynojalle jälleen ja säilynoja tekee **jälleen** maalin <. (JOK—JYP 7—1, MTV3)

Esimerkissä (35) selostaja on kertomassa JyPHT:n pelaajan Kimmo Salmisen loukkaantumisesta. Hän ei ehkä siten seuraa pelitilannetta niin tarkoin, että pääsisi oitis myös kielellisesti siihen kiinni, kun maali syntyy. Niinpä hän käyttää Jokereiden maalintekoon viitaten ensimmäiseksi passiivimuotoa: *sitten pelataan paikka säilynojalle*

jälleen. Selostaja siis hahmottaa heti, että maalin tekee Jokereiden Keijo Säilynoja, mutta hän ei pysty analysoimaan tilannetta tarkemmin, koska joutuu hyppäämään selostuksessaan keskelle tilannetta. Niinpä hän toteaa yleisellä tasolla, nimeämättä syöttäjää, että kiekko toimitetaan Säilynojalle. Tässä passiivinkäyttö selittyy siis sillä, että selostajan on täytynyt reagoida pelissä tapahtuvaan tilanteeseen niin nopeasti, ettei hän ole ehtinyt muotoilla kielellistä ilmaisuaan. Niinpä tällaisella passiivinkäytöllä ei ole mitään yhteyttä selostuksen puolueellisuuteen.

Myös seuraava MTV3:n selostuksen passiivitapaus on mielenkiintoinen.

- (36) **PL:** >varmasti kysymyksessä on yhtä paljon se että, ((JyPHT:n)) valmennusjohto haluaa herättää oman joukkueen **taisteluun** näyttää että **jotain** tehdään reagoidaan tähän jokereiden neljä nolla johtoon< (JOK—JYP 4—0, MTV3)

Tässäkin esimerkissä voi ajatella aktiivisen tekijän (tällä kertaa JyPHT:n) häivytetyn passiivinkäytöllä (*tehdään* 'JyPHT tekee', *reagoidaan* 'JyPHT reagoi'). Selostaja ei kuitenkaan tässä nosta häivytyksellä mitään muuta asiaa, esimerkiksi toista joukkuetta, fokukseen. Selostaja ei siis häivytyksestä huolimatta tuo esiin Jokereiden näkökulmaa. Syy passiivinkäyttöön saattaisi olla tässä se, ettei selostaja halua tarkemmin määritellä, kuka tai ketkä JyPHT:n joukkueessa reagoivat tilanteeseen. Hän viittaa siten passiivimuodolla epämääräisesti koko joukkueeseen, sen valmennusjohtoon ja pelaajiin yhdessä. Toisaalta selostaja olisi myös suoraan voinut sanoa *JyPHT tekee*, *JyPHT reagoi*.

5.2.5.5. Muita nimitysasioita

Selostuksissa esiintyvät nimittämiset voivat tuoda esille myös sen, että selostus pitää jompaakumpaa joukkuetta ulkopuolisena. Tällaista nimittämistä voi pitää puolueellisuuden osoituksena siinä mielessä, ettei selostus ole puolueellinen ulkopuolisena esitetyn joukkueen suuntaan.

Ulkopuolisuus näkyy esimerkiksi siinä, että selostaja esittelee kuulijoilleen pelaajia kuin he eivät olisi heille ennestään tuttuja. Seuraava esimerkki on hypoteesini mukaan JyPHT:n puolelle puolueellisesta Radio Keski-Suomen selostuksesta.

- (37) >säilynoja on maalintekijä ja<, saarikoski strömberg ovat, syöttäjinä, >eli varakapteenit juhlivat säilynoja ja saarikoski ovat jokereiden, varakapteenija (JOK—JYP 7—1, RK-S)

Esimerkissä (37) selostaja toteaa kahteen kertaan, että maalin tehneissä pelaajissa ovat mukana Jokereiden joukkueen varakapteenit. Hän nimittää siis Jokereiden Keijo Säilynojaa ja Timo Saarikoskea nimityksellä *varakapteenit*. Toteamuksen *eli varakapteenit juhlivat* voisi esittää Jokereillekin puolueellinen selostaja, mutta tällaisen selostajan ei olisi luultavasti tarpeen enää täsmentää, että *säilynoja ja saarikoski ovat jokereiden varakapteenoja*. Nimitys *varakapteenit* ei siis suoraan viittaa puolueellisuuteen, mutta tässä kontekstissa sitä käytetään tekemään pelaajia tutummiksi yleisölle. Niinpä sen voi katsoa liittyvän selostuksen puolueellisuuteen siinä mielessä, että voi pitää epätodennäköisenä, että selostuksen puolueellisuuskanta olisi puolueellinen Jokereiden puolelle. Ilmaus ei myöskään kumoa alkuhypoteesiani selostuksen puolueellisuudesta JyPHT:n puolelle.

Seuraavassa esimerkissä hypoteesini mukaan puolueettoman MTV3:n selostuksen selostaja viittaa JyPHT:n joukkueeseen pronomiinilla *he*.

- (38) **PL:** pentti mikkilä joka on, jyvaskyläläiskiekkoilussa **kokenut** ja nähnyt kaiken toimii j- tällä hetkellä jälleen joukkueen **johtajana**. kun kuvaruudussa **tulosvetokerroin**. totesi että, **heille** tämä ottelu on sikäli helppo että, kävi tässä **kuinka** tahansa he voivat olla tyytyväisiä ((naurahtavalla äänellä)) siihen että, pelaavat, karkikamppailussa tällä hetkellä, (JOK—JYP 1—0, MTV3)

Sanoessaan *heille tämä ottelu on sikäli helppo* selostaja referoi, mitä JyPHT:n joukkueenjohtaja Pentti Mikkilä on sanonut. Tämä ei kuitenkaan poista sitä vaikutelmaa, että selostaja rajaa itsensä JyPHT:n joukkueen (ja jos ajatellaan joukkuetta laajassa mielessä) myös sen kannattajien ulkopuolelle.

MTV3:n selostuksessa myös Jokereihin viitataan pronomiinilla *he*. Tällaisen viittauksen tekee ottelun kommentaattori.

- (39) **PJ:** kyllä nyt kun jokerit saa, saa tilaa niin he kyllä käyttää sen totaalisesti hyväksee(n) (JOK—JYP 4—0, MTV3)

Tässä tapauksessa pronominia *he* ei ole käytetty referoinnissa. Silloin se viittaa vielä selvemmin korrelaattinsa (Jokerit) ulkopuolisuuteen.

Seuraava nimittäminen on myös mielenkiintoinen: hypoteesini mukaan JyPHT:n puolelle puolueellisen Radio Jyvaskylän selostuksessa Jokereita nimitetään

pelkillä pelinumeroilla. Ilmaisutavasta voi päätellä, ettei selostaja pidä kovin olennaisena, kuka on maalin tehnyt pelaaja.

- (40) kumpi se nyt sitten on kolmekymmentäkuusi vai kuusitoista joka tuon maalin **tekee**. joka tapauksessa. kiekko on rysässä jälle::n:: (JOK—JYP 7—1, RJKL)

Selostaja pohtii, onko maalin tehnyt pelaaja Jokereiden numero 36 vai 16, mutta toteaa sitten ikään kuin asia olisi epäolennainen, että *joka tapauksessa. kiekko on rysässä jälle::n::*. Tällä hän korostaa, että hänen näkökulmastaan on merkittävämpää, että maali yleensä syntyi kuin kuka sen teki. Lisäksi selostaja nimittää Jokereiden pelaajia tässä yhteydessä vain numeroilla, minkä voi ajatella viittaavan siihen, ettei heillä ole merkitystä muuten kuin vastustavina pelaajina, joiden nimillä ei ole kovin suurta merkitystä. Esimerkissä (40) on siis taustalla JyPHT:n näkökulma: maalin syntyminen – uuden taikaiskun saaminen – oli JyPHT:lle huono asia täysin siitä riippumatta, kuka Jokereista teki maalin. Selostajan käyttämä ilmaus *joka tapauksessa* välittää myös jonkinlaista alistumista tilanteeseen: muut asiat ovat toissijaisia, koska tilanne on joka tapauksessa huono.

5.3. Eksplisiittiset näkökulman osoitukset

Selostajan on mahdollista ilmaista eksplisiittisesti, kenen näkökulmasta hän lausumassaan tarkastelee tilannetta. Tällaiset näkökulman osoitukset viittaavat usein siihen, ettei selostus ole puolueellinen ainakaan sen joukkueen suuntaan, jonka näkökulman se eksplisiittisesti ilmaisee. Jos selostaja mainitsee, kenen kannalta hän lausumassaan tilannetta katsoo, syntyy siis vaikutelma, ettei hän ehkä katso sitä omalta kannaltaan. Tällöin selostuksen tulisi siis olla joko puolueeton ja puheena olevan joukkueen vastustajalle puolueellinen. Puolueellisetkin selostukset käyttävät siis tällaisia ilmauksia, joten puolueellista ja puolueetonta selostusta ei voi erottaa toisistaan tämäntyypisten yksittäisten ilmausten perusteella. Lisäksi puolueellisissa selostuksissakin voidaan käyttää tämänkaltaista ilmausta myös silloin, kun puhutaan omasta joukkueesta.

Seuraavissa kahdessa esimerkissä mainitaan, kenen näkökulmasta ottelun tapahtumia katsotaan.

- (41) **parasta** on jypin kannalta se että jyppi on pääsemässä vihdoon peliin **mukaan** myös omaan kiekolliseen pelaamiseensa (JOK—JYP 3—0, RK-S)
- (42) **kolme** nolla, **kahdeksan** kolmekymmentäkolme ajassa, ja **paha::lta** näyttää jyväs kyläläisten **kannalta** (JOK—JYP 3—0, RSTA)

Esimerkki (41) on Radio Keski-Suomesta, joka on hypoteesini mukaan puolueellinen JyPHT:n suuntaan. Tästä yksittäisestä katkelmasta voisi edellisessä kappaleessa esittämälläni perusteilla päätellä, että selostajan sympatiat ovat Jokereiden puolella tai että selostaja on puolueeton. On kuitenkin huomattava, ettei selostuksen puolueellisuutta tule analysoida yksittäisten ilmausten perusteella. Vaikka selostus olisikin JyPHT:n puolella, selostaja voi asettaa itsensä joukkueen ulkopuolelle ja tarkastella JyPHT:n tilannetta sieltä: hänhän ei todellisuudessa kuulu joukkueeseen. Niinpä hän voi eksplisiittisesti mainita, että juuri JyPHT:n näkökulmasta tilanne näyttää hänen kuvaamaltaan. Tässä katkelmassa on myös käytetty erikoisesti *paras*-superlatiiviva. Neutraalimpi vaihtoehto olisi sanoa esimerkiksi, mikä on *hyvä asia* JyPHT:n kannalta. Hyvän asian korostaminen superlatiivimuodolla voisi myös osaltaan rakentaa selostuksen puolueellisuutta JyPHT:n suuntaan.

Esimerkissä (42) alkuhypoteesiltaan Jokereille puolueellisen Radio Stadin selostuksen selostaja puolestaan ilmaisee eksplisiittisesti, kenen näkökulmasta pelitilanne näyttää pahalta: *paha::lta näyttää jyväs kyläläisten kannalta*. Tässä tapauksessa hän siis esittää oman selostajanroolinsa näkökulman vastakkaisen näkökulman: Jokereiden, hänen oman joukkueensa kannalta tilanne näyttää hyvältä. Jos luottaa alkuhypoteesiin, että tämä selostus on puolueellinen Jokereiden suuntaan, tämä ilmaus on selvä ns. toisen näkökulma. Selostajan on mainittava, että tilanne näyttää pahalta nimenomaan jyväs kyläläisten kannalta, koska hänen oman joukkueensa kannalta se näyttää aivan toiselta. Jokereista puhuessaan selostaja voisi sanoa vain *hyvältä näyttää*, eikä hänen tarvitsisi mainita kenen kannalta asiaa katsotaan (tällaisia näkökulman ilmauksia käsitellään tarkemmin luvussa 5.4.1.). Toisaalta irrallisena ilmauksena *paha::lta näyttää jyväs kyläläisten kannalta* voisi olla aivan yhtä lailla puolueettomasta selostuksesta: selostaja olisi valinnut JyPHT:n näkökulman tässä ilmauksessaan. Huomattavaa on joka tapauksessa se, että tämä ilmaus voi olla puolueellisuuskannaltaan mikä muu tahansa, paitsi ei puolueellinen JyPHT:n suuntaan. Tosin tämäkin johtuu vain siitä, että selostaja nimittää JyPHT:n joukkuetta nimellä *jyväs kyläläiset*. Tällainen nimitys sopii vain ulkopuolisen suuhun (vrt. luvussa 5.2.4. käsitelty ilmaus *turkulaiset*).

Analyyttinen tapa käsitellä jääkiekko-ottelua olisikin juuri edellä kuvatun kaltainen: selostus tarkastelisi ottelun tilannetta eksplisiittisesti vuorollaan kummankin joukkueen näkökulmasta. Tällainen tarkastelutapa sopii tietenkin erityisen hyvin puolueettomaan selostukseen, mutta yhtä lailla puolueellinen selostus voi esittää tämänkaltaisilla ilmauksilla millaisena pitää vastustajan (tai miksei myös oman joukkueen) kannalta. Pelitilannetta on mahdollista tarkastella myös itse pelin näkökulmasta. Tämä näkyy esimerkiksi (43), joka on hypoteesini mukaan Jokereille puolueellisesta Radio Stadin selostuksesta.

- (43) **pelin** kannalta oli ehdottomasti hyvä että jyppi sai kavennusmaalin tehtyä, toivottavasti se myös herää herättää jokerit jälleen siihen samanlaiseen taisteluun, ja hyvään esitykseen kuin ensimmäisessä erässä saimme **nähdä** - - - (JOK—JYP 4—1, RSTA)

Selostaja toteaa JyPHT:n tehtyä maalin, että *pelin kannalta oli ehdottomasti hyvä että jyppi sai kavennusmaalin tehtyä*. Maali tekee ottelun hieman tasaisemmaksi, ja tästä syystä se muuttuu jännittävämmäksi ja tietyssä mielessä kiinnostavammaksi. Tämä kommentti jo itsessään paljastaa tavallaan, ettei selostus ole ainakaan JyPHT:n puolella: JyPHT:lle puolueellinen selostus tuskin tarkastelisi JyPHT:n tehtyä maalin pelin näkökulmasta, koska maali on omalle joukkueelle niin tärkeä, että muiden näkökulmien voi hyvällä syyllä olettaa unohtuvan. Tässä Radio Stadin selostuksessa puolueellisuuskanta selviää myös suoraan, sillä tarkasteltuaan tilannetta pelin näkökulmasta, selostaja toteaa heti perään *toivottavasti se myös herää herättää jokerit jälleen siihen samanlaiseen taisteluun, ja hyvään esitykseen kuin ensimmäisessä erässä saimme nähdä*. Selostaja siis toivoo Jokereille hyvää suoritusta. Tämä on selvä osoitus siitä, että selostus on puolueellinen Jokereille. Tätä ilmausta analysoin tarkemmin luvussa 5.6.

Puolueellisuuden tarkastelun kannalta on tärkeää tunnistaa näkökulma, joka tarkastelee peliä tai jompaakumpaa joukkuetta ulkopuolisena. Selostaja voi siis vaihtaa näkökulmaansa selostuksessaan ja tarkastella pelitilannetta välillä oman joukkueensa näkökulmasta ja välillä vastustajan näkökulmasta. Puolueettomassa selostuksessa voidaan yhtä lailla käsitellä asioita kummankin joukkueen näkökulmasta, kummankin joukkueen ollessa ulkopuolinen. Ulkopuolisen näkökulman erottaminen ns. omasta näkökulmasta ei ole aina yksinkertaista. Usein kyseessä on kuitenkin ilmaus, josta näkee ilman kontekstin apua, kumman joukkueen näkökulmasta on kyse. Seuraavassa esimerkissä alkuhypoteesiltaan JyPHT:lle puolueellisen Radio Keski-Suomen selostaja ilmaisee suoraan, kumman joukkueen tilanteesta puhuu.

- (44) ja jokerit menee nyt **seitsemän** yksi johtoon. siinä tuli, jypin. jypille jälleen kurja, takaisku (JOK—JYP 7—1, RK-S)

Selostaja mainitsee eksplisiittisesti, kenelle tilanteessa on tullut *kurja, takaisku*. Selostajan roolinmukainen näkemys tilanteesta olisi juuri se, että JyPHT:lle sattunut takaisku on ikävä asia. Niinpä selostaja voisi jättää ilmauksesta sanat jypin. jypille kokonaan pois. Tässä tilanteessa hän kuitenkin mainitsee JyPHT:n. Ilmaus on tällöin analyytisempi ja voisi esiintyä hyvin myös puolueettomassa selostuksessa. Jokereiden puolelle puolueellisessa selostuksessakin ilmaus voisi periaatteessa olla, mutta siellä tällaisen ilmauksen esiintymistä voi pitää epätodennäköisenä: ilmaus *kurja, takaisku* tuntuu liian voimakkaan tunnepitoiselta Jokereiden puolella olevaan selostukseen. Puolueeton selostus voi puolestaan paremmin eläytyä kumman tahansa joukkueen tunnetiloihin, koska sillä ei ole todellisia tunnereaktioita kumpaankaan suuntaan. Tästä syystä se voisi tässäkin tilanteessa käyttää JyPHT:n tilanteen yhteydessä tunteenomaista ilmausta paremmin kuin Jokereiden puolella oleva selostus. Ilmaus jypille jälleen kurja, takaisku ei kuitenkaan paljasta selostuksen puolueellisuuskantaa, vaan ainoastaan kertoo, mistä näkökulmasta selostaja parhaillaan tarkastelee ottelua.

Seuraava esimerkki tarkastelee tilannetta eksplisiittisesti JyPHT:n maalivahdin kannalta. Esimerkki on MTV3:lta, joka hypoteesini mukaan on puolueeton selostuksessaan.

- (45) **PL:** maalissa markus hätinen, **todella** sai, **siinä** mielessä maalivahdin kannalta epätoivealun **että**. ei **yhtään** laukausta ennen kuin, kiekko soi (JOK—JYP 1—0, MTV3)

Selostaja peilaa JyPHT:n Markus Hätisen tilannetta yleisiin käsityksiin maalivahtien pelaamisesta. Tässäkin ilmauksessa on selvä analyytinen ote. Selostaja ei esitä ottelun alkua sinänsä epätoivealkuna, vaan tarkastelee sitä Hätisen näkökulmasta ja ottamatta asiaan muuten kantaa kertoo ottelun alun olleen epätoivealku nimenomaan Hätiselle. Ilmauksessa ei siis ole varsinaista kannanottoa, eikä se siten ole missään mielessä puolueellinen.

5.4. Pelitilanteiden luonnehdinta

5.4.1. Pelitilanteen luonnehdinta omasta näkökulmasta

Selkeästi puolueellisuuteen viittaavat ne ilmaukset, joissa selostaja selvästi ilmaisee oman kantansa (selostuksensa kannan) pelissä olevaan tilanteeseen. Tällöin hän toteaa tilanteen olevan hyvä, huono, huolestuttava tms. ilmoittamatta erikseen, kenen näkökulmasta katsottuna pelitilanne on hänen kertomassaan tilanteessa. Seuraavassa tarkastelen eri hypoteettisilta puolueellisuuskannoilta olevia esimerkkejä tästä ilmiöstä.

- (46) maali syntyi ajassa kahdeksan kolmekymmentäkolme törmänen, maalintekijä, lindroos syöttäjänä, ja, lukemat siis, <**huolestuttavan**, selkeät, jokereille kolme, nolla> (JOK—JYP 3—0, RK-S)
- (47) antti törmänen pääsee rystypuolelta iskemään **ka-vennuksen**. <**kahteen kolmeen**>, **todella** tärkeän maalin. tähän toisen erän >loppuhetkille<. (JOK—TPS 2—3, MTV3)
- (48) ja **HYVÄLTÄ NÄYTTÄÄ**, tero lehterä on siis maalintekijänä (JOK—JYP 2—0, RSTA)
- (49) kylmää vettä, sangollinen niskaan heti tähän ottelun alkuun. (JOK—JYP 1—0, RJKL)
- (50) näin lukemat ovat jokereille **kaksi** nolla, erittäin, vaikealta näyttää peli tällä hetkellä jyppi ei ole pääsyt peliin mukaan **ollenkaan** (JOK—JYP 2—0, RK-S)

Esimerkissä (46) hypoteesini mukaan JyPHT:lle puolueellisen Radio Keski-Suomen selostaja toteaa tilanteen olevan huolestuttava, muttei mainitse, kenen kannalta se on huolestuttava. Koska peli on numerollisesti 3—0 Jokereiden hyväksi, ei lukemien huolestuttavuuden voi katsoa viittaavan asiallisesti keneenkään muuhun kuin JyPHT:hen, joka on siis kolme maalia tappiolla. Selostaja kuitenkin esittää asian kuin se olisi yleinen asiantila, ei vain toisen joukkueen näkökulmasta katsottu tilanne. Tällaista ilmaisutapaa ei voi käyttää puolueettomassa selostuksessa ilman järkevää syytä. Koska selostus esittää Jokereiden 3—0-johdon huolestuttavana tilanteena, sitä on pidettävä myös selvästi puolueellisena JyPHT:n suuntaan. Tämä ilmaus siis vahvistaa alkuhypoteesiani oikeaksi.

Esimerkissä (47) hypoteesini mukaan puolueettoman MTV3:n selostaja sanoo Jokereiden tekemän maalin olevan erittäin tärkeän. Syntyneen maalin voi tulkita koko ottelun jännittävyyden ja tasaisuuden kannalta tärkeäksi. Tästä syystä äkkikatsomalta puolueellista kommenttia (ajatuksellisestihan maali on joukkueiden kannalta ajatellen tärkeä vain toiselle) ei ole oikopäätä syytä katsoa puolueellisuuden merkiksi. Puolueettomassa selostuksessa oletetaan selostajan katsovan ottelua paitsi kummankin joukkueen myös ottelun itsensä kannalta: kiinnostavin vaihtoehto olisi tasainen ottelu, jossa voittaja selviää mahdollisimman myöhään.

Esimerkissä (48) helsinkiläisen, ja siten hypoteesini mukaan Jokereille puolueellisen, Radio Stadin selostaja toteaa, että tilanne näyttää hyvältä. Peli on tässä vaiheessa Jokereiden hyväksi 2—0. Tästä syystä peli näyttää hyvältä vain Jokereiden joukkueen ja sen kannattajien näkökulmasta katsottuna: Jokereiden vastustaja JyPHT ja sen kannattajat eivät voi pitää Jokereiden kahden maalin johtoa hyvältä näyttävänä tilanteena. Selostuksessa ei kuitenkaan mainita, kenen näkökulmasta on kysymys, vaan selostaja antaa ymmärtää, että hyvät näkymät on yleinen asiantila pelissä. Sitä voi kuitenkin pitää ainoastaan toisen puolen, Jokereiden puolella olevien, totuutena. Niinpä ilmaus ***HYVÄLTÄ NÄYTTÄÄ*** vahvistaa alkuhypoteesiani selostuksen puolueellisuudesta Jokereiden suuntaan.

Esimerkissä (49) alkuhypoteesini mukaan JyPHT:lle puolueellisen Radio Jyväskylän selostuksen selostaja niin ikään kommentoi tilannetta mainitsematta, että hänen ilmauksensa sisältö viittaa JyPHT:n joukkueeseen. Ilmaus *kylmää vettä, sangollinen niskaan* assosioituu epämiellyttävään herätykseen. Ehkä ilmauksen taustalta voi myös aistia, että selostaja haluaa tämän kylmän suihkun todella herättävän JyPHT:n joukkueeseen. Selostaja siis kuvaa pelitilannetta kielikuvalla, joka kertoo, että pelitilanne näyttää huonolta. Tämäkin ilmaus tukee selvästi hypoteesiani selostuksen puolueellisuudesta JyPHT:n suuntaan. Minkään muun puolueellisuuskannan selostus ei voisi käyttää tällaista ilmausta mainitsematta, kumpi joukkueista sai kylmän veden niskaansa.

Esimerkki (50) puolestaan puhuu pelin näyttämisestä *erittäin, vaikealta*, vaikkei Jokereiden peli tunnu olevan vaikeaa laisinkaan. Hypoteesini mukaan JyPHT:n puolelle puolueellisen Radio Keski-Suomen selostuksen selostaja esittää asiansa kuitenkin ensin yleisenä asiantilana, ja vasta sitten täsmentää, ettei *jyppi* [- -] *ole päässyt peliin mukaan ollenkaan*. Selostaja siis täsmentää kuulijoilleen, mitä tarkoittaa sillä, että peli näyttää vaikealta. Tällä täsmennyksellään hän korostaa puolueellista suhtautumistaan: nimenomaan se, ettei JyPHT ole päässyt peliin mukaan on yhtä kuin ettei peli mene niin

kuin pitäisi. Selostuskohta viittaa joka tapauksessa selvästi selostuksen puolueellisuu-
teen JyPHT:n suuntaan.

Myös seuraava esimerkki on edellä tarkastellulta kannalta erittäin mielenkiin-
toinen.

- (51) petri varis strömbergin loistavasta pystysyötöstä sini-
seltä siniselle, karkaa ja tekee maalin täydellinen nu-
kahdus ja unohdus ja se on **yksi** sm-liigahistorian
kyllä **nopeimmista** maaleista, **ei** nopein, nopeam-
minkin on maali tehty mutta tämä oli kyllä **sellainen**
alku tähän peliin että huh **heijaa**. (JOK—JYP 1—0,
RJKL)

Hypoteesini mukaan JyPHT:lle puolueellisen Radio Jyväskylän selostaja kuvaa Joke-
reiden maalintekoa, mutta siirtyessään puhumaan JyPHT:stä hän ei enää mainitsekaan
pelaajia, keistä on kysymys, vaan toteaa vain: *täydellinen nukahdus ja unohdus*. Selos-
taja ei myöskään mainitse joukkuetta, joka on nukahtanut. Tämä joukkue ei voi olla
kuin JyPHT, joka on päästänyt Jokerit tekemään maalin aivan ottelun alkusekunneilla.
JyPHT:hen ei kuitenkaan viitata kielellisesti lähellä tätä ilmausta, ei ennen sitä eikä sen
jälkeen. On mahdollista tulkita, että selostaja kuvaa JyPHT:n peliä mainitsematta eks-
plisiittisesti, kummasta joukkueesta on kyse, eikä kuitenkaan viittaa ilmauksella oman
selostuksensa puolueellisuuskantaan. Tämä on kuitenkin mielestäni epätodennäköinen
tulkinta. Ellei selostus olisi JyPHT:n puolella, olisi todennäköistä, että selostaja mainit-
sisi, kumman joukkueen pelaajat nukahtivat täydellisesti. Niinpä tämän selostajan tun-
teenomainen suhtautuminen viittaa mielestäni selostuksen puolueellisuu-
teen JyPHT:n suuntaan juuri niin kuin alkuperäinen hypoteesinikin oli. Lisäksi selostaja sanoo: *tämä
oli kyllä sellainen alku tähän peliin että huh heijaa*. Tämä ilmaus on hieman vaikeatul-
kintaisempi kuin edellinen ilmaus. Se ei viittaa selvästi siihen, että pelin alku olisi se-
lostajan mielestä hyvä tai huono. Joka tapauksessa ilmaus on hyvin tunnepitoinen.
Mielestäni se viittaa enemmän siihen, ettei tilanne ole puhujan mielestä positiivinen
kuin siihen, että se olisi. Tällaisen tunnepitoisen suhtautumisen voi katsoa viittaavan
puolueellisuu-
teen.

Tällaisia ilmauksia voidaan pitää elliptisinä, koska selostaja jättää ikään kuin
sanomatta osan asiaa, jos ajatellaan, että hänen pitäisi sanoa objektiivinen totuus. Esi-
merkiksi esimerkin (46) ilmauksen *lukemat siis, <huolestuttavan, selkeät, jokereille
kolme, nolla* koko ajatuksen voisi ajatella olevan ”lukemat siis JyPHT:n kannalta huo-

lestuttavan selkeät, Jokereille kolme nolla”. Juuri objektiivisuuden mukanaan tuoman aineksen puuttuminen tekee ilmauksesta subjektiivisen ja täten puolueellisen.

5.4.2. Pelitilanteen luonnehdinta voimakkaalla sanavalinnalla

Kuten olen selvittänyt luvussa 4.3., puolueellisuus saattaa paljastua selostajan sanavalintojen perusteella. Seuraavaksi käsitellenkin selostuskatkelmia, joissa selostaja käyttää sanoja, joiden voi katsoa viittaavan selostuksen puolueellisuuteen.

Esimerkissä (52) Radio Jyväskylän selostaja on valinnut selostukseensa sanat *piina* ja *kärsiä*. Selostus on alkuhypoteesini mukaan puolueellinen JyPHT:n suuntaan.

- (52) viiskymmentäneljä minuuttia tasan::, pelattu eli kuusi minuuttia tätä piinaa vielä jäljellä, sen verran tässä on kärsittävä (JOK—JYP 7—1, RJKL)

Perussanakirjan mukaan verbillä *kärsiä* on mm. seuraavat merkitykset: ”tuntea (ruumiillista t. sielullista) kipua, tuskaa t. vaivaa; joutua kokemaan, saada kestää, saada osakseen (jtk epäedullista).” *Piina* on puolestaan ”kidutus, tuska, kärsimys”. Sanat ovat siis merkityselementeiltään läheisiä toisilleen. Mielenkiintoista on, että niiden merkitykseen voi katsoa liittyvän myös fyysisen kivun, siitäkin huolimatta, ettei kummankaan sanan merkitys sisällä sitä välttämättä jokaisessa käyttöyhteydessä. Kuitenkin jos henkistä kipua kuvataan substantiivilla *piina* tai verbillä *kärsiä*, voi ajatella tunteen olevan niin suuri, että se on verrattavissa siihen, että kokisi fyysisestikin kipua.

Esimerkissä käytetyt sanat ovat siis luonteeltaan negatiivisia ja voimakkaita, eikä voisi kuvitella, että niitä käytettäisiin puolueettomassa selostuksessa muutoin kuin puhuttaessa eksplisiittisesti heikommassa asemassa olevasta joukkueesta, koska puolueettomalle näkökannalle ei ole olemassa piinaavaa tilannetta, eikä puolueeton näkökanta kärsi tilanteesta. Tässä esimerkissä on otettava huomioon myös se, että selostaja käyttää näitä voimakkaita sanoja geneerisesti. Se korostaa sitä, että hän puhuu oman joukkueensa kannalta. Yksikön 3. persoona viittaa muodoltaan yleiseen asiantilaan päinvastoin kuin muut persoonat (ks. tarkemmin luku 5.6.). Ottelu ei ole piina kenellekään muulle kuin JyPHT:n pelaajille ja kannattajille, koska Jokereiden joukkueelle ja kannattajille selvä voitto käy varmasti ja puolueettomalle katsojalle ilmaukset *piina* ja *kärsittävä* ovat liian voimakkaita tunnelataukseltaan. Siksi selostajan ilmaukset viittaavat tässä juuri JyPHT:n joukkueeseen ja kannattajiin. Koska asia on kuitenkin esitetty yleisenä asiantilana, täytyy lausuma tulkita niin, että se viittaa puhujaan itseensä ja todistaa hänen

puolueellisuudesta: hänelle tilanne on piinaava ja yhtä kärsimystä.

Myös seuraavassa selostuskatkelmassa selostaja käyttää voimakasta negatiivista sanaa:

- (53) hyvin kangasniemi tulee vastaan mutta ei osu kiekkoon, näin törmänen saa sen, heittää lusikkapuolen hyvä::n avauksen lindroosille lindroos vasemmalta pääsee hyökkäysalueelle on b-pisteellä >(ja) hyvä kavennus< ja MAALI, törmänen vetää **aivan** vapaasti hän oli **täysin** unohtuneena, e::ikä siinä ole kahta sijaa, kahta sanan sijaa, markus hätisellä tuossa paikassa jos **tällä** tavalla miehet unohtuvat tuonne maalin eteen niin siitä ei sitten seuraa mitään muuta kuin, **todellinen nöyryytys** (JOK—JYP 3—0, RJKL)

Tässäkin nimenomaan Radio Jyväskylän selostaja kuvaa Jokereiden tekemän maalin ja toteaa sen sitten olevan **todellinen nöyryytys**. Myös *nöyryytys* on erittäin vahva ilmaus. Perussanakirja määrittelee *nöyryyttää*-verbin ensimmäisen merkityksen seuraavasti: ”pakottaa nöyrytymään, saattaa jku alentavalla, halventavalla kohtelulla tuntemaan olevansa häpeällisessä, vähäarvoisessa asemassa.” Tämänkin ilmauksen on pakko viitata nimenomaan JyPHT:hen, koska ottelun tilanne (3—0) ei nöyryytä ketään muuta. Toisaalta selostaja pohjustaa ilmaustaan pitkällä selvityksellä siitä, mikä on tämän nöyryytyksen aiheuttanut. Siksi voisikin katsoa, että myös jokin muu puolueellisuuskanta kuin JyPHT:n puolelle puolueellinen voisi käyttää tällaista ilmausta. Silloin kuitenkin odotaisi selostajan mainitsevan, kenelle tilanne on nöyryyttävä. Selostajan sanavalinta viittaa tässä myös tunnepitoiseen suhtautumiseen (vrt. esim. Vuoriniemi 1973: 302—303), sillä se vihjaa, että on häpeällistä olla JyPHT:n asemassa.

Esimerkissä (54) puolestaan Radio Keski-Suomen selostaja toteaa ensin pelin alkavan surkeasti ja selostaa sen jälkeen tarkemmin, kenen näkökulmasta on kysymys. Tämänkin selostus on hypoteesini mukaan puolueellinen JyPHT:n puolelle.

- (54) näin surkeasti alkaa peli helsingissä, tämän pahempaa alkua ei olisi voinut markus hätinen saada, ei liioin jypin, koko **joukkue** (JOK—JYP 1—0, RK-S)

Lausahdus *näin surkeasti alkaa peli helsingissä* viittaa selvästi siihen, että selostaja itse on tämän ajatuksen takana: hänen mielestään on surkea alku, että Jokerit teki maalin. Erityinen sanajärjestys korostaa lisäksi ilmausta *näin surkeasti*. Auli Hakulinen kutsuu tätä kontrastiivisen teeman käyttämiseksi. Lauseenalkuinen kielenelementti on korostei-

nen, ellei sen tavanomainen paikka ole juuri lauseen alussa. (Hakulinen 1975: 89.) Koska selostaja toteaa ensin — ennen kuin mainitsee lainkaan kenen näkökulmasta on kysymys — pelin alkavan surkeasti, voi pitää selvänä, että kyseessä on selostajan oman (roolinmukaisen) näkökulman ilmaus: selostuskatkelman loppu on vain täsmennystä siihen, että pelin alku todellakin on pahin mahdollinen. Kyseessä on siis selvä puolueellisuuden ilmaus, joka vahvistaa alkuhypoteesiani.

Seuraavassakin esimerkissä selostaja käyttää voimakasta sanavalintaa, mutta tässä tapauksessa sana voi viitata mihin tahansa puolueellisuuskantaan, koska maalin syntymisen näin alkuvaiheessa ottelua (maalinsyntyä aika 0.08 eli kun peliä on pelattu 8 sekuntia) voi ajatella tyrmäävän puolueettomankin katsojan tai kuuntelijan, kuten myös maalin tehneen joukkueen, Jokereiden, puolella olevan yleisön. Jokainen voimakas sanavalinta ei siis ole merkki selostuksen puolueellisuudesta, vaan konteksti sekä pelissä että selostuksessa on aina otettava huomioon. Tämä esimerkki on Radio Stadin selostuksesta, joka alkuhypoteesini mukaan on puolueellinen Jokereille.

- (55) **KA::HDEKSAN SEKUNTIA TAKANA**, ja **jokerit** johtaa yksi nolla. olipahan **tyrmäävä** alku. (JOK—JYP 1—0, RSTA)

Mielenkiintoinen tulkintavaihtoehto tälle esimerkille on, että se viittaa JyPHT:hen, vaikka selostaja selostaa ottelua Radio Stadille eikä mainitse, kuka tyrmättiin. Todellisuudessaan tyrmäyksen kohde on ensisijaisesti JyPHT:n joukkue, joka joutuu heti ottelun alussa tappioasemaan. Tulkinta on perusteltavissa juuri sillä, että radionkuuntelija osaa itsekin yhdistää JyPHT:n *tyrmäävä*-ilmaukseen ja käsittää joukkueen tyrmäyksen kohteeksi. Jos ilmaus puolestaan tulkitaan positiiviseksi, se kuvaa Jokereiden tyrmäysvoimaa ja sinällään se voisi kertoa myös puolueellisuudesta Jokereiden suuntaan. Tätä voimakasta sanavalintaa ei siis voi yhdistää selkeästi kummallekaan joukkueelle puolueelliseen näkökulmaan.

Seuraavassa esimerkissä selostaja sekä käyttää voimakasta sanavalintaa että viittaa lisäksi JyPHT:hen mainitsematta, mistä joukkueesta puhuu. Esimerkki on alkuhypoteesiltaan JyPHT:lle puolueellisesta selostuksesta, Radio Keski-Suomesta.

- (56) neljä nolla johtaa **jokerit**. tästähän on tulossa ihan teurastusmatsi jos otteet eivät parane - - - (JOK—JYP 4—0, RK-S)

Selostajasta näyttää siltä, että ottelusta tulee *teurastusmatsi*. Ilmaus on vahva, sillä teu-

rastaminen yhdistyy mielikuvissa väkivaltaan, tappamiseen. Selostaja siis rinnastaa Jokereiden vahvan pelin JyPHT:tä vastaan kuvainnollisesti tappamiseen. Ilmauksen *teurastusmatsi* voi tietenkin ajatella sopivan mihin tahansa selostukseen, sillä ottelua voidaan myös ulkopuolisen silmin tarkastella ”teurastuksena”, jossa Jokerit murskaa JyPHT:n. Ilmauksen voi katsoa sopivan myös yhtä lailla niin ”teurastajan” kuin ”teurastetun” näkökulmaan. NS antaa verbille *teurastaa* urheilukielessä kuvailmauksena seuraavanlaisen tulkinnan: ”voittaa musertavan ylivoimaisesti, hakata, peitota”. Voisi kuitenkin olettaa, että juuri ”teurastetulla” olisi aihetta suhtautua asiaan näin voimakkaasti ja käyttää näin voimakasta sanavalintaa.

Esimerkissä (56) on myös toinen mielenkiintoinen kohta, ehtolause *jos otteet eivät parane*. Kyseessä ovat selkeästi JyPHT:n otteet. Selostaja puhuu viimeistään tässä kohdassa katkelmaa selvästi JyPHT:stä mainitsematta, kenestä puhuu. Konteksti paljastaa tietenkin, kummasta joukkueesta on kyse. Tästä huolimatta koko esimerkin tapa puhua JyPHT:n näkökulmasta mainitsematta joukkuetta viittaisi siihen, että selostus on puolueellinen JyPHT:n suuntaan. Jo kohta, jossa selostaja käyttää ilmausta *teurastusmatsi* tuo esiin JyPHT:n näkökulman: joukkue ”teurastetaan”, murskataan ottelussa.

Seuraava esimerkki ei ole ilmaukseltaan voimakas, mutta sanavalinta viittaa yhtä lailla puolueelliseen asennoitumiseen. Tämä esimerkki on toisesta alkuhypoteesiltään JyPHT:n puolella olevasta selostuksesta, Radio Jyväskylän selostuksesta.

(57) jokohan ((JyPHT:n maalivahti)) markus hätinen saa sitten tästä touhusta tarpeekseen (JOK—JYP 4—0, RJKL)

Selostaja viittaa otteluun vähättelevällä ilmauksella *tämä touhu*. Selostajan tyyli on kaikkineen persoonallinen, ja tämän ilmauksen voisi ajatella olevan vain selostajan tyyliä, mutta olisi vaikea kuvitella, että ainakaan Jokereiden puolella oleva selostus voisi tällaista ilmausta käyttää. Selostaja pitää Jokereiden maalijuhlia vain *touhuna* ja tästä nimityksestä voi aistia paitsi vähättelyä myös kyllästymistä. PSK määrittelee *touhun* seuraavalla tavalla: ”innokas puuha, puuhailu, hommailu, hyörinä”. Tässä yhteydessä selostaja käyttää sanaa selvästikin vähättelevästi ja ironisesti: JyPHT:n maalivahdin mielestä tilannetta ei voi kuvata innokkaaksi tekemiseksi. Ilmaus sopisi mahdollisesti myös puolueettomaan selostukseen, jos selostaja on tyyliältään rento ja eläytyy maalivahti Hätisen tilanteeseen. Jokereille puolueellisessa selostuksessa tällainen Jokereiden vähättely sen sijaan tuskin tulisi kysymykseen.

Yksittäisen sanan ei jokaisessa tapauksessa tarvitse kertoa selostuksen puolu-

eellisuudesta. Se saatetaan voida tulkita paitsi ”neutraaliksi” (*tyrmäävä* puolueettomassa selostuksessa) myös puolueelliseksi yhtä lailla molempiin suuntiin. Jotkut sanat (esimerkin *piina, kärsittävä*) tosin saattavat viitata selostuksen puolueellisuuteen hyvinkin selvästi.

5.4.3. Pelitilanteen kuvaaminen ei-neutraalista näkökulmasta

Näkökulman jääkiekko-ottelun tilanteeseen voi ajatella olevan neutraali tai puolueellisesti väritynyt. Neutraali tapa ilmaista ottelun tilanne on kertoa, kumpi joukkue johtaa ottelua, koska johtaminen on relevantimpaa kuin häviöllä oleminen. Syy relevanttiuteen on se, että ottelussa on tarkoituksena voittaa ja johtaja on tavallaan voittamassa ottelua tilanteentarkasteluhetkellä. Tästä syystä esimerkki (58) onkin mielenkiintoinen.

- (58) hieno kuvio j(a) **hieno** maali< **kerrassaan** upea maali, sieltä antti törmänen syöttää tero lehterälle, ja verkko heiluu jyppi on nyt kaksi nolla tappiolla (JOK—JYP 2—0, RK-S)

Esimerkki on Radio Keski-Suomen selostuksesta, joka hypoteesini mukaan on puolueellinen JyPHT:lle. Selostaja ei ilmaise ottelun tilannetta johtavan vaan tappiolla olevan joukkueen, JyPHT:n — hypoteettisen oman joukkueensa — kannalta. Hänen ilmaisunsa ei siis ole yleisempi, neutraaliksi katsottava näkökulma. Täten sen voi katsoa viittaavan selvästi siihen, että selostajalla on pätevä syy tarkastella asiaa nimenomaan JyPHT:n näkökulmasta. Hänen kuulijansa ovat tästä näkökulmasta kiinnostuneempia ja siksi hän valitsee sen. Tällainen näkökulma ei puolestaan kiinnosta oletettavasti muita kuin JyPHT:n kannattajia, ja siksi se voidaan tässä tapauksessa katsoa selväksi puolueellisuuden ilmaukseksi. Huomattavaa on myös, että toisenkin Jyväskylän alueen paikallisradion, Radio Jyväskylän, selostuksessa on valittu samanlainen näkökulma:

- (59) näin ollaan kaksi nolla tappiolla ja nyt on:: **er::ittäin** paha paikka kyllä jokereita vastaan olla helsingissä kaksi nolla tappiolla. (JOK—JYP 2—0, RJKL)

Neutraali ilmaisutapa (vrt. MTV3: *pelattu vain siis viisi minuuttia, tätä, kärkikamppailua jokerit johtaa jo kaksi nolla*) käy joka tapauksessa kaikkiin mahdollisiin puolueellisuuskantoihin, sillä se on helppo kääntää itselle sopivaksi näkökulmaksi: jos joukkue, jota ei itse kannata, on johdossa 2—0, oma joukkue on tietenkin saman verran tappiolla.

Myös Radio Keski-Suomen selostaja käyttää myöhemmin samassa maalinsyntytilanteessaan neutraalia vaihtoehtoa: *jokerit johtaa tätä ottelua nyt jo kaksi nolla*. Huomionarvoista on kuitenkin se, että välittömästi maalin synnyttyä selostaja kuvaa asiat ei-neutraalista näkökulmasta. Tällainen ei-neutraali näkökulma tuntuisi tukevan alkuhypoteesiani Radio Jyväskylän ja Radio Keski-Suomen selostusten puolueellisuudesta JyPHT:n suuntaan. Näin on varsinkin, jos selostuksesta löytyy muitakin ominaisuuksia, jotka viittaavat tällaiseen puolueellisuuskantaan. Yksittäisenä esiintyessään ei-neutraalia näkökulmaa ei voi pitää täysin varmana merkinä puolueellisuudesta, koska selostuksessa on aina mahdollista vaihdella näkökulmaa puolueellisuuskannasta riippumatta.

Myös yksittäisen aloituksen voittaminen on relevantimpaa kuin sen häviäminen. Siksi onkin mielenkiintoista, että seuraavassa katkelmassa MTV3:n alkuhypoteesiltaan puolueeton selostaja esittää aloituksen hävinneen pelaajan näkökulmasta.

(60) **PL:** ja <tärkeä> tärkeä aloitus ... aa:lto, >häviää aloituksen (TPS—JOK 1—3, MTV3)

Syy tällaiseen näkökulman valintaan saattaa löytyä pelitilanteesta. Jokerit johtaa finaaliottelua 1—2, ja jos se voittaa, se on Suomen mestari. TPS on ottanut maalivahdin pois maalinsa suulta ja korvannut hänet kuudennella kenttäpelaajalla, koska ottelua on jäljellä enää parisen minuuttia. TPS:n olisi siis parasta saada kiekko aloituksesta itselleen. Ehkä selostaja onkin tämän vuoksi keskittynyt tarkastelemaan takaa-ajaja TPS:n peliä ja huomioi siksi nimenomaan sen, kuinka TPS:n puolesta aloittavalle Antti Aallolle käy. Toisaalta aloitus on todella tärkeä kummallekin joukkueelle: TPS:n pitäisi voittaa se päästäkseen tekemään tasoittavan maalin ja Jokereiden pitäisi saada kiekko aloituksesta itselleen, jottei TPS pääsisi tasoittamaan ottelua. Selostus jatkuu seuraavasti:

(61) **PL:** janecky nostaa sen ((kiekon)) varikselle, varis, vetääkö tyhjään maaliin, VETÄÄ::<, ja vetää jokerit suomen mestariksi↘ (TPS—JOK 1—3, MTV3)

Aallon tappio aloituksessa johtaa siis siihen, että Jokerit varmistaa Suomen mestaruutensa. Ratkaisevan maalin syntyessä selostaja ottaakin heti huomioon Jokerit - maalin tehneen joukkueen ja Suomen mestarit. Syy Aallosta puhumiseen saattaa olla yksinkertaisesti se, että selostaja on aikeissa sanoa tästä jotakin ja alkaakin sitten selostaa itse peliä Aallon mainitsemisen jatkoksi. Näkökulmaksi tulee tällöin luontevasti Aallon näkökulma, vaikkei selostaja muuten olekaan tarkoittanut käsitellä tilannetta juuri TPS:n näkökulmasta.

5.4.4. Lipsahdukset hypoteesinvastaiselle puolueellisuuskannalle

Tutkimusaineistossani on joitakin puolueellisuustarkastelun kannalta erikoisia selostuskohtia. Kutsun niitä puolueellisuuslipsahduksiksi. Niissä on kysymys siitä, että selostaja sanoo jotain, minkä perusteella hänen voisi olettaa olevan eri puolueellisuuskannalla kuin mikä hänen selostajanroolinsa mukainen hypoteettinen puolueellisuuskanta on.

Seuraavissa esimerkeissä hypoteettiselta puolueellisuuskannaltaan Jokereille puolueellisen Radio Stadin selostuksen selostaja käyttää ilmauksia, joiden perusteella hänen selostuksensa näyttäisi olevan JyPHT:n puolella.

- (62) MUTTA HÄTINEN TULEE KUITENKIN VASTAAN, saa selvitettyä tilanteen. kyllä nyt näyttää vahvasti siltä että ensimmäinen tappio on tulossa mutta ei mennä asioiden **edelle**, peliaikaa jäljellä **runsaasti, viisi** neljäkymmentä pelattu ottelun ensimmäistä erää, jokerit jyp hockey team, kaksi nolla - - (JOK—JYP 2—0, RSTA)
- (63) ... PAHALTA NÄYTTÄÄ, neljä nolla on siis taululla [- -] ny:t se sitten tapahtuu mitä äsken pelkäsinkin tai mitä **epäilin**. molarinvaihto. markus hätinen saa tarpeekseen ja, maaliin. **marko, leinonen**, (JOK—JYP 4—0, RSTA)

Esimerkissä (62) Radio Stadin selostaja puhuu yleisenä asiantilana siitä, että tässä ottelussa on tulossa ensimmäinen tappio. Sekä Jokerit että JyPHT olivat selvinneet tähän otteluun saakka ilman tappioita, joten siinä mielessä ensimmäisestä tappiosta puhuminen voisi tarkoittaa yhtä lailla kumpaa tahansa ottelussa pelaavaa joukkuetta. JyPHT on kuitenkin se joukkue, joka on tappiolla, joten mahdollisesta ottelun häviämisestä puhuminen liittyy siihen. Tällaisen tilanteen voisi hypoteesini mukaan esittää yleisenä asiantilana vain JyPHT:n puolella oleva selostaja. Radio Stadin selostuksessa ilmaus on irrallinen edeltävästä kontekstista (sitä edeltää tauko, ja se on myös aiheeltaan välittömästi edeltävästä kontekstista irrallinen), joten sitä ei voi tulkita muuksi kuin yleisen asiantilan ilmaukseksi. Radio Stadin selostuksessa se kuulostaa oudolta, koska selostajan roolin mukainen asenne on Jokereiden puolella oleminen, mutta hänen yleisenä asiantilana esitetty ilmauksensa ei sovi mitenkään Jokereiden joukkueeseen. Lisäksi selostaja toteaa, että on *pelialikaa jäljellä runsaasti*. Tämä viittaa siihen, että JyPHT:llä on aikaa päästä mukaan otteluun, eikä Jokereiden voitto ole vielä selvä. Jos selostus olisi

puolueellinen JyPHT:n suuntaan, tämän ilmauksen voisi katsoa viittaavan selvästi toivoon: ilmauksella selostaja ylläpitäisi toivoa JyPHT:n mahdollisuuksista taistella ottelun voitosta. Radio Stadin selostuksessa voi kuitenkin katsoa ilmauksen viittaavan siihen, että Jokerit ei voi vielä pitää voittoaan selvänä ja että joukkueen on taisteltava edelleen tarkasti. Viittaus JyPHT:n ensimmäiseen tappioon pelattavalla kaudella on täten pakko tulkita lipsahdukseksi.

Esimerkissä (63) Radio Stadin selostaja puolestaan pitää pitkän tauon ja sanoo voimakkaalla äänellä osittain painottaen: *PAHALTA NÄYTTÄÄ*. Tässäkään selostaja ei spesifioi, kenen kannalta ottelu näyttää pahalta. Koska tilanne on 4—0 Jokereiden hyväksi, täytyy ilmauksen viitata JyPHT:n joukkueeseen. Radio Stadin selostuksessa tämänkin ilmaus näyttää oudolta, koska Jokereiden puolella olevan selostuksen kannalta ei pitäisi olla aihetta nähdä tilannetta huolestuttavana. Tämän lausahduksen perusteella voisi päätellä, että selostajan mielestä on huono tilanne, että Jokerit johtaa 4—0. Tällöin selostus olisi määriteltävä JyPHT:n puolella olevaksi. Minkään muun puolueellisuuskannan näkökulmastahan tilanne ei näytä varsinaisesti huonolta. Radio Stadin selostajan on kuitenkin – ainakin rooliltaan – oltava Jokereiden puolella. Tämän ilmauksen kohdalla hänen toimittajanroolinsa ja selostuksensa joutuvat selvästi ristiriitaan.

Toinen erikoinen ilmaus esimerkissä (63) on *ny::t se sitten tapahtuu mitä äsken pelkäsin*. Selostajalla ei ole periaatteessa mitään aihetta käyttää *pelätä*-verbiä puhuesaan maalivahdinvaihdosta. Hän huomaa tehneensä oudon sanavalinnan ja vaihtaa verbinsä *epäillä*-verbiin, jota hän lisäksi painottaa. Sanavalinnan korjaaminen viittaisi siihen, että selostaja teki omasta mielestäänkin lipsahduksen. Tämän valossa onkin mielenkiintoista huomata, ettei selostaja edes yritä korjata aiempaa ilmaustaan *PAHALTA NÄYTTÄÄ*. Sekin on kuitenkin pakko selostajan roolin näkökulmasta tarkasteltaessa käsittää lipsahdukseksi. Eri asia on se, näkyykö ilmauksessa selostajan todellinen puolueellisuus vai ei.

Seuraavassa esimerkissä hypoteesini mukaan JyPHT:lle puolueellisen Radio Jyväskylän selostuksen selostaja käyttää erikoista sanavalintaa.

- (64) harhasyöttö näin::, jyp pääsisi nousemaan mutta kun paitsio pitää purkaa> jokerit ehtii hätiin, strömberg avaa vasempaan laitaan saarikoskelle (JOK—JYP 7—1, RJKL)

Kiekko on selostuksen mukaan joutunut Jokereiden harhasyötön vuoksi JyPHT:lle, ja sillä olisi mahdollisuus hyökkäykseen. Jokerit saa kuitenkin kiekon takaisin itselleen ja

selostaja käyttää tästä tilanteesta ilmausta *jokerit ehtii hätiin*. Tämä kuulostaa siinä mielessä oudolta, ettei kiekon olemisen JyPHT:llä pitäisi olla Radio Jyväskylän selostajan näkökulmasta ”häätä”. Tässä tilanteessa voi tietenkin myös ajatella, että selostajan ilmauksessa on mukana ironiaa 7—1-tappiolle joutuvaa omaa joukkuetta kohtaan.

Jääkiekkoselostusten kohdalla on mielenkiintoista pohtia, tuovatko selostajan lipsahdukset esille hänen todellisen puolueellisuuskantansa. Tällöin puolueettomankin selostuksen kohdalla voisi paljastua, ettei selostus olekaan puolueetonta. Selostuksen puolueellisuus voisi siis olla kahtalainen: joissakin kohdissa näkyisi selostajan oma puolueellisuuskanta ja toisissa selostajan roolin mukainen, selostuksen välittävän tiedotusvälineen (radio- tai televisioaseman) puolueellisuuskanta.

Kielellisiä lipsahduksia, jotka ovat selvästi leksikaalisia, esiintyy harvemmin kuin muita lipsahdustyyppisiä. Dufvan mukaan sanojen sekoittaminen (esim. *veli* ja *sisko* sekoittaminen) on usein kielenkäyttötilannetta tarkasteltaessa ymmärrettävissä. (Dufva 1992: 162—163.) Mielenkiintoista aineistoni lipsahduksissa on kuitenkin se, ettei sanontojen virheellisyydestä voi olla yhtä lailla varma kuin tapauksessa, jossa sekoitetaan toisiinsa lekseemit *veli* ja *sisko*. Varmaa on ainoastaan se, että Radio Stadin selostaja lipsahtaa selostajan roolistaan sanoessaan *PAHALTA NÄYTTÄÄ* (esimerkki (63)). Se jää epäselväksi, lipsahtaako hän roolistaan todelliselle puolueellisuuskannalleen.

5.5. Pelaajien ja joukkueiden tekojen arvottaminen

5.5.1. Negatiivinen arvottaminen

Paitsi pelitilanteita, selostuksissa voidaan myös luonnehtia pelaajien ja joukkueiden konkreettisempia tekoja. Tällaisiin luonnehdintoihin liittyy usein arvottamista. Koskela on havainnut omasta aineistostaan, etteivät selostajat arvota tilanteita tai urheilijoita suoran negatiivisesti kovinkaan usein. Koskelan aineistossa nimenomaan jääkiekkoselostajat ilmaisivat negatiiviset asenteensa eksplisiittisimmin. Tämä tapahtui tilanteissa, joissa suomalaiset maaottelupelaajat pelasivat odotusten vastaisesti. Koskela on havainnut eksplisiittisestä arvottamisesta sen, että sekä positiivinen että negatiivinen arvottaminen saadaan näkyviin käyttämällä samoja kielellisiä keinoja. Mielenkiintoinen ero negatiivisten ja positiivisten asenteenilmausten välillä kuitenkin löytyy: positiiviset ilmaukset kuluvat, negatiiviset eivät. Koskela arvelee, että syy ilmausten käyttäytymiseen tällä tavoin on se, ettei suoran negatiivisesti arvottavia ilmauksia ole paljoa. (Koskela 1992: 93.) On siis huomattava, että negatiivinenkin arvottaminen voi kieliä puolu-

eellisuudesta. Eksplisiittisen negatiivisesti arvoidaan nimenomaan ns. oman joukkueen pelaajia (Koskela 1992: 93).

Myös Juntunen on havainnut, että jääkiekko-ottelujen selostajat käyttävät erittäin vähän ilmauksia, jotka ovat epäkohteliaita. Hän arvelee tämän johtuvan siitä, että urheilu on yllätyksellistä, eikä selostaja voi nostaa jotakuta urheilijaa sankariksi ennen kuin ratkaisut tapahtuvat. (Juntunen 1993: 109.) Voisi kuitenkin ajatella, että jos selostuksen on tarkoitus olla (yleisön homogeenisuuden vuoksi) puolueellinen, tämä näkökulma näkyy selostuksessa sen alusta loppuun. Niinpä tällaisissa selostuksissa selostaja ei voi suhtautua täysin avoimella mielellä kumpaankaan joukkueeseen, sillä hänellä on ennakoasenne, jonka mukaan toisen joukkueista kuuluisi voittaa ja toisen hävitä.

Kuitenkin myös minun aineistostani löytyy melko vähän todella suoraa negatiivista arvottamista. Seuraavassa eräs melko suora tapaus:

- (65) **PL:** siinä pelaa kyllä lehtinen niin huolimattomasti tuon tilanteen, jättää kiekon mika niemiselle, joka ei **käytä** tilannetta, **hyödyntämättä**, ja näin, numerot, <**ko:lme kolme**>, maalintekijänä mika nieminen, ja kysymyksessä ylivoimamaali, **jokerit**, **tasoittaa** (JOK—TPS 3—3, MTV3)

Esimerkki on MTV3:n selostuksesta, jonka olen alkuhypoeseissani määritellyt puolueettomaksi. Selostaja toteaa suoraan, että TPS:n Mika Lehtinen pelaa tilanteen *huolimattomasti*. Ottelun kommentaattori arvostelee Lehtistä vielä suorasanaisemmin:

- (66) **PJ:** hyvä poikittaissyöttö tulee tuolta viivan kulmasta mut siinä lehtinen kyllä on, **täysin** mukana tilanteessa ja hänelle tarkoituksellisesti nieminen jäänyt omaks miehekseen siinä mutta, käsittämättömällä **tavalla** hän, jättää kaikki, pakin perusottee(t) käyttämättä tosta, ei lyö, **irtokiekkoo** väljemmille **vesille** eikä tarjoo **puutavaraa** eikä **koukkaa**, veikko nieminen, pääsee tohon paikkaa hän, käyttää tilantee(n) hyväksee(n) ja lyö, leckliini haaroista kiekon **sisää** ja tilanne on **tasaa** ... (JOK—TPS 3—3, MTV3)

Kommentaattori sanoo Lehtisen pelaavan *käsittämättömällä tavalla*. Lisäksi hän toteaa, että Lehtinen *jättää kaikki, pakin perusottee(t) käyttämättä tosta, ei lyö, irtokiekkoo väljemmille vesille eikä tarjoo puutavaraa eikä koukkaa*. Kommentaattorin selostus on analyttinen rennolla tyylillä. Lehtinen tekee ns. pahan virheen pelissä, ja kommentaattori analysoi tilanteen. Tällaisella arvottamisella ei siis voi katsoa olevan tekemistä

puolueellisuuden kanssa. Selostuksen maalinsyntytilanne keskittyy arvottamaan TPS:n Lehtisen peliä negatiivisesti, eikä maalin tehneen Jokereiden suorituksia erityisemmin kehuta (ainoa suora kehu syötön toteaminen *hyväksi*). Tämä johtuu varmasti vain siitä, että maalin syntymisessä oli keskeistä nimenomaan se, että Lehtinen teki virheen.

Lehtinen tekee virheen myös Jokereiden seuraavan maalin syntyessä ja silloin MTV3:n kommentaattori alkaa suhtautua häneen myös myötätuntoisesti:

- (67) **PJ:** kyllä kohtalon ivaa mika lehtisen puolesta, molemmat kolmannen erän maalit hän oli taas to(s)sa aitiopaikalla (JOK—TPS 4—3, MTV3)

On huomattava, ettei kommentaattorin aiemmasta kommentista näy minkäänlaista tunnesuhtautumista Lehtisen virheeseen. Hän vain analysoi tilanteen, eikä tuo esiin, onko hänestä hyvä vai huono asia, että tilanteesta syntyi maali. 4—3-maalin kohdallakaan kommentaattori ei tuo esiin suhtautumistaan maalin syntyyn, vaan ilmaisee vain, että on myötätuntoinen jo toisen kerran maaliin johtaneen virheen tehnyttä pelaajaa kohtaan. Tästä käy ilmi kommentaattorin suhtautuminen pelaajia kohtaan: toisaalta hän voi kohdistaa heihin negatiivista arvottamista, toisaalta hän voi eläytyä heidän tilanteeseensa myötätuntoisesti. Kummankaan näistä asennoitumisen puolista ei tarvitse viitata selostuksen puolueellisuuteen.

Selostaja voi kuitenkin, kuten Koskelakin havaitsi, arvottaa nimenomaan oman joukkueensa pelaajaa suoran negatiivisesti. Seuraava esimerkki on Radio Jyväskylän selostuksesta, joka on hypoteesini mukaan puolueellinen JyPHT:n suuntaan.

- (68) **neljä nolla taululla** kaksitoista viisikymmentäviisi pelattu ensimmäistä erää, ja jokerit ei ole esittänyt, **minusta** vielä tähän mennessä mitään erikoista sen ei ole **tarvinnut**, jyp on jäänyt niin täydellisesti jalkoihin ja tehnyt oman pään virheitä että, tämä on **tulos** (JOK—JYP 4—0, RJKL)

Tässä katkelmassa Radio Jyväskylän selostaja arvostelee JyPHT:n peliä varsin suoranaaisesti. Hänen arvosteluaan korostaa se, että hän toteaa, ettei Jokereiden peli ole ollut erityisen loistavaa. JyPHT on kuitenkin ottelussa tappiolla 4—0, ja selostaja sanoo aivan suoraan, että se *on jäänyt niin täydellisesti jalkoihin ja tehnyt oman pään virheitä*. Myöskään ilmausta *tämä on tulos* ei voi pitää kovin positiivisena. Se on ikään kuin alistuva lopputoteamus siitä, mihin JyPHT:n virheet ovat johtaneet. Pitää kuitenkin

huomata, ettei näissä ilmauksissa ole mitään sellaista, minkä perusteella koko selostuksen voisi automaattisesti määritellä JyPHT:n puolella olevaksi.

Seuraavassa katkelmassa selostaja arvottaa implisiittisesti negatiivisesti omaa joukkuettaan. Esimerkki on Radio Keski-Suomen selostuksesta, joka on alkuhypoteesini mukaan puolueellinen JyPHT:n puolelle.

- (69) siinä tuli nopea pystysyöttö petri varis läpi mitä tapahtui jypin >viisikkopuolustukselle<, en tiedä, yhtäkkiä vain varis on nokikkain hätisen kanssa, ja ohittaa markus hätisen (JOK—JYP 1—0, RK-S)

Jokerit tekee aivan ottelun alussa yllätysmaalin. Selostaja kysyy: *mitä tapahtui jypin >viisikkopuolustukselle<*. Oletettavasti JyPHT:n puolustuspelaamisessa tuli jokin virhe, koska Jokerit pääsi tekemään maalin. Selostaja käyttää kuitenkin *tapahtua*-verbiä. Se viittaisi siihen, että JyPHT:n puolustus ei tehnyt aktiivisesti mitään virhettä, vaan sille vain tapahtui jotain siitä itsestä riippumatonta. Tämä ei kuitenkaan voi olla tilanne todellisessa pelitilanteessa. Selostaja välttää siis selvästikin sanomasta suoraan, että JyPHT:n puolustus pelasi huonosti. Kuitenkin hänen voi katsoa viittaavaan implisiittisesti siihen. Tällaisen kielenkäytön taustalla saattaa olla ajatus siitä, että selostaja haluaa säilyttää kuulijoidensa uskon näiden kannattamaan joukkueeseen. Selostaja ei selvästikään halua helposti myöntää, että hänen oma joukkueensa tekee karkeita virheitä.

Epäsuoraa negatiivista arvottamista on myös seuraavassa hypoteesini mukaan puolueettomassa MTV3:n selostuskatkelmassa.

- (70) **PJ:** aikasemmin arvaja jää hiukan tossa tökkiin, ja jättää tilanteen vähän kesken pelaamatta ja, kimmo rintanen saa kiekko(n) haltuunsa (JOK—TPS 1—2, MTV3)

Ottelun kommentaattori Pekka Järvelä kuvaa Jokereiden Mika Arvajan pelaamista ja ilmoittaa hänen jättäneen *tilanteen vähän kesken pelaamatta*. Sitä voi pitää selvänä ilmauksena siihen suuntaan, että Arvaja on pelannut tilanteessa huonosti: jääkiekkoilijan pitäisi pelata jokainen tilanne loppuun saakka. Kun Järvelä vielä mainitsee, että Arvajan lepsuilevan pelaamisen vuoksi kiekko meni Kimmo Rintaselle, syntyneen maalin syöttäjälle, Arvaja arvotetaan implisiittisesti voimakkaan negatiivisesti: hänen virheensä on aiheuttanut Jokereille takaiskun. Selostuksen kielellinen ilmaisu laittaa siis maalin syntymisen Mika Arvajan syyksi, vaikkei kommentaattori sanokaan asiaa suoraan. Tällaisen implisiittisen negatiivisen arvottamisen funktio saattaa olla erilainen puolueellisessa

ja puolueettomassa selostuksessa. Kuten jo aiemmin totesin, puolueellisessa selostuksessa omia elääjiä arvotetaan epäsuoran negatiivisesti, jotta voidaan säilyttää usko omaan joukkueeseen. Puolueettomassa selostuksessa selostaja saattaa käyttää epäsuoraa negatiivista arvottamista sen vuoksi, että haluaa olla korrekti. Toisaalta tällaisen arvottamisen rinnalla esiintyy myös suoraa negatiivista arvottamista.

Seuraavassa esimerkissä Jokereiden Sami Salon pelaamista arvotetaan epäsuorasti negatiivisesti, mutta selostaja antaa kuulijoidensa rivien välistä ymmärtää, että Salo tekee lähes elämänsä virheen. Esimerkki on MTV3:lta, alkuhypoteesini mukaan puolueettomasta selostuksesta.

- (71) **PJ:** uskomato harhasyöttö edelsi tätä tilannetta sami salo täysin vapaasti kiekko hallussa ja, hän, >saa sen teepeeässän pelaajille siittä tää pyöritys alkaa ja tässä kalle sahlstedt<, **ampuu** (JOK—TPS 1—3, MTV3)

Selostaja kuvaa Sami Salon suoritusta ilmauksella *uskomato harhasyöttö* ja toteaa mielenkiintoisesti myös, että Salo *saa sen* ((kiekon)) teepeeässän *pelaajille*. *Saada*-verbin käyttö on todellista arvostelua Saloa kohtaan. Verbinvalinta korostaa sitä, että Salo tekee käsittämättömän virheen: rivien välistä voi lukea, että Salo on tilanteessa, jossa ei pitäisi olla mitään vaaraa menettää kiekkoa vastustajalle. Turvallisesta tilanteesta huolimatta *hän*, >*saa sen* teepeeässän *pelaajille*. Selostus antaa siis ymmärtää, että Salo tarvitsee ikään kuin uskomattomia kykyjä virheen tekemiseen, koska pystyy tässä tilanteessa menettämään kiekon vastustajalle. *Harhasyöttöä* määritetään vielä adjektiivilla *uskomato*. Myös tämä korostaa virheen suuruutta: kukaan ei voisi uskoa, että on mahdollista tehdä sellaista virhettä kuin Salo teki. Myös erikoinen ilmaus ***täysin vapaasti kiekko hallussa*** korostaa Salon tekemän virheen pahuutta: hänellä ei olisi pitänyt olla mitään vaaraa menettää kiekkoa TPS:n joukkueelle. Mielenkiintoinen on myös ilmaus *uskomato harhasyöttö edelsi tätä tilannetta* siinä mielessä, ettei ilmauksessa lainkaan mainita, kuka harhasyötön antoi. Tässä Salo on häivytetty ja *harhasyöttö* itsessään on lauseessa subjektina. Syy tässä esimerkissä esiintyvään negatiiviseen arvottamiseen voi olla yksinkertaisesti se, että puolueettomassa selostuksessa on tarpeen suhtautua otteeseen neutraalisti ja analyttisesti. Taustalla voi olla halu olla korrekti. Suorat negatiiviset kannanotot voisi yleisö helposti tulkita liian tunteellisiksi ja täten puolueellisiksi.

Epäsuora negatiivinen arvottaminen voi myös perustua sille, että kuvataan toisen joukkueen tai sen pelaajan pelisuoritusta. Tällöin fokukseen nousee toinen joukkue, ei se, joka on tehnyt virheen. Seuraavista esimerkeistä selviää, että epäsuora negatiivi-

nen arvottaminen voi olla hyvin taidokkaasti piilotettuna selostukseen. Esimerkit ovat hypoteesini mukaan JyPHT:lle puolueellisesta selostuksesta, Radio Jyväskylästä.

- (72) varis saa aivan rauhassa katsoa minne kiekon pistää ja pistää sen sieltä millimetrin tarkasti, jalkojen välistä **sisään**. (JOK—JYP 1—0, RJKL)
- (73) konttila nousee maalin sivulta vapaasti maalin eteen (JOK—JYP 4—0, RJKL)
- (74) onko se sitten konttila juuri joka tuon maalin pääsee siitä viimeistelemään **neljään** nollaan (JOK—JYP 4—0, RJKL)

Esimerkissä (72) selostaja kuvaa Jokereiden Petri Variksen *saavan aivan rauhassa katsoa minne kiekon pistää*. *Saada*-verbin käyttäminen viittaa merkitykseltään siihen, että JyPHT:n pelaajat päästivät Variksen tilanteeseen, jossa hän saattoi tehdä maalin ilman häiriötä. Niinpä Variksen pelaamisen kuvaaminen arvottaa JyPHT:n pelaajia epäsuoran negatiivisesti. Esimerkissä (73) selostaja puolestaan toteaa Mikko Konttilan nousevan maalille *vapaasti*. Tämäkin viittaa siihen, etteivät JyPHT:n pelaajat pelanneet tilanteessa hyvin: kukaan vastustajista ei saisi päästä maalintekopaikalle vapaasti. Esimerkissä (74) selostaja käyttää *päästä*-verbiä: *joka tuon maalin pääsee siitä viimeistelemään*. Selostaja ilmaisee asian oman joukkueensa JyPHT:n kannalta hyvin kohteliaasti, koska hänellä olisi ollut käytettävissään myös ilmaus *joka päästetään viimeistelemään* ja ilmaus *jonka JyPHT päästää viimeistelemään*.

Seuraavassa esimerkissä sanajärjestys ja sanan painottaminen korostavat JyPHT:n kenttäpelaajien epäsuoraa negatiivista arvottamista. Esimerkki on MTV3:n selostuksesta, joka on hypoteesini mukaan puolueeton.

- (75) **PL:** ei tuossa minun mielestäni. **hätistä** voida **syyttää** noista maaleista (JOK—JYP 4—0, MTV3)

Selostaja on nostanut JyPHT:n maalivahdin Markus Hätisen nimen ilmauksessaan sanajärjestyksen avulla korostettuun asemaan. Lisäksi hän painottaa sanaa. Ilmaukseen tulee selvä viittaus siihen, että Hätistä ei voi syyttää, mutta jotakuta muuta kylläkin, eli juuri JyPHT:n muita maalin syntyessä kentällä olleita pelaajia. (Vrt. Hakulinen 1975: 89.)

Vaikka kenttäpelaajia voidaan arvottaa implisiittisesti negatiivisesti puhumalla maalivahdin torjuntamahdollisuuksien olemattomuudesta, myös maalivahtia voidaan

arvottaa epäsuoran negatiivisesti. Seuraava esimerkki on Radio Stadin selostuksesta, joka on hypoteesini mukaan puolueellinen Jokereiden puolelle.

- (76) >ASIKAINEN KARVAA. JA NYT, TULEE **NEL-JÄS** MAALI ((jännitys-helpotus-ääni)) HELPONNÄKÖISESTI MENEE JOKO SAA HÄTINEN TARPEEKSEEN< (JOK—JYP 4—0, RSTA)

Selostaja kuvaa maalin syntymistä ilmauksella *HELPO*NÄKÖISESTI MENEE. Tämä viittaa epäsuorasti siihen, ettei JyPHT:n maalilla ollut maalivahti ole ollut tilanteessa tarpeeksi tarkkaavainen. Niinpä ilmaus arvottaakin maalivahti implisiittisen negatiivisesti.

Seuraava esimerkki on Radio Jyväskylältä, jonka selostus on alkuhypoteesini mukaan puolueellinen JyPHT:n puolelle.

- (77) e::ikä siinä ole kahta sijaa, kahta sanan sijaa, markus hätisellä tuossa paikassa jos **tällä** tavalla miehet unohtuvat tuonne maalin eteen niin siitä ei sitten seuraa mitään muuta kuin, **todellinen nöyryytys**, nyt olisi aikalisän paikka jypillä ilman muuta tähän kohtaan. (2) kangasniemi ponto, pakkipari on jossain aivan muualla samoin koko paanasen kenttä (JOK—JYP 3—0, RJKL)

Katkelmassa käytetty ilmaus *miehet unohtuvat tuonne maalin eteen* on negatiivinen, koska unohtumista ei voi pitää positiivisena ilmiönä. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että selostaja on valinnut verbin *unohtua*, ei verbiä *unohtaa*. Unohtaminen viittaisi suoremmin siihen, että JyPHT:n pelaajat ovat aktiivisesti tehneet virheen, unohtaneet pitää huolta siitä, ettei Jokereiden pelaajia ole vapaissa maalintekopaikoissa. Perussanakirjan mukaan *unohtua*-verbillä on kaksi merkitystä: ”1. tulla unohdetuksi. (- -) 2. jäädä jhk (liian pitkäksi aikaa) unohtaen asiansa, syventyä jhk kaiken muun unohtaen.” Tässä tilanteessa on selvää, että kysymys on ensimmäisestä merkityksestä. Puhuessaan Jokereiden pelaajien unohtumisesta maalintekopaikkaan selostaja myös nostaa JyPHT:n näkökulman esille, vaikkei mainitsekaan joukkuetta tai virheen tehneitä pelaajia suoraan (vain JyPHT:n maalivahti Markus Hättinen on mainittu todeten, ettei hänellä ole mahdollisuuksia estää maalinsyntyä). Selostajan olisi myös ollut mahdollista ilmaista neutraalimmin, että Jokereiden pelaajia yksinkertaisesti *on* JyPHT:n maalilla. Tällainen ilmaus olisi pitänyt Jokereiden näkökulman pinnalla, eikä vihjannut kenenkään tekemään

virheeseen. Selostaja kuitenkin nostaa JyPHT:n näkökulman esiin ja samalla arvostelee joukkuetta epäsuoran negatiivisesti.

Seuraava esimerkki on alkuhypoteesiltaan puolueellinen JyPHT:n puolelle. Siinä selostaja kauhistelee sitä, että JyPHT:n maalinedusta on täynnä Jokereiden pelaajia.

(78) >jatkokiekko maalin eteen taas jokeripelaajia on maalilla VAIKKA< KUINKA **PALJON** ja kiekko maaliin, <lusikkapuolelta> (JOK—JYP 4—0, RJKL)

Selostuksen ilmaus *taas jakeripelaajia on maalilla VAIKKA< KUINKA PALJON* viittaa siihen, ettei tilanne ole selostajasta hyvä asia. Ilmaus on tyylillisesti puhekielinen ja kevyt. Varsinkin voimakkaalla äänellä sanottuna siitä voi aistia tietynlaista epätoivoa. Ilmauksen voi kuitenkin tulkita myös epäsuoraksi negatiiviseksi arvottamiseksi omia (JyPHT:n) pelaajia kohtaan. Näidenhän pitäisi huolehtia siitä, etteivät Jokereiden pelaajat pääse maalille. Koska JyPHT:n maalinedusta on täynnään jakeripelaajia, JyPHT:n pelaajat ovat pelanneet huonosti. Selostajan lausahduksesta voi löytää myös epäsuoran negatiivisen arvottamisen JyPHT:n koko ottelun esiintymistä kohtaan. Selostaja käyttää nimittäin adverbiä *taas*, joka tuo selvästi esiin epätoivon siitä, että Jokerit pääsevät jatkuvasti JyPHT:n maalin edustalle. Tämä puolestaan viittaa siihen, että JyPHT:n pelissä on koko ajan parannettavaa.

Tämän luvun esimerkkien perusteella voidaan päätellä, että puolueellisuudella ja negatiivisella arvottamisella on mielenkiintoinen suhde. Ei voi sanoa yksiselitteisesti, että suora tai epäsuora negatiivinen arvottaminen olisi merkki puolueellisuudesta johonkin suuntaan. Aineistostani löytyy suoraa ja epäsuoraa negatiivista arvottamista sekä alkuhypoteesin mukaan puolueettomasta että JyPHT:lle puolueellisesta selostuksesta. Puolueellisuuskannan ei voi sinänsä katsoa estävän kummankaan pelaavan joukkueen arvottamista negatiivisesti. Pääaineistoni selostettavan ottelun Jokerit—JyPHT epätasaisuuden vuoksi (7—1 Jokereille) kellekään selostajalle ei tarjoudu kunnollista tilaisuutta arvottaa Jokereita negatiivisesti ainakaan selostusten maalinsyntytilanteissa. Puolueellisuuden ja negatiivisen arvottamisen välisen suhteen tutkiminen vaatisikin toisenlaista aineistoa, esimerkiksi kokonaisen tasaisen ottelun selostusten analysointia. Lisäksi aineistoa pitäisi tarkastella myös kvantitatiivisesti, sillä pelkkä negatiivinen arvottaminen sinänsä ei ole sidoksissa tiettyyn puolueellisuuskantaan.

5.5.2. Positiivinen arvottaminen

Myös positiivisen arvottamisen tarkastelu on mielenkiintoista. Selostaja saattaa arvottaa pelaajien positiivisiakin suorituksia implisiittisesti. Seuraava esimerkki on MTV3:lta, alkuhypoteesini mukaan puolueettomasta selostuksesta.

- (79) **RS:** tuossa **maalissa** mikä tuli äsken niin nähtiin tää, maali(n)edustapelin tärkeys ja siinä, siinä se että miehiä on sulanderin edessä ja, laukaus ei oo **kova** mut katsokaa kuinka monta pelaajaa ja mistä tuo kiekko tulee tonne, siinä ei hyväkään maalivahti pysty torjuu (TPS—JOK 1—2, MTV3)

Kommentaattori Summanen ei kehu suoraan TPS:n pelaajien suoritusta hyväksi. Kuitenkin hänen ilmauksistaan löytyy selviä merkkejä siihen, että hänen mielestään TPS:n pelaajat rakensivat tilanteen erinomaisesti. Sanoessaan *siinä ei hyväkään maalivahti pysty torjuu* Summanen tuo selvästi esille, että tilanne oli pelattu niin hyvin, ettei Joke-reiden maalivahti voinut enää tehdä mitään. Tällainen epäsuora positiivinen arvottaminen on yleistä. Ilmaus ei laita mitään maalivahdin syyksi, vaan arvottaa paitsi epäsuoran positiivisesti maalin tehneen joukkueen pelaajia myös epäsuoran negatiivisesti maalin päästäneen joukkueen pelaajia: heidän olisi pitänyt pelata siten, että maalivahti ei olisi ollenkaan joutunut kasvotusten vastustajan kanssa tai olisi ainakin pystynyt torjumaan tilanteen. Myös ilmaukset *maali(n)edustapelin tärkeys ja siinä, siinä se että miehiä on sulanderin edessä ja mut katsokaa kuinka monta pelaajaa ja mistä tuo kiekko tulee tonne* kertovat TPS:n hyvästä pelisuorituksesta. Summanen viittaa siihen, että TPS:n pelaajat ovat osanneet sijoittua oikein maalintekotilanteessa ja että he ovat osanneet tehdä maalin oikeasta paikasta (*mistä tuo kiekko tulee tonne*).

Joskus epäsuora positiivinen ja epäsuora negatiivinen arvottaminen siis esiintyvät samassa yhteydessä, tavallaan päällekkäin. Seuraavassa vielä kaksi esimerkkiä tästä MTV3:lta:

- (80) **RS:** kyllä tämmösellä hetkellä yleensä se maali tulee jompaankumpaan päähä ja, varis nopeana luistelijana niin. ei ehi tpsn puolustus voinu mitään tälle enää. (TPS—JOK 1—3, MTV3)
- (81) **PL:** maalintekijänä petri varis, joka nopeana luistelijana, **ehtii** kiekon perään, ja saa sen aika pienestä kulmasta vedettyä **maaliin** (TPS—JOK 1—3, MTV3)

Kummassakin yllä olevassa selostuskohdassa arvotetaan Jokereiden Petri Varista impliittisellä tasolla positiivisesti. Samoihin ilmauksiin sisältyy kuitenkin myös TPS:n pelaajien epäsuoraa negatiivista arvottamista. Nämä selostuskatkelmat ovat samasta maalinsyntytilanteesta. Sekä ottelun selostaja että kommentaattori ottavat esille sen, että Jokereiden Petri Varis on nopea luistelija. Jo tätä voi pitää jonkinlaisena epäsuorana positiivisena arvottamisena: selostuksessa ei sanota suoraan, että Varis on hyvä pelaaja, mutta nopeaa luistelutaitoa voi pitää positiivisena ominaisuutena jääkiekkokaukalossa-kin, ei vain nopeuteen perustuvissa luistelukilpailuissa. Kommentaattori Summasen varsinainen epäsuora positiivinen (ja jossain määrin myös TPS:n joukkueen epäsuora negatiivinen arvottaminen) tulevat esiin ilmauksessa *ei ehi tps:n puolustus voinu mitään tälle enää*. Ilmaus viittaa epäsuorasti Variksen hyvään peliin: hän on niin hyvä (nopea), ettei vastustajalla ole tilanteessa mahdollisuutta saada häntä luistelemalla kiinni ja estää häntä tekemästä maalia tyhjään maaliin. Toisaalta voi ajatella, että TPS:n pelaajat ovat kuitenkin tehneet tilanteessa jonkinlaisen pelivirheen: Varishan ei saisi lainkaan päästä luistelemaan vapaasti kohti TPS:n maalivahditonta maalia. TPS:n puolustuksen olisi siis pitänyt olla sijoittunut niin, että se olisi ehtinyt estää Variksen maalinteon.

Varsinainen selostaja toteaa esimerkissä (81) Variksesta seuraavasti: *ehtii kiekon perään, ja saa sen aika pienestä kulmasta vedettyä maaliin*. Tässä ilmauksessa on enemmän epäsuoraa positiivista arvottamista kuin epäsuoraa negatiivista arvottamista. *Saada*-verbin käyttö korostaa Variksen taitoa: joku muu ei olisi saanut tehtyä tilanteesta maalia. Epäsuoraa negatiivista arvottamista ei voi katsoa löytyvän ainakaan kovin selvästi, sillä TPS:n maalilla ei ole maalivahtia. Tästä syystä ei voi katsoa, että ilmaus arvostelisi epäsuorasti TPS:n maalivahtia. Jos maalilla olisi maalivahti, ilmaus olisi hyvinkin selvästi hänen epäsuoraa negatiivista arvottamistaan: pienestä kulmasta tehty maalihan on maalivahdille tietynlainen häpeä.

Epäsuoraa positiivista arvottamista löytyy puolueellisuuskannaltaan kaikenlaisista selostuksista, kuten seuraavista esimerkeistä selviää.

- (82) **PL:** siinä nimenomaan, suursoo miettinen kallio, pyöritti, jokeripuolustuksen sekaisin (JOK—TPS 1—1, MTV3)
- (83) ja jokereilla heti läpisyöksy näin menee läpi ja sinne **menee**<, petri varis upottaa:, avausmaalin ((naurahdus)) kun peliä on pelattu kahdeksan sekuntia, siinä tuli nopea pystysyöttö petri varis läpi (JOK—JYP 1—0, RK-S)

- (84) ((Jokereiden)) nelosketju pyörittää tilanteen niin että, siinä ei jyppi voi, kyllä yhtään **mitää::n**. (JOK—JYP 4—0, RK-S)
- (85) nyt on jokereilla vaikeuksia hyökkäyksen avaamisessa (JOK—JYP 7—1, RSTA)

Esimerkissä (82) alkuhypoteesini mukaan puolueettoman MTV3:n selostuksen selostaja toteaa TPS: pelaajien pyörittäneen Jokereiden puolustuksen sekaisin. Tämä arvottaa epäsuoran positiivisesti TPS:n peliä, sillä toisen joukkueen pelin sekoittamiseenhan tarvitaan hyvää peliä. Esimerkissä (83) puolestaan alkuhypoteesiltaan JyPHT:n puolella oleva selostus (Radio Keski-Suomi) puhuu nopeasta pystysyötöstä. Tämä ilmaus arvottaa maalin tehneen joukkueen, Jokereiden peliä implisiittisen positiivisesti, sillä nopeaa ratkaisua (pystysyöttöä), joka onnistuu ja johtaa maaliin, voidaan pitää hyvänä suoritukseksi. Yleensä ottaenkin nopeita ratkaisuja pidetään useimmiten positiivisena asiana. Esimerkki (84) on myös Radio Keski-Suomesta. Siinä selostaja kuvaa Jokereiden maalin syntymistä seuraavasti: *nelosketju pyörittää tilanteen niin että, siinä ei jyppi voi, kyllä yhtään **mitää::n***. Ilmaus arvottaa epäsuoran positiivisesti Jokereiden neljännen kentän peliä, sillä kentällisen on täytynyt pelata hyvin, koska se on saanut JyPHT:n tilanteeseen, jossa sillä ei enää ole mahdollisuuksia estää Jokereiden maalintekoa. Esimerkki (85) on puolestaan Radio Stadin selostuksesta, jonka alkuhypoteesi on, että se on Jokereille puolueellinen. Selostaja puhuu Jokereiden vaikeuksista hyökkäämään lähtemisessä. Tämä arvottaa epäsuoran positiivisesti Jokereiden vastustajaa JyPHT:tä, koska sillä on oltava osuutta Jokereiden vaikeuksiin: JyPHT pelaa niin, ettei Jokerit tahdo päästä alkuun omassa hyökkäyksessään.

Positiivinen arvottaminen voi olla myös hyvin suoraa. Seuraavat neljä esimerkkiä liittyvät kaikki samaan pelin maalinsyntytilanteeseen: ottelun Jokerit—JyPHT 2—0-maaliin. Esimerkit (86) ja (87) ovat hypoteettiselta puolueellisuuskannaltaan JyPHT:n puolella olevia. Esimerkki (88) on hypoteesini mukaan Jokereille puolueellinen. Esimerkki (89) puolestaan on MTV3:lta eli alkuhypoteesini mukaan puolueeton.

- (86) hyvin pyörii jokeri-peli niemi antaa lehterälle pisteelle lehterä tulee >syöttää maalin kulmalle hieno kuvio j(a) **hieno** maali< **kerrassaan** upea maali (JOK—JYP 2—0, RK-S)
- (87) nyt on hieno kuvio ja **HIE::NO** maali<. sen tekee tero lehterä (JOK—JYP 2—0, RJKL)

- (88) ja KAU::NIS maali klap klap. **törmänen** on **kulmauksessa lehterä** tekee ikään kuin futis. kentiltä tutun **seinäsyötön**. (--) kurvaa maalin eteen saa syötön, **todella** mallikasta on **jokereiden** peli (JOK—JYP 2—0, RSTA)
- (89) **PJ**: kyllä siinä voi sanoa että, vois piirtää suoraan jääkiekon oppikirjaan, **erittäin** maltilla pelattu viivaan kiekko, sieltä se, palautetaan takasin **lehterälle lehterä** pelaa, aa seinäsyöttöpeliä **törmäsen** kanssa ja maalin eteen hyvä syöttö josta, josta **tero** ((Lehterä)) pistää alanurkkaan kiekon kyllä täytyy sanoa et(tä) **kertakaikkiaan** hieno **maali**. (JOK—JYP 2—0, MTV3)

Esimerkissä (86) Radio Keski-Suomen selostaja kehuu Jokereiden maalintekoa. Hän ei käytä kovin voimakkaita kehusanoja (*hyvin, hieno, hieno, kerrassaan upea*), mutta näiden ilmausten moninkertaisuus korostaa sitä, että selostaja pitää maalia erittäin taitavasti rakennettuna. Tässä selostaja siis ylistää omaa joukkuettaan vastustavan joukkueen suorituksia. Siispä myös vastustajan ylistäminen on mahdollista, eikä yksittäisen Jokereiden kehumisen voi katsoa viittaavan selostuksen puolueellisuuteen mihinkään suuntaan. Tästä voimme päätellä, että puolueellisellakin selostajalla on koko ajan mielessään selostajan asioiden välittämisen ja kuvaamistehtävä: selostaja katsoo maalin olevan hyvin tehty ja kuvaa sen yleisölleen sellaiseksi riippumatta siitä, kumpi joukkue maalin on tehnyt. Radio Jyväskylän selostaja kuvaa yhtä lailla maalia sanalla **HIE::NO**. Radio Stadin selostaja kuvaa maalia ensin adjektiivilla **KAU::NIS**. Tätä ilmausta voisi pitää paremminkin epäsuorana positiivisena arvottamisena, sillä ilmaus ei suoraan sano, että maali olisi tehty hyvin, mutta maali, jota voi kutsua kauniiksi, on poikkeuksetta hyvin rakennettu myös pelillisesti. Radio Jyväskylän selostaja toteaa kuitenkin myöhemmin seuraavasti: **todella mallikasta on jokereiden peli**. Tällä ilmauksella hän arvottaa Jokereiden peliä selvästi suoran positiivisesti. Myös hypoteettisesti puolueeton selostus (esimerkki (89)) arvottaa samaa maalia suoraan positiivisesti. Ensin ottelun kommentaattori kuvaa maaliin johtanutta syöttöä adjektiivilla *hyvä*. Itse maalista hän toteaa: **kertakaikkiaan hieno maali**. Nämä neljä esimerkkiä ((86)—(89)) osoittavat siis, että puolueellisuuskannasta riippumatta selostukset arvottavat Jokereiden tekemän 2—0-maalin suoran positiivisesti. Tätä voi pitää kuvailuna, jolla ei ole niin ollen tekemistä selostuksen puolueellisuuden kanssa: kaikki puolueellisuuskannat näkevät, että maali on taitavasti tehty, eikä mikään puolueellisuuskanta estä sanomasta tätä suoraan.

Epäsuoran ja yhtä lailla suoran positiivisen arvottamisen laaja esiintyminen eri puolueellisuuskannoissa kertoo siitä, ettei sitä sinänsä voi pitää puolueellisuuden merk-

kinä, kuten ei negatiivista arvottamistakaan voinut. On mahdollista, että omaa joukkuetta arvotetaan selvemmin suoran positiivisesti ja vastustajaa epäsuoran positiivisesti. Tämän havainnon vahvistaminen vaatisi kuitenkin lisätarkastelua, joka perustuisi toisentyypiseen aineistoon ja olisi vahvemmin myös kvantitatiivinen (vrt. negatiivisen arvottamisen lisätarkastelu s. 76).

5.6. Selostajan kannanotto tai eläytyminen tilanteeseen

Selostaja voi ottaa kantaa pelin tilanteeseen. Tällöin selostuksen puolueellisuuskanta saattaa tulla hyvinkin selvästi näkyville.

Seuraavista esimerkeistä ensimmäisen (esimerkki (90)) *onneksi*-adverbin uskottavin tulkinta on ”se mitä sanon on totta ja ilahduttavaa”, juuri kuten Orpana on tämän adverbin tulkinnut (ks. luku 6.2.). Esimerkki on Radio Jyväskylän alkuhypoteesini mukaan JyPHT:lle puolueellisesta selostuksesta. Esimerkki (90) on puolestaan hypoteesini mukaan Jokereille puolueellisesta selostuksesta, Radio Stadista. Siinä selostaja tuo esiin oman kantansa käyttämällä adverbia *toivottavasti*.

- (90) kiekko on nyt maaliverkolla jypin maalin ulkopuolella ja sieltä sitä hakataan irti ja irti se myöskin **lähtee**, pomppii maalin edessä minne sattuu mutta onneksi peli on pistetty **poikki** (JOK—JYP 4—1, RJKL)
- (91) **pelin** kannalta oli ehdottomasti hyvä että jyppi sai kavennusmaalin tehtyä, toivottavasti se myös herää herättää **jokerit** jälleen siihen samanlaiseen taisteluun, ja hyvään esitykseen kuin ensimmäisessä erässä saimme **nähdä** - - - (JOK—JYP 4—1, RSTA)

Esimerkin (90) selostaja ilmaisee käyttämällä adverbia *onneksi*, että hänen valitsemastaan näkökulmasta olisi ikävä, jos asia olisi toisin: jos peli olisi edelleen käynnissä, Jokerit voisi hyvinkin saada taas maalin tehdyksi. Koska selostaja pitää JyPHT:n kannalta hyvää asiaa ilahduttavana, täytyy hänen olla JyPHT:n suunnalle puolueellinen. Jokereiden puolella oleva selostaja voisi puolestaan todeta olevan valitettavaa, että peli katkaistiin. Esimerkissä (91) kiinnitän tässä yhteydessä huomiota *toivottavasti*-adverbiin. Tälläkin adverbilla selostaja selvästi ottaa kantaa. Tämä adverbi eroaa adverbista *onneksi* siinä mielessä, ettei se ota kantaa tosiasialliseen tilanteeseen, vaan adverbilla viitataan pelissä tapahtuvaan tulevaisuuteen. Selostaja tarkastelee tässä katkelmassa pelitilannetta pelin itsensä näkökulmasta. Hän toteaa: *pelin kannalta oli ehdottomasti hyvä että jyppi*

sai kavennusmaalin tehtyä. Koska selostaja painottaa sanaa *pelin*, voi olettaa, ettei tämä näkökulma ole hänen oma näkökulmansa. Ilmaus on myös hyvin analyttinen ja sopisi myös puolueettomaan selostukseen. Radio Stadin selostaja näyttää kuitenkin puolueellisuutensa seuraavassa ilmauksessaan: *toivottavasti se ((kavennusmaali)) myös herää herättää jokerit jälleen.* Selostaja siis haluaa Jokereiden pelaavan hyvin. Jotta ottelusta saataisiin todella mielenkiintoinen, olisi JyPHT:n kuitenkin saatava lisää maaleja. Tällaista toivomusta selostajan puheesta ei näy. Hän ei siis ole ikään kuin pelin itsensä, sen kiinnostavuuden kannalla, vaan toivoo nimenomaan Jokereille menestystä, ja on siten puolueellinen Jokerien puolelle.

Myös Koskela on havainnut adverbien *toivottavasti* käytöstä seuraavaa:

Selostajat käyttävät sitä silloin, kun suomalaiselta urheilijalta odotetaan hyvää suoritusta. [- -] Myös adverbipari onneksi – valitettavasti on usein ilmaisemassa selostajien tunteja suomalaisen onnistumista tai epäonnistumista kohtaan. Kun kilpailu ei ole sujunut suomalaisittain odotetulla tavalla, selostaja pitää sitä tietenkin valitettavana. (Koskela 1992: 75—76.)

Lisäksi Koskela kirjoittaa:

Toivottavasti, onneksi ja valitettavasti evaluatiivien käyttö osittaa [sic!] sen, että selostajat odottavat suomalaisilta urheilijoilta hyvää menestystä eivätkä ole siis missään tapauksessa puolueettomia selostuksissaan. Kyseiset adverbit eivät esiinny sellaisten kilpailujen selostuksissa, joissa suomalaiset eivät ole mukana. (Koskela 1992: 76.)

Tässä yhteydessä Koskelakin viittaa siis suoraan, eksplisiittisesti, selostajan puolueellisuuteen. Koskelalla on aineistonsa (maaotteluselostuksia) vuoksi selkeä syy pitää selostuksia puolueellisina. Maaotteluselostuksissa selostaja asettuu selvästi oman maansa joukkueen puolelle, ja kielierokin korostaa tämän joukkueen puolelle kuulumista: toisen joukkueen kannattajat eivät edes ymmärrä suomenkielistä, Suomen joukkueen puolella olevaa selostusta. Paikallisradioiden selostajien yleisössä saattaa olla myös ns. vastustajan kannattajia, jotka yhtä lailla ymmärtävät, mistä selostuksessa puhutaan.

Adverbit *onneksi* ja *toivottavasti* näyttävät siis viittaavan suoraan selostajan puolueellisuuteen. Kuitenkin myös hypoteesini mukaan puolueettomasta selostuksesta (MTV3) adverbi *onneksi*.

- (92) **PL:** *onneksi* meidän ei tarvitse olla tuossa teepeeäsän kannalta vähän tukalassa tilanteessa tuolla **kentällä** (JOK—TPS 4—3, MTV3)

Tässä selostaja on kuitenkin onnellinen eri tavalla kuin edellä olleessa Radio Jyväskylän selostuksessa (esimerkki (90)). Hän eläytyy kahden maalin johtoaseman menettäneen ja

tappiolle joutuneen TPS:n tilanteeseen, eikä haluaisi olla itse tuossa *tukalassa tilanteessa*, johon TPS on joutunut, kun peliä on jäljellä enää hetken aikaa. Mielestäni ei siis ole aiheellista tulkita tätä Pentti Lindegrenin ilmausta niin, että hän on onnellinen siitä, että hänen oma tilanteensa ja tunnelmansa on mukava eikä tukala.

Kuitenkin MTV3:lta löytyy myös kyseenalainen, monitulkintainen kannanotto siihen, kuinka eräs Jokereiden maali syntyi.

- (93) **PL:** tässä tuo tilanne jossa ensin, mika lehtinen on menettänyt tasapainonsa, jamecky ampuu, leckliniltä, kiekko harmittavasti ulos<. ja paikalla **patrik** juhlin, ja numerot <**ne::ljä kolme**> (JOK—TPS 4—3, MTV3)

Ottelun selostaja toteaa kiekon tulevan *harmittavasti ulos* TPS:n maalivahti Kimmo Leckliniltä. Hänen voisi tässä ajatella eläytyvän Lecklinin tilanteeseen ja vain kuvaavan, miltä tilanne näyttää tämän joukkueen TPS:n näkökulmasta. Toinen tulkinta olisi, että selostajan mielestä on harmittavaa, että Lecklinille käy niin kuin käy. Tässä kontekstissa (selostus on virallisesti puolueettomalta MTV3-kanavalta) tulkinta kallistuu ensimmäisen vaihtoehdon kannalle. Toinen tulkintahan viittaisi selostuksen puolueellisuuteen. Selostuksen puolueelliseksi tuomitsemiseen tarvittaisiin kuitenkin mielestäni selvempää näyttöä asiasta.

Kuten jo aiemmin olen todennut, puolueellisessa selostuksessa ilmaistaan oman joukkueen näkökulma usein ikään kuin se olisi yleinen totuus. Tällöin selostaja saattaa käyttää myös yksikön 3. persoonaa. Kuirin mukaan arkipuheessa on yleistä, että käytetään yksikön 3. persoonaa, eikä mainita, kenestä on kysymys. Puhuja hahmottuu näissä tapauksissa helposti henkilöksi, jossa lausahduksessa tekee tai kokee jotakin. On kuitenkin huomattava, että lausuman tekeminen sisällyttää useissa tapauksissa yhtä lailla kuulijan itseensä. Yksikön 3. persoonan tällaisessa käytössä onkin passiivin käyttöön verrattuna seuraava mielenkiintoinen seikka: ”Kolmas persoona näyttää vaativan puhujan ja kuulijan mahdollista kuulumista siihen epämääräiseen tekijöiden joukkoon, joka ilmoittamasta asiasta on vastuussa. Passiivi ei tällaista vaadi.” (Kuiiri 2000: 14—15.) Jääkiekkoselostusten puolueellisuustarkasteluun tämä tuo mielenkiintoisen näkökohdan. Passiivilla voidaan helposti kiinnittää huomio vaikkapa maalin tehneestä joukkueesta sen vastaanottaneeseen joukkueeseen (ks. luku 5.2.5.2.) ilman, että selostaja tekee muuta kuin vaihtaa näkökulmaa, mutta käyttäessään yksikön 3. persoonaa yleisen totuuden ilmaisemiseen selostaja sisällyttää selvemmin itsensä ja kuulijansa ajatukseensa. Seuraavassa esittelen joitakin esimerkkejä tästä.

Esimerkeissä (94) ja (95) sekä Radio Keski-Suomen että Radio Jyväskylän selostajat käyttävät yksikön 3. persoonaa ilmaisemassa yleistä asiantilaa. Kummassakin selostuskatkelmassa on kysymys tilanteesta, jossa Jokerit on juuri mennyt 4—0-johtoon. Selostukset ovat alkuhypoteesini mukaan JyPHT:lle puolueellisista selostuksista, eli niiden kannalta tilanne ottelussa alkaa tämän Jokereiden maalin synnyttyä näyttää oletukseni mukaan jo melkoisen toivottomalta.

- (94) ja jyppi ottanee aikalisän jan latvala menee tuomareiden luokse ja näyttää että nyt on aikalisän ((kenttäkuulutus alkaa)) paikka, <**jotain** on tehtävä >. kyllä mikko konttila oli **maalintekijä**, ja näin, lukemat ovat muuttuneet neljä, nollaan ... (JOK—JYP 4—0, RK-S)
- (95) ja nyt sitten:: pitää jotain syntyä tästä tulevat sellaiset lukemat ettei ole **tottakaan** jos ei, pian ruveta **pe-laamaan** (JOK—JYP 4—0, RJKL)

Esimerkki (94) on puolueellisuustarkastelun kannalta epäselvä tapaus siinä mielessä, että selostajan sanoma **jotain on tehtävä** voidaan tulkita myös sitaatiksi, ikään kuin JyPHT:n pelaajan Jan Latvalan ja hänen joukkueensa ajatuksiksi. Toisaalta selostajakin kuuluu tässä rooliltaan juuri JyPHT:n puolelle, ja siksi voisi tulkita selostajan esittävän samalla oman mielipiteensä. Esimerkki (95) on selvempää yksikön 3. persoonan käyttöä nimenomaan puolueellisuutta rakentamassa. Selostaja ilmaisee oman mielipiteensä asiasta esittämällä asiansa yleisellä tasolla: *nyt sitten:: pitää jotain syntyä*. Ilmaus voidaan samastaa vain JyPHT:n joukkueeseen, joka on ottelussa vaikeassa tilanteessa, koska Jokereiden joukkueella ei ole välitöntä tarvetta tehdä lisää maaleja. Selostaja sisällyttää ilmaukseensa JyPHT:n joukkueen ja tavallaan myös itsensä ja kuulijan: meidän puolemmme, meidän joukkueemme on saatava jotain aikaan. Selostuksen voi siis nähdä pitävän joukkuetta pelaajia ja –valmentajia laajempänä yksikkönä.

Seuraavassa esimerkissä selostaja antaa selkeästi ohjeita JyPHT:n joukkueelle. Katkelma, on Radio Jyväskylästä, selostuksesta, joka hypoteesini mukaan on JyPHT:n puolella.

- (96) nyt olisi aikalisän paikka jypillä ilman muuta tähän kohtaan. (JOK—JYP 3—0, RJKL)

Ilmausta voisi pitää pelkästään näkökulmana, sillä voisihan kuka tahansa nähdä tilanteen JyPHT:n kannalta ja todeta, että aikalisän käyttäminen tekisi sille hyvää. Ilmauk-

sessahan mainitaan JyPHT:n joukkue, eikä siten voi katsoa, että se välttämättä viittaisi ns. omaan joukkueeseen. Joka tapauksessa on epätodennäköistä, että selostaja antaisi neuvoja jollekin muulle kuin omalle joukkueelleen. Hänhän ei toivo Jokereiden voittavan, eikä hänellä siten edes olisi mitään syytä antaa Jokereille neuvoja, jotka edistäisivät joukkueen pelimenestystä. Selostajahan antaa JyPHT:lle neuvon, jonka olisi tarkoitus edistää joukkueen menestystä ottelussa. Puolueeton selostus voisi myös antaa neuvoja JyPHT:n joukkueelle, koska sen kannalta JyPHT:n parempi menestys ottelussa olisi hyvä asia: se tekisi ottelusta jännittävämmän eli puolueettomalta kannalta katsottuna mielenkiintoisemman. Ilmaus ei siis yksinään anna varmuutta selostuksen puolueellisuuskannasta, mutta kylläkin vahvistaa selostuksen hypoteettista puolueellisuuskantaa, puolueellisuutta JyPHT:n suuntaan.

Selostaja voi myös olla puolueellisesti jälkiviisas. Tämäkin esimerkki on Radio Jyväskylän selostuksesta.

- (97) aikalisän ottaa jyp nyt sitten::, sen olisi voinut ottaa jo edellisen maalin jälkeen (JOK—JYP 4—0, RJKL)

Tässä esimerkissä selostaja siis antaa JyPHT:n joukkueelle ikään kuin jälkikäteen neuvoja, toteaa, että aiemmin olisi kannattanut toimia toisella tavalla. Tässäkin on kuitenkin selvästi taustalla ajatus sellaisesta toimimisesta, joka johtaisi JyPHT:n menestymiseen. Niinpä on erittäin epätodennäköistä, että ainakaan Jokereiden puolella oleva selostus käyttäisi tällaista ilmausta.

Seuraavasta esimerkistä löytyy kaksi mielenkiintoista yksikön kolmatta persoonaa. Tämäkin esimerkki on Radio Jyväskylästä, jonka selostus on siis hypoteesini mukaan puolueellinen JyPHT:lle.

- (98) varis siis maalintekijä strömberg immonen syöttäjät, aikaan **kahdeksan sekuntia**. ja nyt on sitten jypin oltava, viimeistään tässä vaiheessa hereillä olisi pitänyt tietysti olla alusta asti nyt ei saatu sellaista alkua peliin kuin **tepsiä** vastaan (JOK—JYP 1—0, RJKL)

Selostaja toteaa, että *nyt on sitten jypin oltava, viimeistään tässä vaiheessa hereillä*. Sen jälkeen hän täsmentää: *olisi pitänyt tietysti olla alusta asti*. Ensimmäisessä ilmauksessaan hän siis mainitsee, kummasta joukkueesta puhuu. Sisällöltään ilmaus on kuitenkin sellainen, että olisi vaikea kuvitella minkään muun kuin JyPHT:n puolella olevan selostuksen käyttävän sitä. Selostajan toinen ilmaus voidaan päätellä JyPHT:tä koskevaksi

kontekstin perusteella. Selostaja esittää siis tässä selostuskatkelmassaan, että JyPHT:n on oltava paremmin pelissä mukana ja että ei ollut hyvä asia, ettei JyPHT:n joukkue ollut pelin alusta asti riittävän tarkkaavainen. Tällaisia näkemyksiä ei voisi esittää muun puolueellisuuskannan selostaja kuin JyPHT:n puolella olevan.

Seuraavassa esimerkissä Radio Stadin selostaja kommentoi pelin tilannetta tavalla, joka on ulkopuolinen molempien joukkueiden näkökulmasta. Esimerkki on Radio Stadista, alkuhypoteesini mukaan Jokereille puolueellisesta selostuksesta.

- (99) ((JyPHT:n maalivahti)) marko leinonen, voimaton, **leinosta** ei voi jyppi syyttää hän on pitänyt, pelannut ihan, siedettävästi jypin maalilla, jokerit jyrää **MATERIAALILLAAN**, on selvästi parempi joukkue tänään. (JOK—JYP 7—1, RSTA)

Selostaja ottaa ensin esille Marko Leinosen, joka on pelannut JyPHT:n maalilla tilanteesta 4—0 saakka. Sen jälkeen selostaja toteaa seuraavasti: *jokerit jyrää **MATERIAALILLAAN**, on selvästi parempi joukkue tänään.* Tässä ilmaisussa ei ole kielellisellä tasolla mitään puolueellisuuteen viittaavaa, vaikka selostaja kehuukin omaa joukkuettaan. Ulkoisesti katsottuna lausuma on yksinkertainen toteamus. Ottelun oltua selvästi Jokereiden hallussa alusta loppuun voi myös olettaa, että kuka tahansa selostaja voisi käyttää samanlaista lausahdusta. Selostuksessa voi siis olla analyttistä otetta puolueellisuuskannasta riippumatta. Tämä onkin aivan luonnollista: yleisökään ei varmasti halua selostuksen keskittyvän vain jompaankumpaan joukkueeseen keskittyviin tunnereaktioihin.

Seuraavassa esimerkissä on puolestaan pettymystä ja harmia ilmaiseva konjunktioetju. Esimerkki on Radio Jyväskylältä, jonka selostus on hypoteesini mukaan puolueellinen JyPHT:n suuntaan.

- (100) jyp pääsisi nousemaan mutta kun paitsio pitää purkaa> (JOK—JYP 7—1, RJKL)

Eronen lukee *mutta*-konjunktin kuuluvan konjunktioihin, jotka ilmaisevat rajoitusta (Eronen 1999: 34). Tässä selostajan lausahduksessa onkin selvästi kysymys rajoituksesta: JyPHT:n nouseminen hyökkäykseen on rajoitettu paitsion vuoksi. Konjunktioetju *mutta kun* viittaa kuitenkin selvästi myös siihen, että selostaja pitää huonona asiana, ettei JyPHT pääse hyökkäämään. Tästä syystä konjunktioetjua voi pitää turhautumista ja pettymystä ilmaisevana. Se ei kuitenkaan ole niin voimakas tai yksitil-

kintainen ilmaus, että sen perusteella voisi päätellä mitään varmaa selostuksen puolueellisuudesta. Ilmaus tukee kuitenkin alkuhypoteesiani Radio Jyväskylän selostuksen puolueellisuudesta JyPHT:n suuntaan esiintyessään muiden tällaiseen puolueellisuuteen viittaavien ilmausten rinnalla.

5.7. Selostajan tuntemusten ilmaiseminen

Aineistossani on hyvin harvinaista, että selostaja ilmaisee suoraan omat tuntemuksensa meneillään olevaa tilannetta kohtaan. Suoran tunteenilmaisun voisi olettaa liittyvän puolueellisuuteen. Tästä syystä on aiheellista tarkastella lähemmin niitä tuntemustenilmauksia, mitä aineistostani löytyy.

Esimerkissä (101) hypoteesini mukaan puolueettoman MTV3:n asiantuntijakommentaattori Raimo Summanen ilmaisee, miltä pelitilanne hänestä tuntuu TPS:n tehtyä finaaliottelussa kavennusmaalin 1—2:een.

(101) **RS:** tää halli kiehuu tällä hetkel(lä) kylmät väreet tulee täällä ((selostus))kopissaki jo ... (TPS—JOK 1—2, MTV3)

Halutessaan tämän ilmauksen voi tietenkin tulkita niin, että Summanen henkilökohtaisesti innostuu TPS:n tekemästä maalista ja haluaa TPS:n voittavan ottelun. Mielestäni hänen innostumisensa on kuitenkin mahdollista selittää toisellakin tavalla, eikä sen tarvitse katsoa liittyvän puolueelliseen asennoitumiseen. Pelattavassa ottelussa on panoksena Suomen mestaruus. Ottelun viimeinen erä on suunnilleen puolessa eli peliaikaa on jäljellä kymmenisen minuuttia. Jokerit on ollut ennen nyt syntynyttä maalia kahden maalin johdossa 2—0, ja on näyttänyt siltä, että se vie mestaruuden. Nyt TPS kuitenkin nousee maalin päähän ja intohimoisesti jääkiekkoon suhtautuva Summanen voi innostua pelkästään tiukentuvasta tilanteesta niin, että saa selkäänsä kylmiä väreitä. Jääkiekosta kiinnostunuthan innostuu ja kokee jännitystä tiukasta mestaruustaistosta, vaikkei olisi-kaan kummankaan joukkueen puolella.

Seuraavasta esimerkistä näkyy lievempi henkilökohtainen asenne pelitilanteeseen. Tässä esille tulee selostajan analyttisempi ote. Tämä esimerkki on myös MTV3:lta, siis alkuhypoteesini mukaan puolueettomasta selostuksesta.

(102) **PL:** nyt on sitten mielenkiintoista nähdä **todella**. tämä nopea maali, **vapauttaako se jypin**. vai, **masentaako se sen**. (JOK—JYP 1—0, MTV3)

Tässä esimerkissä selostaja tuo esille vain mielenkiintonsa. Hän keskittyy tarkastelemaan sitä, miten Jokereiden kahdeksan sekunnin pelin jälkeen tekemä maali vaikuttaa JyPHT:hen. Tämä on loogista, sillä pelin kannalta maalin vaikutus nimenomaan JyPHT:hen on olennaisempaa: jos JyPHT ei toivu alkusokista, pelistä ei tule kunnollista taistelua voitosta. Niinpä tämän ”tuntemuksen” ilmaisemisen ei tarvitse välttämättä edes viitata muuhun kuin puolueettoman näkökulman esiintuomiseen: puolueettomasta näkökulmasta on mielenkiintoista nimenomaan se, millaiseksi peli muodostuu.

Selostaja voi siis esittää omia tuntemuksiaankin olematta välttämättä puolueellinen, vaikka henkilökohtaisten tuntemusten voisikin helposti ajatella viittaavan puolueelliseen, tunteenomaiseen suhtautumiseen.

5.8. Oman joukkueen esiinnostaminen

Hypoteesini mukaan paikallisradioiden kuuntelijoita kiinnostaa seurata peliä nimenomaan kannattamansa joukkueen näkökulmasta. Niinpä selostajankin voisi roolinsa vuoksi olettaa kiinnittävän huomiota juuri siihen, mitä merkitystä maalilla on hänen yleisönsä suosikkijoukkueelle ja kuinka juuri tämän joukkueen pelaajat ovat toimineet pelitilanteessa. Seuraavassa esimerkissä Radio Keski-Suomen selostaja nostaa selvästi näkyville JyPHT:n tilanteen. Tämä selostushan on hypoteettiselta puolueellisuuskannaltaan JyPHT:n puolella.

- (103) <mika> paanasen kentälle tästä takaisku, **katkera** takaisku, hieno, tehty maali, jokereille, jälleen nopea vastahyökkäys ja jypin, puolustus sahataan kyllä, **kerrassaan** muille maille, kyllä jokereiden liikkuvuus ja, poikkisyöttöpeli on ollut **myrkkyyä jypille** paanasen kenttä ei ehtinyt tilanteeseen mukaan se >pyöritti hetken aikaa peliä jokeri-päädystä<, ja näytti että, hommasta voi tulla valmistakin sen jälkeen >yksi jokereiden vastaisku<, lindroos antaa viivan jälkeen poikittain oikealle puolelle, antti törmänen täräyttää, ja, näin hätinen joutuu antautumaan kolmannen **kerran**, saa sitten nähdä, >aikooko< jypipi vaihdattaa jossain vaiheessa hätisen po::is, eihän miestä nyt hirveästi voi syyttää mutta toisaalta, <kyllä sitten::>, varmasti jotain on tehtävä jotta joukkue **herää:::** (JOK—JYP 3—0, RK-S)

Tässä selostuskatkelmassa on monia kielellisiä ilmiöitä, jotka viittaavat selostajan puo-

lueellisuuteen. JyPHT on erittäin selvästi esillä. Jokerit nähdään myrkyttäjänä: *kyllä jokereiden liikkuvuus ja, poikkisyöttöpelit on ollut myrkkyyä jypille*. Näin sanoessaan selostaja tarkastelee Jokereiden peliä nimenomaan siitä näkökulmasta, mikä on sen vaikutus JyPHT:hen. Selostaja kiinnittää myös huomiota JyPHT:sta kentällä olleeseen Mika Paanasen johtamaan kentälliseen. Hän sanoo mm. seuraavasti: *<mika> paanasen kentälle tästä takaisku, katkera takaisku*. Tämä ilmaus voisi tietenkin periaatteessa olla missä tahansa selostuksessa, koska siinä mainitaan eksplisiittisesti, kenelle katkera takaisku tuli. Selostaja ei siis tässä ilmauksessa väitä suoraan, että Jokereiden tekemä maali olisi huono asia. Kuitenkin Paanasen kentän ja siten JyPHT:n tilanteen nostaminen esille viittaa siihen, että selostaja olettaa kuulijoidensa olevan juuri tästä asiasta kiinnostunut. Perään selostaja toteaa: *hieno, tehty maali, jokereille*. Selostaja käyttää siis JyPHT:sta spesifimpää yksikköä (kentällä ollutta kentällistä) kuin Jokereista, joihin hän viittaa koko joukkueen nimellä. Hän näkee siis JyPHT:n joukkueen yksilöinä ja Jokerit joukkueena, joka pelaa JyPHT:n yksilöitä vastaan. Kuulijoillekin voi olettaa olevan tärkeämpää, ketkä JyPHT:n pelaajat ovat olleet tilanteessa mukana kuin ketkä Jokereiden pelaajat ovat olleet tekemässä maalia. Selostajan on kuitenkin mainittava myös maalintekijä- ja syöttäjä. Hän ei kuitenkaan keskity heihin, vaan lähinnä toteaa, ketkä maalin saivat aikaan. Lisäksi Radio Keski-Suomen selostaja nostaa JyPHT:n näkökulman esille myös selvästi maalinteekoon viitatessaan: *hätinen ((JyPHT:n maalivahti)) joutuu antautumaan*. Se, että joku joutuu tekemään jotain, sisältää mielikuvan, ettei tapahtuma ole miellyttävä sille, joka joutuu jotain tekemään.

Hypoteettiselta puolueellisuuskannaltaan Jokereiden puolella oleva Radio Stadi ei puolestaan saman maalin yhteydessä mainitse Paanasta ja tämän kentällistä lainkaan, vaan keskittyy maalinteossa mukana olleisiin Jokereiden pelaajiin Antti Törmäseen ja Jari Lindroosiin.

- (104) *<lindroos> saa hyvän syötön, TÖRMÄSELTÄ ja TÖRMÄNEN ((melkein naurahtaen)) pistää maalin, sama kenttä kui::n, edellisessä täysosumassa, ja jälleen tulee <maali>, törmänen syötti >keski<, keski-alueelta kiekon::, lindroosille luisteli itse takaviistoon ja laukoi, sydämen kyllyydestä jäänpintaa pitkin, maalin, kolme nolla, kahdeksan kolmekymmentäkolme ajassa, ja paha::lta näyttää jyvaskyläläisten kannalta, törmänen joka siis oli edellisessä maalissa syöttäjänä tekee nyt itse maalin, antti törmänen, <kolme, nolla>∩ ... (9) ((kenttäkuulutus)) jari lindroo::s, >yksi syöttäjä tähän maaliin merkitään jari lindroos maalin syöttäjänä entinen<, <jypin, pelaaja*

toinen maali>, antti, tzökö, törmäselle, ajassa **kahdeksan** kolmekymmentäkolme, kolme nolla **taululla** (JOK—JYP 3—0, RSTA)

Radio Stadin selostaja toistaa siis lukemattomia kertoja niiden Jokereiden pelaajien nimiä, jotka olivat maalin synnyssä mukana. Lisäksi hän mainitsee, että maalin syöttänyt Jari Lindroos on pelannut ennen JyPHT:ssä. Tämän voi ajatella tuovan esille jopa jonkinlaisen vahingonilon: nyt Lindroos onkin saattamassa JyPHT:tä tukalaan tilanteeseen. JyPHT:n näkökulmaan viitatessaan selostaja mainitsee eksplisiittisesti, kummasta joukkueesta on kyse: *ja paha:lta näyttää jyvaskyläläisten kannalta*.

Myös seuraavassa katkelmassa selostaja pitää JyPHT:n tilanteen tarkoin esillä. Esimerkki on Radio Keski-Suomesta, jonka hypoteesinmukainen puolueellisuuskanta on puolueellinen JyPHT:n suuntaan.

- (105) jyppihän on tähän asti hävinnyt vain **kaksi** erää sm-liigassa, eli, kahdeksantoista erää kun on pelattu niin kuusitoista, erää on pelattu vähintään tasan tai **voitettu**, jyppi hävisi hämeenlinnassa hpk -ottelussa avuserän, ja hävisi myös ilvestä vastaan kotonaan avuserän, mutta muuten on ollut erittäin **vahva** (JOK—JYP 1—0, RK-S)

Jokereiden tehtyä maalin Radio Keski-Suomen selostaja tekee seikkaperäisen selvityksen JyPHT:n edesottamuksista aiemmin samalla kaudella. Looginen syy tähän voisi olla se, että selostaja haluaa luoda uskoa JyPHT:n mahdollisuuksiin ottelussa. Hän haluaa nostaa JyPHT:n kuvaa kuuntelijoidensa silmissä tai muistuttaa siitä, että JyPHT on pelannut aiemmin kaudella hyvin ja voi onnistua voittamaan tässäkin ottelussa. Selostajan jopa voitettujen erien tarkkuudella tekemä tilanneselvitys tuntuu mahdolliselta vain selostuksessa, joka on JyPHT:n puolella. Lisäksi selostuskatkelmassa kiinnittää huomiota selostajan käyttämä passiivi: *kuusitoista, erää on pelattu vähintään tasan tai voitettu*. Passiivilla selostaja viittaa tässä omaan joukkueeseensa JyPHT:hen, mutta esittää asian kuin se olisi yleinen asiantila. Luvusta 5.2.5.3. voi lukea enemmän passiivin käytöstä viittaamassa omaan joukkueeseen.

Hypoteesini mukaan puolueettomassa selostuksessa tilannetta voidaan tarkastella hyvinkin analyttisesti:

- (106) **RS**: tuossa **maalissa** mikä tuli äsken niin nähtiin tää, maali(n)edustapelin tärkeys ja siinä, siinä se että miehiä on sulanderin edessä ja, laukaus ei oo **kova**

mut katsokaa kuinka monta pelaajaa ja mistä tuo kiekko tulee tonne, siinä ei hyväkään maalivahti pysty torjuu, ja **tämmösen** maalin voima voi **kääntää** tpsn pelin kokonaa(n), tämmönen maali voi kääntää koko ((finaali / play off -))sarja(n) uudestaan ...

PL: ja siinä, **nimenomaan**, <pirjetä oli, **todella maskissa**> **koko** suuren ruhonsa voimalla, ja, >kyl-lähän noita tpslaukauksia on tullut **aikaisemminkin**< mutta, **nyt** nimenomaan, ((Jokereiden maalivahti)) sulander, **ei nähnyt sitä**. (TPS—JOK 1—2, MTV3)

Raimo Summanen analysoi peliä omien pelaajakokemustensa pohjalta ja tuo selostukseen selvän analyttisen tason. Myös Pentti Lindegren analysoi peliä pelaajataustansa perusteella. Kumpikin keskittyy kommentteissaan yhtä lailla molempiin pelaaviin joukkueisiin, TPS:aan ja Jokereihin. Tällainen analyttinen tarkastelu eroaa selvästi edellä esitetyistä paikallisradioiden selostuksista, joissa toinen joukkue on nostettu esille ja toinen jätetty taustalle.

Puolueettomassa selostuksessa voidaan nostaa esiin myös ottelun näkökulma.

- (107) **PL:** **kauaa** ei ehditä turussa tuulettaa, neljätoista kaksikymmentäyksi↘. vajaa **minu(u)tti**↘. ja valo palaa **toisessa** päässä kenttää, <numerot. **kaksi kolme**. ja, sehän jos mikään>, tuo lisää paineita tähän otteluun (JOK—TPS 2—3, MTV3)

Tämän luvun esimerkeistä käy ilmi, että jääkiekko-ottelun selostuksen näkökulman valinnassa on määräävänä seikkana se, mitä ajatellaan yleisön haluavan tietää. Yleisö määrää selostajan roolin ja näkökulman, ja niinpä selostaja ottaakin selostuksessaan esille sen joukkueen, jonka puolella hänen yleisönsä oletettavasti on. Puolueeton selostus voi tarpeen vaatiessa keskittyä kumpaan joukkueeseen tahansa, analysoida tilannetta pelin ja täten puolueettoman katsojan kannalta kiinnostavimmasta näkökulmasta.

5.9. Muita puolueellisuuteen liittyviä ilmiöitä

Seuraavassa selostuskatkelmassa on aiemmin käsiteltyjä kielellisiä ilmiöitä, mutta niiden lisäksi myös muuta mielenkiintoista. Katkelma on alkuhypoteesin mukaan JyPHT:lle puolueellisesta selostuksesta, Radio Jyväskylästä.

- (108) viiskymmentäneljä minuuttia tasan::, pelattu eli kuusi minuuttia tätä piinaa vielä jäljellä, sen verran tässä on kärsittävä ja tässä alkavat kohta lukemat olla sitä luokkaa että, >muutama maali jokerit vielä tekee niin tässä joutuu< selostajakin, kertomaa(n) esimerkiksi tarinan nimeltä >maltsufin munat< mutta, toivottavasti nyt ihan, **kaksin**numeroisia lukuja ei tauluun saada että tässä ei tarvitse mitään maajoukkuehistoriaa neuvostoliittoa vastaan ruveta **muistelemaan** (JOK—JYP 7—1, RJKL)

Katkelmassa on kaksi mielenkiintoista verbi-ilmausta. Ensimmäinen näistä on lausahduksessa >muutama maali jokerit vielä tekee niin tässä joutuu< selostajakin, kertomaa(n) esimerkiksi tarinan nimeltä >maltsufin munat<. Suomen kielen perussanakirjan mukaan verbiä *joutua* käytetään mm. ”ilmaisemassa jtk kohtaavaa tahatonta (epäedullista) muutosta”. Niinpä selostaja ilmaisee, että hänen eteensä tulee epämiellyttävä tilanne, jos Jokerit tekee lisää maaleja. Toinen huomionkiinnittävä verbi löytyy lausahduksesta *että tässä ei tarvitse mitään maajoukkuehistoriaa neuvostoliittoa vastaan ruveta **muistelemaan***. Perussanakirja antaa verbille *tarvita* mm. seuraavanlaisen käytöhteyden: ”ilmaisemassa että (jkn t. jnk) on pakko, velvollisuus, välttämätöntä tehdä jtk t. jnk asiointilan pakollisuutta, välttämättömyyttä ilmaisten”. Myös tällaisen pakon voi helposti liittää mielikuvissa nimenomaan epämiellyttävään välttämättömyyteen.

6. Kolmen kokonaisen maalinsyntytilanteen analyysi

Tässä aluvuussa esittelen Jokerit—JyPHT-ottelun 4—1-maalinsyntytilanteen radio Stadin selostamana ja seuraavissa aluvuissa saman tilanteen Radio Jyväskylän ja MTV3:n selostamana. Maali syntyi, kun ottelua oli pelattu 32.21 eli hieman ottelun puolivälin jälkeen. Maali on JyPHT:n ainoa maali ottelussa. Se syntyy Jokereiden ollessa jo niin varmassa johdossa, ettei maalin voi katsoa suuresti horjuttavan ottelun kulkua. Tästä syystä on mielenkiintoista vertailla, kuinka vastakkaiset puolueellisuuskannat käsittelevät maalin syntyä. Jokereiden kannalta pelissä ei ole tapahtunut suurta muutosta, mutta JyPHT:lle ja sen kannattajille maali saattaakin olla yllättävän suuri riemunaihe. Ainakin voi olettaa, että maali lisää selvästi heidän kiinnostustaan ottelua kohtaan. Puolueettomassa selostuksessa selostajien voisi myös ajatella olevan hyvillään JyPHT:n tekemästä maalista, koska se tiukentaa ottelua ja tuo siihen lisää jännitystä. Oletuksenihan on, että tiukka ottelu on puolueettoman katsojankin kannalta mielenkiintoisempi kuin selvästi toisen joukkueen hallitsema ottelu.

6.1. Puolueellisuuskannaltaan Jokereiden (kotijoukkue) puolella oleva selostus

Seuraavassa on kokonaisuudessaan Radio Stadin Mikko Innasen selostus JyPHT:n ai-noasta maalista:

- (109) - - jypi puolestaan ((kentällä seuraavat pelaajat)) paananen vertala, nylander, ponto, kangasniemi. käsi pystyssä (ja) >RANGAISTUSKIN ON< TULOS-SA MUTTA >JYPI TEKEE MAALIN<. PAANANEN SYÖTTÄÄ B-PISTEELTÄ, JA MAALIN EDESSÄ TIMO VERTALA, NUORI JYPIN OMA KASVATTI, NELJÄÄN YHTEEN ... vertala todellakin katson täältä, tilastoista, toinen viidettä seitsemänkymmentäkahdeksan eli nuori herra, kahdeksantoista vuotta ikä. ((kenttäkuulutus alkaa)) ja maali tulee. kolmekymmentäkaksi, kaksikymmentä, yksi ajassa. jypi kaventaa. vertala on siis maalin teki-jä ... ja nyt, jos oikein kuulin taisto kettererin kuulutusta, myös vesa ponto sai syöttöpisteen elikkä, paananen, ponto. syöttäjinä, ja näin pelikatko, jokereiden maalin tuntumassa, aloitus tuodaan jokeripäätyyn PAANANEN, ponto ja paananen siis lisää komeasti jälleen pistetiliään. ja vakiinnuttaa ja, pitää edelleen kultaista kypärää, merkinä siitä että hän on jypin paras pistemies, se on ihailtavaa että jypi pystyy vuodesta toiseen kasvattamaan hyviä liigatason

kiekkoilijoita ja timo vertala, viimeinen hyvä esimerkki siitä, **kauden** kolmas maali, ja toisessa peräkkäisessä ottelussa teki myös tepsiä vastaan yhden osuman on viime kauden jypin a-junnujen suomenmestareita, pekka tapani(n) alaisuudessa ja nyt. tapani, luotsaa vertalaa, jypin, **edustusmiehistössä**, [- -] **pelin** kannalta oli ehdottomasti hyvä että jyppi sai kavennusmaalin tehtyä, toivottavasti se myös herää herättää **jokerit** jälleen siihen samanlaiseen taisteluun, ja hyvään esitykseen kuin ensimmäisessä erässä saimme **nähdä** - - -

Radio Stadin selostus ei vaikuta ensikatsomalta erityisen voimakkaasti puolueelliselta. Mielenkiintoinen piirre, joka paljastaa, ettei selostus ole JyPHT:n puolella, on se, että selostaja puhuu JyPHT:stä kuulijalle vieraana joukkueena. Hän tarkastelee maalintekijä Vertalaa ja JyPHT:tä muutoinkin ulkopuolisena:

- (110) TIMO VERTALA, NUORI JYPIN OMA KASVATTI
- (111) vertala todellakin katson täältä, tilastoista, toinen viidettä seitsemänkymmentäkahdeksan eli nuori herä, **kahdeksantoista** vuotta **ikä**.
- (112) se on **ihailtavaa** että jypi pystyy vuodesta toiseen kasvattamaan hyviä liigatason kiekkoilijoita ja timo vertala, viimeinen hyvä esimerkki siitä

On huomattava, että tällainen selostus sopisi myös puolueettomaan selostukseen, mutta JyPHT:lle puolueellisessa selostuksessa se vaikuttaisi oudolta. Voisi myös olettaa, että JyPHT:n puolella oleva selostus pitäisi Vertalaa yleisölleen tutumpana kuin tämä selostus, eikä siten selittelisi asiaa näin perinpohjaisesti. Tästä maalinsyntytilanteesta löytyy ulkopuolista näkökulmaa myös ihailun muodossa: *se on ihailtavaa että jypi pystyy vuodesta toiseen kasvattamaan hyviä liigatason kiekkoilijoita*. Voi pitää epätodennäköisenä, että selostaja ihailisi näin suorasanaisesti oman joukkueensa juniorityötä. Siitä, kuinka Radio Stadin selostaja puhuu JyPHT:n Timo Vertalasta, ei kuitenkaan voi yksioikoisesti päätellä hänen olevan puolueellinen mihinkään suuntaan. Selostajalla on roolinsa mukaisesta puolueellisuuskannastaan riippumatta tietty ”esittelyvelvollisuus”, eikä hän voi olettaa jokaisen yleisönsä kuuluvan tietävän yksityiskohtaisesti kaikkien pelaajien taustoja, olivat nämä ns. oman tai ns. vastustavan joukkueen pelaajia. Selostajalla on myös mahdollisuus ihaila omaakin joukkuettaan, sillä hän on kuitenkin varsinaisen joukkueen ulkopuolinen henkilö. Joka tapauksessa Radio Stadin selostajan voi

katsoa puhuvan JyPHT:n joukkueesta ulkopuolisena ja tämä ilmiö vahvistaa tunnetta Radio Stadin puolueellisuuden suuntaumisesta jollain muulla tavoin kuin JyPHT:n puolelle, jos selostuksesta löytyy muita viitteitä tämän oletuksen puolesta.

Tämä 4—1-maalinsyntytilanne ei valitettavasti tarjoa mahdollisuuksia vertailla selostuksen suhtautumista JyPHT:hen siihen, kuinka selostus suhtautuu Jokereihin ja Jokereiden pelaajiin. Radio Stadin selostaja ei edes mainitse maalinsyntytilanteessaan yhtään Jokereiden pelaajaa. Tämä on tyypillinen esimerkki siitä, kuinka ottelun tapahtumat vaikuttavat siihen, mitä selostaja ottaa esille: JyPHT:n tehtyä maalin selostuksesakini ovat keskeisessä osassa JyPHT:n pelaajat. Voi myös olettaa, että koska JyPHT:n maalin tekee nuori pelaaja, selostaja katsoo tarpeelliseksi esitellä pelaajan yleisölleen, joka koostuu suurelta osin Jokereiden kannattajista, joille Vertala ei ole ennestään ehkä lainkaan tuttu.

Puolueettomassa selostuksessa olettaisi tietenkin olevan niin, että kummankin joukkueen pelaajia esitellään yleisölle ikään kuin tuntemattomina. Seuraavasta MTV3:n selostuksesta olevasta katkelmasta tämä näkyy selkeästi:

- (113) **PL:** --- mika paanasella joka on, eräs niitä, nuoren, jypin, pitkäikäisempiä kokeneempia pelaajia kun sitten kiekko siirretään lindroosille , ja täytyy muistaa >että jari lindroosillakin on<7, **mahtava**, saldo juvaskylässä ja tässä hän sitä osoittaa, **loistava** syöttö esiintulevalle, antti törmäselle, kolme nolla. (JOK—JYP 3—0, MTV3)

Pentti Lindegren kertoo sekä JyPHT:n Mika Paanasesta että Jokereiden Jari Lindroosista asioita, jotka auttavat katsojaa hahmottamaan, millaisesta pelaajasta on kysymys. Selostaja ottaa siis huomioon, ettei kumpikaan pelaajista ole välttämättä katsojalle ennestään tuttu. Selostuksesta käy ilmi, että sekä Paananen että Lindroos ovat kokeneita pelaajia. Selostaja esittelee heidät siitä huolimatta, että he ovat varmasti usealle katselijalla jo tuttuja, koska eivät ole ”tulokaskasvoja”. Tästä voi päätellä, ettei puolueellisesakaan selostuksessa välttämättä oleteta ketään pelaajaa tutuksi.

Kun tarkastellaan Radio Stadin välittämässä maalinsyntytilanteessa mainittuja pelaajia, huomataan, että pelaajien mainitsemiset ovat asiallisia ja liittyvät pelitilanteeseen. Ensin selostaja luettelee maalivahtia lukuun ottamatta kaikki kentällä olevat JyPHT:n pelaajat: *jypi puolestaan ((kentällä seuraavat pelaajat)) paananen vertala , nylander , ponto , kangasniemi*. Ilmaisuuksissa puolestaan kertoo, että ennen tätä selostaja on selvittänyt kuulijoilleen Jokereiden kenttäkokoonpanon. Tämä on normaali menettely,

jolla ei voi katsoa olevan yhteyttä puolueellisuuteen: voi olettaa, että radion kuuntelijoita kiinnostaa, ketkä kummankin joukkueen pelaajista ovat kulloinkin jäällä. Varsinaisesti pelitilanteeseen liittyen selostaja mainitsee JyPHT:stä Timo Vertalan (maalintekijä) sekä Vesa Ponton ja Mika Paanasen (maalin syöttäjät). Näiden pelaajien voi katsoa olevan ns. pakolliset mainittavat (ks. 5.2.1.).

Kuten jo aiemmin totesin, Jokereiden pelaajista selostaja ei mainitse ketään. Tämä voi johtua siitä, että maali on syntynyt suoraan aloituksesta, eikä kukaan Jokereiden pelaajista ole sanottavasti vaikuttanut sen syntyyn esimerkiksi omalla virheellään. Jokereiden pelaajat ovat siis itse pelitilanteessa tässä tapauksessa niin passiivisia, ettei heitä ole tarpeen mainita selostuksessakaan. Tämä maalinsyntytilanne viittaisikin mainittujen pelaajien osalta vahvasti siihen, että selostus etenee puolueellisuuskannasta riippumatta pelin tapahtumien mukaan: selostaja ei mainitse ”huvini vuoksi” ns. oman joukkueensa pelaajia, ellei siihen ole hyvää syytä. Huomionarvoinen asia on kuitenkin se, että Radio Stadin selostaja mainitsee Taisto Kettererin: *ja nyt, jos oikein kuulin taisto kettererin kuulutusta* [- -]. Selostaja ei mitenkään esittele Kettereriä, joka on jäähallin kuuluttaja ja Jokereissa ennen tässä ottelussa meneillään olevaa kautta pelanneen Markus Kettererin (ks. esim. Jääkiekkokirja 1994—1995) isä. Kettererin mainitseminen on erittäin epärelevanttia. Tärkeämpi asia on itse kuulutus sinänsä ja siitä saatava informaatio. Niinpä Kettererin mainitseminen, vieläpä esittelemättä tarkemmin, viittaa selvästi kotoisen tunnelman luomiseen ja täten puolueellisuuteen. Toisenlaisen puolueellisuuskannan selostajan voisi kuvitella ennemminkin toteavan vain, että kuuntelee tietoja kenttäkuulutuksesta sinänsä, ei jonkun tietyn kuuluttajan kuulutuksesta. Muiden puolueellisuuskantojen selostuksissa voisi myös olettaa mainittavan, kuka Taisto Ketterer on, jos hänet olisi mainittu.

Pelaajien ja Taisto Kettererin lisäksi selostaja mainitsee Pekka Tapanin. Hän on maalin tehneen joukkueen JyPHT:n valmentaja ja siten hänen voi katsoa luontevasti kuuluvan pelissä meneillään olevaan tilanteeseen. Kuitenkin Tapanikin esitellään ulkopuolisen silmin katsottuna:

- (114) **kauden** kolmas maali, ja toisessa peräkkäisessä ottelussa ((Vertala)) teki myös tepsiä vastaan yhden osuman on viime kauden jypin a-junnujen suomenmestareita, pekka tapani(n) alaisuudessa ja nyt. tapani, luotsaa vertalaa, jypin, **edustusmiehistössä**

Maalintekoa arvottavien ilmausten tarkastelussa tulee ilmi, ettei Radio Stadin selostaja käytä erityisen voimakkaita ilmauksia kuvatessaan JyPHT:n tekemää maalia. Hän kuvaa tilannetta seuraavanlaisilla ilmauksilla:

- a) >JYPI TEKEE MAALIN<
- b) ja maali tulee.
- c) kolmekymmentäkaksi, kaksikymmentä, yksi ajassa. jypi kaventaa.
- d) paananen siis lisää komeasti jälleen pistetiliään.

Ilmauksia *TEKEE MAALIN* ja *maali tulee* voi pitää erittäin neutraaleina. Niistä ei löydy minkäänlaista positiivista arvottamista: ne toteavat maalinsynnyn, eivät arvota tilannetta. Maalintekemisen voi kuitenkin ajatella aina olevan jossain määrin kehuttava suoritus, onnistuminen. Niinpä jokaista maalia on mahdollista arvottaa positiivisesti. Näissä ilmauksissa voi siis ajatella selostajan ilmaisun takaa löytyvän jonkinlaisen suhtautumisen, joka estää selkeän positiivisen arvottamisen. Todennäköisin selitys selostajan neutraaliin suhtautumiseen on se, ettei maalin syntyminen ole hänestä positiivinen asia. Se ei ole hyväksi hänen omalle joukkueelleen, eikä hän innostu siitä niin kuin oman joukkueensa tekemästä maalista. Tämä suhtautuminen näkyy hänen selostuksensa kielestä. Niinpä selostajan neutraalin kielenkäytön voi katsoa viittavan siihen, ettei hän ole ainkaan JyPHT:n suuntaan puolueellinen. Selostajan ilmaukset viittaavat myös pitkälti siihen, ettei hän etsi tilanteesta sankaria. Ainoa edellä olevissa ilmauksissa mainittu pelaaja on Mika Paananen, joka on maalin syöttäjä. Muut maalinteossa mukana olleet pelaajat selostaja tuo esille muilla ilmauksilla, eikä yhdistä heitä suoraan maalintekemistä ilmaiseviin lausahduksiin.

Ilmaus *jypi kaventaa* on yhtä lailla neutraali. Ero edellisiin ilmauksiin on se, että tällä ilmauksella annetaan informaatiota siitä, mihin tilanteeseen juuri syntynyt maali pelin vie. Verbi *kaventaa* ei kuitenkaan ilmaise myöskään minkäänlaista positiivista arvottamista maalintekotapaa tai maalin tehnyttä joukkuetta kohtaan. Kaventaminen eli maalin tekeminen on tietenkin aina positiivinen suoritus, kuten jo edellä totesin, mutta mielestäni jokaista maalintekoon viittaavaa ilmausta ei kuitenkaan voi pitää positiivisesti arvottavana ilmauksena.

Maalinsyöttäjä Mika Paanasesta puhuessaan selostaja puolestaan käyttää positiivisesti arvottavaa ilmausta: hän toteaa Paanasen lisäävän *komeasti* pistetiliään. *Komeasti* tuntuu voimakkaammalta adverbilta kuin vaikkapa *hienosti*. Kuitenkin maalin arvottaminen kokonaisuudessaan on vaisua ja latteaa, koska Paanasen suorituksen yhteydessä mainittava komea pistetilin lisäys on ainoa maalintekoon liittyvä positiivinen ar-

vottaminen tässä selostuskatkelmassa. Lisäksi tämä arvottaminen saattaa viitata myös Paanasen koko kauden pistesaldoon, eikä siten välttämättä kuvaa erityisesti tämän maalin tekoa.

Seuraavasta katkelmasta löytyy parikin mielenkiintoista ilmausta.

- (115) **pelin** kannalta oli ehdottomasti hyvä että **jyppi** sai kavennusmaalin tehtyä, toivottavasti se myös herää herättää **jokerit** jälleen siihen samanlaiseen taisteluun, ja hyvään esitykseen kuin ensimmäisessä erässä saimme **nähdä** - - -

Ensimmäinen kiinnostava ilmaus on *pelin kannalta*. Alkuhypoteesinihan on, että puolueellinen selostaja haluaa pelin menevän oman joukkueensa eli vain toisen pelaavan joukkueen kannalta hyvin. Puolueeton selostaja puolestaan haluaa pelin menevän sen itsensä kannalta hyvin, toisin sanoen hän haluaa, että pelistä tulee tiukka ja siten jännittävä, sellaisellekin katsojalle kiinnostava, joka ei ole kummankaan pelaavan joukkueen puolella. Ensi ajattelulta ilmausta *pelin kannalta* voisi siis pitää puolueettoman selostuksen ilmauksena. Se sopii kuitenkin mainiosti myös Jokereiden puolelle puolueelliseen selostukseen, koska se sulkee pois näkökannan ”meidän kannaltamme”. Käyttäessään ilmausta selostaja implikoi, että pelille maali teki hyvää, vaikkei se ”meille itsellemme” kovin hyvää tehnytään. Kuitenkin tarkasteltuaan asiaa pelin jännityksen näkökulmasta selostaja siirtyy heti tarkastelemaan, mitä merkitystä maalilla on Jokereille, hänen omalle joukkueelleen: hän toivoo, että maali saa Jokerit pelaamaan taas taistelevammin. Adverbi *toivottavasti* viittaa selvästi puhujan omaan toivomukseen. Sitä on tarkemmin analysoitu luvussa 5.6. Selostaja on siis sitä mieltä, että JyPHT:n tekemä maali saa otteluun lisää väriä, mutta samalla hän antaa ymmärtää, ettei toivo Jokereiden päästävän JyPHT:tä enää yhtään lähemmäksi. Puolueeton selostus ei toivoisi tässä tilanteessa ennemminkin JyPHT:lle lisää maaleja, jotta ottelua saataisiin yhä tasaisemmaksi ja sen lopputulos ei olisikaan enää selvä. Radio Stadin maalinsyntytilanteesta ei löydy minkäänlaista merkkiä siitä, että selostaja olisi Jokereiden tilanteesta huolissaan, vaikka JyPHT tekikin maalin. Selostaja ei pidä uutta pelitilannetta vaarallisena, sillä hänen oma joukkueensa on vielä kolmen maalin johdossa.

6.2. Puolueellisuuskannaltaan JyPHT:n (vierasjoukkue) puolella oleva selostus

Radio Jyväskylän Aki Laine on aineistoni selostajista selkeimmin puolueellinen ja myös muuten kielenkäytöltään rennoin ja värikkäin. Niinpä valitsin hänen selostuksensa kah-

desta alkuhypoteesiltaan JyPHT:n puolella olevasta selostuksesta tähän kokonaisten selostuskatkelmien vertailuun. Seuraavassa Radio Jyväskylän maalinsyntytilanne kokonaisuudessaan:

- (116) - - **ponto** pistää kiekon ränniin, se on: >**jokerimaalin** takana siellä **paananen**, ja rangaistuskin on tulossa **KIEKKO MENE MAALIIN**, <**SIINÄ ON AIVAN VAPAA MIES MAALIN EDESSÄ JA KUTEN MINÄKIN JOKERIPUOLUSTUS JÄI KATSOMAAN**, kenelle rangaistus tulee ja mistä ja näin se on nähdäkseni **vertala** joka kaventaa pelin neljään **yhteen**. ((mainos radioasemalta)) hyvä syöttö maalin eteen, aivan vapaa mies siinä, maalivahdin alueen kaarella ja, **lakaisee** kiekon tyhjään rysään **paananen** ymmärtääkseni tuon syötön **antaa** kulumasta tuttuun **tapaan**. <**paananen**::, syöttää, ja **vertala** tekee::, se on **vertalan**::, kauden, >kunhan nyt löydetään jostain, se on **kolmas** osuma tällä kaudella **vertalalle**, **paananen** syöttää ja **vertala** on **ihan** vapaana siinä **sormusen** takana ja näin **päästiin** sitten heti ((televisiokuvan)) hidastuksesta näitä **maaleja** katselemaan, tai yhtä ainakin kiekko on nyt maaliverkolla **jypin** maalin ulkopuolella ja sieltä sitä hakataan irti ja irti se myöskin **lähtee**, pomppii maalin edessä minne sattuu mutta onneksi peli on pistetty **poikki paananen ponto** syöttävät, **vertala tekee** kolmekymmentäkaksi kaksikymmentäyksi numerot neljään **yhteen**, toivottavasti toivonkipinä **jypin** joukkueessa on myöskin sitten tämän maalin myötä, **syttynyt jokeritki** esittää tällä hetkellä sellaista peliä että kyllä tuohon saumaan nyt **ehkä** mahdollisesti pystyisi (- -) iskemään muutaman **osuman**, jotta päästäisiin taas myöskin voittotaisteluun **mukaan**. otteluhan on kuitenkin kaikesta huolimatta vasta vähän yli puolivälin. ((erilaisella äänensävyllä)) **vertala** on pelannut tähän mennessä erinomaisen kauden::, todella hienoja otteita hän on panostanut **rajusti** jääkiekkoo(n) ja juuri tällä hetkellä näyttää siltä että se tuottaa tulosta hänethän varattiin **nhl:ään** myöskin viime kesänä - - -

Radio Jyväskylän selostaja mainitsee maalinsyntyselostuksessaan JyPHT:stä Vesa Ponton, Mika Paanasen ja Timo Vertalan. Vertala on maalintekijä ja Ponto ja Paananen ovat maalin syöttäjät. Jokereista selostaja mainitsee Pasi Sormusen. Mainitessaan tämän hän antaa ymmärtää, että Sormusen tehtävä olisi ollut huolehtia maalintekijä Vertalasta, eikä päästää tätä tekemään maalia: *vertala on ihan vapaana siinä sormusen takana*. Selostaja siis arvottaa Sormusta negatiivisesti, vaikkakaan ei suoraan siten. Ilmaus ei

nimittäin puhtaasti kielellisellä tasolla viittaa millään tavoin suorasti siihen, että Sormusen olisi pitänyt tilanteessa toimia toisella tapaa. Joka tapauksessa Sormunen on mukana pelitilanteessa, eikä hänen mainitsemistaan voi pitää siitä syystä mitenkään erikoisena. Huomionarvoista on paremminkin se, että selostaja nimittää kaikkia pelaajia pelkästään sukunimellä. Tämä on kuitenkin mitä todennäköisimmin otannallinen sattuma, sillä saman selostajan muista maalinsyntytilanteista löytyy muunkinlaisia pelaajien nimeämiä.

Tästä selostuskatkelmasta löytyy muutakin epäsuoraa negatiivista arvottamista.

- (117) <SIINÄ ON AIVAN VAPAA MIES MAALIN EDESSÄ JA KUTEN MINÄKIN JOKERIPUOLUSTUS JÄI KATSOMAAN, kenelle rangaistus tulee ja mistä
- (118) aivan vapaa mies siinä, maalivahdin alueen kaarella ja, lakaisee kiekon tyhjään rysään

Selostaja toteaa kahteenkin otteeseen, että JyPHT:n pelaaja on päässyt tekemään maalinsa hyvin vapaasti, siis Jokeri-pelaajien estämättä. Tällaisen ilmauksen käyttäminen arvottaa Jokereiden pelaajia negatiivisesti. Selostaja antaa rivien välissä kuulijoidensa ymmärtää, että Jokereiden pelaajat ovat tehneet virheen, joka johti siihen, että JyPHT:n pelaajat pääsivät vapaasti tulemaan maalin eteen ja tekemään maalin. Esimerkin (117) ilmaus JOKERIPUOLUSTUS JÄI KATSOMAAN, kenelle rangaistus tulee ja mistä viittaa siihen, että Jokerien pelaajat kiinnittivät huomionsa pelissä väärään asiaan: heidän olisi pitänyt seurata kiekkoa ja sen kulkua, eikä keskittää tarkkaavaisuuttaan siihen, kuka heidän joukkueestaan on joutumassa rangaistuspenkille. Esimerkissä (118) ilmauksen *tyhjä rysä* käyttäminen viittaa myös siihen, että Jokerit on tehnyt pelissään virheen: maali on tarkoitus peittää, ei jättää tyhjäksi.

Positiivista arvottamista Radio Jyväskylän selostaja käyttää sanoessaan *hyvä syöttö maalin eteen*. Mielenkiintoista kyllä, tästä maalinsyntytilanteesta ei löydy muuta itse maalintekoon liittyvää suoraa positiivista arvottamista. Voisi kuvitella, että kun JyPHT:n joukkue on viimein tehnyt ottelussa maalin, sen puolella selostajanroolinsa mukaisesti oleva selostaja kehuisi omaa joukkuettaan riippumatta maalin hienoudesta. Toisaalta voi olla, ettei selostajakaan jaksaa tässä vaiheessa olla tavattoman innostunut maalista, sillä se vie pelitilanteen vain lukuihin 4—1. Maalinteon positiivisen arvottamisen asemesta selostaja keskittyy kuvaamaan maalintekijä Vertalan uraa. Hän kertoo Vertalasta mm. seuraavasti:

- (119) vertala on pelannut tähän mennessä erinomaisen kauden::, todella hienoja otteita hän on panostanut **rajusti** jääkiekkoo(n) ja juuri tällä hetkellä näyttää siltä että se tuottaa tulosta hänethän varattiin **nhl:ään** myöskin viime kesänä

Selostaja esittelee Vertalaa niin, että kuulija, joka ei tunne häntä lainkaan, voi saada hänestä jonkinlaisen käsityksen. Selostaja arvottaa Vertalan koko kautta positiivisesti: *tähän mennessä erinomaisen kauden::, todella hienoja otteita*. Toteamus, että Vertala on panostanut **rajusti jääkiekkoo(n)** antaa vaikutelman kuin selostaja olisi tarkkaillut Vertalan uraa läheltä ja todella nähnyt, että tämä tekee valtavasti töitä jääkiekkouransa eteen. Kuitenkin Vertalan esittelyn voisi helposti kuvitella olevan muussakin kuin JyPHT:n puolelle puolueellisessa selostuksessa. Sekä Radio Stadin että Radio Jyväskylän selostajat etsivät tilastotietoja papereistaan, joten tällaisen tilastoihin tukeutumisen ei voi katsoa viittaavan millään tavalla puolueellisuuteen: tutunkin joukkueen numero-tiedot pitää tarkastaa tilastoista. Tässä maalinsyntytilanteessa oleva Vertalan esittely tukee edellisessä alaluvussa esittämäni käsitystä siitä, ettei pelaajan esittely ikään kuin tuntemattomana välttämättä estä selostusta olemasta puolueellinen tämän pelaajan joukkueen suuntaan. Vertalan esittely tarkoin voi perustua siihen, että hän on nuori pelaaja, eikä siten vielä kovin tuttu edes oman joukkueensa kannattajille.

Sen sijaan Mika Paanasen yhteydessä selostaja viittaa suurempaan omaan (tai selostuksensa) puolueellisuuteen. Hänen mukaansa *paananen ymmärtääkseni tuon syötön antaa kulmasta tuttuun tapaan*. Selostaja siis kertoo suoraan, että Paanasen tapa antaa syöttöjä on hänelle tuttu. Samalla voi ajatella hänen viittaavan siihen, että hän olettaa Paanasen pelityylin olevan tuttu myös kuuntelijoilleen. Paanasen ei puolestaan voi olettaa olevan suurelle (puolueettomalle) yleisölle eikä Jokereiden kannattajille läheskään niin tuttu kuin JyPHT:n kannattajille. Niinpä selostaja tällä ilmauksellaan näyttää selvästi, että kohdistaa selostuksensa pienemmälle yleisölle, niille, joille Paanasen pelityyli on tuttu eli JyPHT:n pelejä erityisesti seuraaville, tämän seuran kannattajille. Tällainen selostuksen suuntaaminen viittaa sen puolueellisuuteen.

Mielenkiintoista on, että puolueettomassakin selostuksessa voidaan esittää pelaaja tuttuna.

- (120) **PJ:** ja peter ahola tekee sitä mistä hän eniten tykkää hän ajaa mielellään, **sisään** tonne neliön keskelle ja, kiekko on yläpesässä ja, tepsi johtaa kaks yks (JOK—TPS 1—2, MTV3)

MTV3:n kommentaattori Pekka Järvelä osoittaa tuntevansa itse TPS:n Peter Aholan pelityylin sanomalla *peter ahola tekee sitä mistä hän eniten tykkää*. Järvelä selittää kuitenkin heti perään, mitä tarkoittaa tällä ilmauksella: *hän ajaa mielellään, sisään tonne neliön keskelle*. Järvelä ei siis oletta, että hänen yleisönsä tuntee Peter Aholan pelityylin, vaan hän selostaa katsojille selvästi, millä tavalla Ahola ”tykkää” pelata. Edellisessä esimerkissä, jossa puhuttiin Paanasen tutusta pelityylistä, selostaja ei sen sijaan kuvaile radion kuuntelijoille lainkaan, millainen Paanasen *tuttuun tapaan* tehty syöttö oli. Ainoa syöttöä kuvaava sana on *hyvä*, eikä se kerro mitään Paanasen persoonallisesta pelityylistä. Selostaja siis olettaa kuulijoidensa tuntevan Paanasen tyylin ja ikään kuin näkevän edessään, kuinka Paananen syötti, vaikka kysymys onkin radioselostuksesta.

Radio Jyväskylän selostajalla on selostuskopissaan käytettävissä televisio ja JyPHT:n tehtyä maalin hän viittaa siihen seuraavasti:

(121) ja näin **päästiin** sitten heti ((televisiokuvan)) hidastuksesta näitä ((JyPHT:n)) **maaleja** katselemaan, tai yhtä ainakin

Mielenkiintoinen tässä katkelmassa on *päästä*-verbi. Tähän verbiin liittyy positiivinen elementti, kuten olen todennut luvussa 5.2.5.2. Selostus pitää siis positiivisena asiana, että JyPHT on tehnyt maalin. Selostaja asettaa JyPHT:n ja Jokereiden maalit siis eriarvoiseen asemaan. Jos JyPHT:n maaleja *päästiin* katsomaan, Jokereiden maaleja on ilmeisesti ollut pakko katsella. Tällainen asennoituminen näyttäisi selvästi viittaavan selostuksen puolueellisuuteen.

Tämän maalinsyntytilanteen keskeltä löytyy katkelma, joka ei liity nyt syntyneeseen maaliin, vaan kuvaa pelitilannetta, joka tapahtuu jo maalin jälkeen. Sitä ei ole rajattu pois maalinsyntytilanteesta, koska sen jälkeen tulevassa selostuksessa puututaan edelleen syntyneeseen maaliin. Tästä meneillään olevan pelitilanteen selostuksesta löytyy yksi varsin kiintoisa ilmaus:

(122) kiekko on nyt maaliverkolla jypin maalin ulkopuolella ja sieltä sitä hakataan irti ja irti se myöskin **lähtee**, pomppii maalin edessä minne sattuu mutta onneksi peli on pistetty **poikki**

Selostaja kertoo tilanteesta, jossa Jokerit on vähällä tehdä maalin. Kiekko *pomppii maalin edessä minne sattuu* ja tilanteesta tulee kuulijalle vaikutelma, ettei JyPHT:n joukkueen peli ole erityisemmin järjestyksessä. Sitten selostaja jatkaa: *mutta onneksi*

pelii on pistetty poikki. Orpana tulkitsee *onneksi*-adverbin seuraavasti: ”SE MITÄ SANON ’on totta ja ilahduttavaa”. Hän laskee tämän adverbin kuuluvaksi ilmauksiin, joilla puhuja ilmaisee, kuinka suhtautuu asiaan, josta puhuu. (Orpana 1988: 105.) Niinpä Radio Jyväskylän selostajan ilmaus voidaan tulkita seuraavalla tavalla: ’on totta ja ilahduttavaa, että peli on pistetty poikki’. Koska pelin katkaiseminen estää Jokereita tekemästä maalia, ilmauksen taustalta voidaan löytää myös merkitys ’on totta ja ilahduttavaa, että Jokerit ei päässyt tekemään maalia’. Tällainen näkökulma voi luontevasti löytyä vain JyPHT:n puolella olevalta, joten selostaja viittaa *onneksi*-adverbia käyttäessään selvästi selostuksensa puolueellisuuteen.

Kuten Radio Stadin selostaja, Radio Jyväskylän selostajakin käyttää adverbia *toivottavasti*:

- (123) *toivottavasti toivonkipinä jypin joukkueessa on myöskin sitten tämän maalin myötä, syttynyt jokeritki esittää tällä hetkellä sellaista peliä että kyllä tuohon saumaan nyt ehkä mahdollisesti pystyisi (- -) iskemään muutaman osuman, jotta päästäisiin taas myöskin voittotaisteluun mukaan.*

Tämäkin adverbi liittyy selvästi puolueellisuuteen. Sitä on käsitelty tarkoin luvussa 5.6. Tässä yhteydessä selostaja toivoo JyPHT:n joukkueen saavan maalista lisää toivoa. Sen jälkeen hän arvioi Jokereiden peliä toteamalla implisiittisesti, ettei se ole terävimmillään ja että JyPHT:llä olisi hyvät mahdollisuudet tehdä lisääkin maaleja: *jokeritki esittää tällä hetkellä sellaista peliä että kyllä tuohon saumaan nyt ehkä mahdollisesti pystyisi (- -) iskemään muutaman osuman*. Koko ajatusketjun alta näkyy toivomus, että JyPHT tekisi lisää maaleja. Selostaja esittää siis suoraan toivomuksensa siitä, että JyPHT saisi lisää toivoa ja samalla epäsuorasti toivomuksen siitä, että joukkue lisäisi maalitiliään. Selostaja tuo selvästi esiin JyPHT:n mahdollisen nousun ottelussa, aivan päin vastoin kuin Radio Stadin selostaja.

Tässäkin katkelmassa selostaja käyttää *päästä*-verbiä: *jotta päästäisiin taas myöskin voittotaisteluun mukaan*. Tässä *päästä*-verbi on passiivin konditionaalin preesensissä. Selostaja ilmaisee tahtovansa JyPHT:n pääsevän sen verran lähemmäksi Jokereita, että voi taas taistella ottelun voitosta. Passiivimuodon voi katsoa viittavan JyPHT:hen (ks. tarkemmin luku 5.2.5.3.). Tässä yhteydessä sitä voi pitää *me pääsisimme / minä pääsisin* –ilmauksen korvaajana. Tässäkin selostaja käyttää lisäksi positiivista *päästä*-verbiä (ks. luku 5.2.5.2.).

Mielenkiintoista on huomata, että myös toisen Jyväskylässä kuuluvat paikallisradion (ja hypoteesini mukaan JyPHT:lle puolueellisen), Radio Keski-Suomen selostaja alkaa myös herätellä omassa selostuksessaan toiveita JyPHT:n nousun suhteen:

- (124) mutta jyppi on saanut nyt sitten työstään pienen palkinnon, neljä yksi lukemat ja vielähän tässä voi jyppi päästä peliinkin mukaa:n, riippuen paljon nyt seuraavasta maalista, jokereiden ote on selvästi **löystynyt**, sev verran vahvaa oli tuo jokereiden avauseriä että, toiseen erään ei lundmark ole saanu sellaista potkua joukkueelleen. (JOK—JYP 4—1, RK-S)

Kokonaisuutena Radio Jyväskylän maalinsyntytilanteessa on ihmeteltävää se, että selostaja tuntuu näkevän tilanteen epärealistisen positiivisena. JyPHT on edelleen kolme maalia tappiolla, eikä Jokereiden kovana pidettyä joukkuetta vastaan voi erityisemmin odottaa nousua tasatilanteeseen tai voittoon.

Radio Jyväskylän selostajan Aki Laineen 4—1-maalinsyntytilanteesta löytyy siis useitakin erilaisia merkkejä siitä, että hänen selostuksensa on puolueellista JyPHT:n suuntaan. Alkuvaikutelmani tämän selostuksen vahvimasta puolueellisuudesta pitänee paikkansa.

6.3. Puolueellisuuskannaltaan puolueeton selostus

4—1-maalinsyntytilanteen alkuhypoteesiltaan puolueeton selostus on MTV3-televisiokanavalta. Katkelman varsinainen selostaja on Pentti Lindegren (PL). Pekka Järvelä (PJ) on puolestaan ottelun kommentaattori. Molemmat ovat aiemmin itse pelanneet jääkiekkoa huipputasolla. (Ks. esim. Jääkiekkokirja 1994—1995.) Lindegrenin ja Järvelän selostus-/kommentointityylit eroavat toisistaan siten, että Järvelä esittää asiansa huomattavasti kevyemmällä tyylillä. Tämä on otettava huomioon myös puolueellisuuden elementtejä tarkasteltaessa. Hänen käyttämänsä tuttavalliset nimittämiset eivät välttämättä viittaa puolueellisuuteen, koska tuttavallisten nimittämisten voi katsoa kuuluvan rentoon tyyliin. On huomattava myös, että sanomalehdissäkin urheilutekstien kieli on väritynyt keveillä ilmauksilla, jotka ovat lähellä puhekieltä (Räikkälä). Esille nousee joka tapauksessa kysymys siitä, odotetaanko ns. puolueettoman televisiokanavan selostukselta paitsi puolueellisuudessaan neutraalia myös asiallisempaa tyyliä. Seuraavassa MTV3:n selostus kokonaisuudessaan:

- (125) **PJ:** tontasonen mies kun seisoo tuo(l) verkon, verkon edessä kun ari sulander nii, ei, ei sinne maalia tehdä ihan vaan **hutasemalla**.

PL: tällainen otteluhan on, maali>vah- va- ja, sitten tulee maali<. **si::tten** tulee maali ja (-), juuri olin sanomassa että, maalivahdille **kiusallinen** yrittää pelata nollapeliä kun joukkue johtaa **selvästi** ja, näin se murtui sitten tämä, **nolla**, ajassa, **kolmekymmentäkaksi, kaksikymmentäyksi**, iskee, jyphootee kavennuksen, ja, pentti, mikkol- mikkilä siellä joukkueen, **johtajana** ja sieluna, <kun, jokeri>, **rangaistus** on tulossa. osoittaa maalintekijän, joka on, **timo, vertala**, eräs, **nuoren jypin** symbooleja, ja timo vertala on, siellä meillä varmasti alhaalla, niin että voimme kuulla tämän. nuoren miehen tunnelmat heti **maalinteon jälkeen** ∇

→ Timo Vertalan haastattelu

PL: <paananen ja vesa ponto syöttäjinä tässä, jypin maalissa, jonka siis> **kahdeksantoistavuotias timo vertala** viimeistelee ajassa **kolmekymmentäkaksi, kaksikymmentäyksi**. timo (on) hyvä esimerkki. jyvaskyläläisestä, jääkiekkoilusta hän on aloittanut. jääkiekkoilun kuusivuotiaana jypin organisaatiossa ja. nyt **sitten. kaksitoista** vuotta myöhemmin, saman seuran paidassa **liigajäillä**. kuinka pitkään. hän tätä paitaa sitä sitten kantaa kun tulosveto on pudonnut kahteenkymmeneen, ja **kymmeneen**. e::li, **siihen** ovat veikkaajat. uskoneet että juvaskylä tekee **yhden** maalin mutta tekeekö jokerit nyt sitten **lisää**, ((pelissä vaarallinen tilanne)) ei **tee**, leinonen saa kiekon **alleen**. pelikatko ajassa kolmetoista nolla viisi, >todella timo vertalahan on, montrealin varauksia ja kun siellä<, saku koivu tekee, hyvää työtä, suomalaisen jääkiekko::kuvan, vielä edelleenkin **kirkastamiseksi** niin, varmasti saattaa olla että, timo vertala, **hyvinkin** pian, käy ainakin kokeilemassa, **nhl**-tahtia, jos tämä, sm-liigakin jatkuu, yhtä hienosti kun se, hänen kohdaltaan tähän mennessä on. sujunut

MTV3:n selostusta tarkasteltaessa pistää erityisesti silmään se, että Pentti Lindegren takeltelee selostuksessaan ja hänen asiansa jäävät kesken tai hän esittää ne katkonaisesti monessa osassa sanoen aina väliin jotain muuta. Maalintekotilanteen alkupuolella siihen on tosin järkevä syy: Lindegren on sanomassa Järvelän kommentin perään omaa kommenttiaan Jokereiden maalivahti Ari Sulanderista, kun JyPHT tekee maalin.

- (126) **PL:** tällainen otteluhan on, maali>vah- va- ja, sitten tulee maali<. **si::tten** tulee maali ja (-), juuri olin sanomassa että, maalivahdille **kiusallinen** yrittää pelata

nollapeliä kun joukkue johtaa **selvästi** ja, näin se murtui sitten tämä, **nolla**, ajassa, **kolmekymmentäkaksi, kaksikymmentäyksi**, iskee, jyphootee ka-vennuksen

Maalin syntyessä selostajan on mainittava asiasta kuulijoilleen, koska maalinteko on juuri se asia, mikä ratkaisee ottelun. Tässä tilanteessa selostuksen katkoisuus on siis varsin anteeksiannettavaa.

Tässä maalintekotilanteessa mainitaan huomattava määrä henkilönnimiä. Eri-tyistä on myös se, että selostajat mainitsevat kaksi henkilöä, joilla ei ole pelitilanteiden kanssa mitään tekemistä. Nämä ovat Pentti Mikkilä, JyPHT:n joukkueenjohtaja sekä Saku Koivu, Montreal Canadiens –joukkueen ammattilaiskiekkoilija. Mikkilä mainitaan, koska lähetyksen ohjaaja näyttää häntä televisiokuvassa. Saku Koivun nimi puolestaan tulee esiin, kun selostaja puhuu maalintekijä Timo Vertalasta: Vertala on varattu juuri hyvin tunnetun kiekkoilijan Saku Koivun seura Montrealiin. Tässä Vertala rinnastuu Koivuun. Nämä erikoisemmat henkilömaininnat ovat siis kuitenkin perusteltuja.

Tässä ottelussa pelaavista pelaajista mainitaan sekä Jokereiden että JyPHT:n maalivahdit. JyPHT:n maalivahdin mainitseminen selittyy sillä, että selostuksen maalintekotilanteen ollessa vielä kesken peli on jo käynnistynyt uudestaan ja Jokerit on kehitellyt vaarallisen tilanteen JyPHT:n maalille. Jokereiden maalivahdin mainitsemista voi pitää täysin neutraalina, koska puolustavan joukkueen maalivahti on lähes jokaisessa pelin maalinsyntytilanteessa mukana. Kenttäpelaajista mainitaan maalintekijä Timo Vertala koko nimellään ja etunimeltä sekä maalin syöttäjät Mika Paananen ja Vesa Ponto (Paananen sukunimeltä ja Ponto koko nimeltään). Kuten luvussa 5.2.2. on todettu, etuniminimeäminen on tuttavallista. Tämän selostuskatkelman ainoa tuttavallinen nimitys on Timo Vertalan kutsuminen pelkästään etunimeltä.

(127) **PL:** timo vertala viimeistelee ajassa **kolmekymmentäkaksi, kaksikymmentäyksi**. timo (on) hyvä esimerkki. jyväskyläläisestä, jääkiekkoilusta

Pentti Lindegren nimittää Vertalaa pelkästään etunimeltä lähes välittömästi sen jälkeen kun on maininnut Vertalan koko nimeltä. Niinpä tekstin konteksti paljastaa selvästi, kenestä on kysymys, eikä sellainenkaan vastaanottaja, jolle Vertala on täysin tuntematon, jää epätietoiseksi siitä, keneen etuniminimitys viittaa. Kuten luvussa 5.2.2. jo totesin, Koskelan mukaan tuttavalliset nimitykset, mm. etuniminimitykset otetaan käyttöön positiivisina hetkinä ja niillä korostetaan mm. pelaajan hyvää suoritusta pelitilanteessa

(Koskela 1992: 56). Koskelan aineisto on tosin maaotteluista, joissa suomalaiset selostajat nimittävät suomalaisia eli omia pelaajiaan tuttavallisesti. Niinpä tulosta ei voi mielestäni suoraan soveltaa tähän maalinsyntytilanteeseen. Tosin olisi helppo ajatella, että Pentti Lindegrenkin toisi Timo Vertalan tuttavallisemmalla nimityksellä esille juuri siksi, että pitää Vertalan suoritusta pelissä positiivisena.

Vertalan käsitteleminen on muutenkin tässä maalinsyntytilanteessa huomionarvoinen asia. Vertala esitellään vastaanottajalle sen verran perusteellisesti, että voi olettaa selostajan pitävän häntä yleisölleen tai ainakin osalle siitä hyvin tuntemattomana. Huomattavaa on, että Vertalaa arvotetaan yleensä ottaen positiivisesti, ei erityisesti nyt syntyneeseen maaliin liittyen.

- (128) timo (on) hyvä esimerkki. jyvaskyläläisestä, jääkiekkoilusta hän on aloittanut. jääkiekkoilun kuusivuotiaana jypin organisaatiossa ja. nyt **sitten**. **kaksitoista** vuotta myöhemmin, saman seuran paidassa **liigajäillä**.
- (129) todella timo vertalahan on, montrealin varauksia ja kun siellä<, saku koivu tekee, hyvää työtä, suomalaisen jääkiekko::kuvan, vielä edelleenkin **kirkastamiseksi** niin, varmasti saattaa olla että, timo vertala, **hyvinkin** pian, käy ainakin kokeilemassa, **nhl**-tahtia, jos tämä, sm-liigakin jatkuu, yhtä hienosti kun se, hänen kohdaltaan tähän mennessä on. sujunut
- (130) timo, vertala, eräs, **nuoren jypin** symbooleja

Vertala siis esitellään yleisölle perusteellisesti ja kehuun. Mielenkiintoista on, että Vertalaa kutsutaan *symboliksi* ja hänen sanotaan olevan *hyvä esimerkki. jyvaskyläläisestä, jääkiekkoilusta*. Tässä selostaja käsittelee jyvaskyläläistä jääkiekkoilua ulkopuolelta. Tällä tavalla sitä voisi tietenkin esitellä myös Jokereille puolueellinen selostus, mutta JyPHT:lle puolueelliseen selostukseen tyyli ei sopisi.

Huomionarvoista on, että juuri nyt syntynyttä maalia sen sijaan ei arvoteta tässä maalinsyntytilanteessa lainkaan. Selostajat eivät myöskään arvota Jokereita negatiivisesti. Tässä maalinsyntytilanteessa keskitytään siis selkeästi sankarin esittelyyn, ei maaliin itseensä.

Nimittämisistä mielenkiintoisin löytyy loppujen lopuksi ottelun varsinaisen selostajan Pentti Lindegrenin seuraavasta lausahduksesta:

- (131) **siihen** ovat veikkaajat. uskoneet että jyväskylä tekee **yhden** maalin

JyPHT:n joukkueen nimittäminen nimellä *Jyväskylä* kuulostaa selvältä ulkopuolisen nimitykseltä. Se kuulostaa JyPHT:n joukkueeseen paremmin perehtyneestä myös kankealta. JyPHT:n joukkuetta on totuttu nimittämään paremminkin virallisen nimityksen lisäksi nimityksillä *Jyp*, *Jypi*, *Jyppi*. Seuran nimen taustalla on sana *Jyväskylä* (JyPHT = Jyväskylän Palloilijat Hockey Team), mutta seuraan viittaaminen kaupungin nimellä ei ole sisäpiirissä oikea tapa. Myös Radio Stadin selostaja käyttää *Jyväskylä*-nimitystä selostuksessaan. Sen sijaan jyväskyläläisten radioasemien selostuksista tätä nimittämistä ei löydy.

7. Lopuksi

Jääkiekkoselostuksen puolueellisuus ei ilmene kielellisesti niin selvästi kuin voisi luulla. Se koostuu monista kielellisistä ilmiöistä, ja löytyy tunteella tarkasteltuna helpommin kuin kielentutkijan analyysimenetelmillä. Useista ilmauksista voi oitis sanoa, että ne tuntuvat viittaavan puolueellisuuteen, mutta niiden takaa on vaikea nimetä selkeää puolueellisuuteen viittaavaa kielellistä ilmiötä. Näyttää siis siltä, että maallikot käsittävät puolueellisuuden paljon mustavalkoisemmin kuin mitä se kielellisenä ilmiönä on. Karttunen on todennut myös, että radion kuuntelijat ja television katsojat kritisoiivat paitsi maailmankuvansa vastaisia ohjelmia, myös näiden ohjelmien kieltä. Niinpä kritiikki kohdistuu myös urheiluselostajiin, ellei oikea joukkue ole pelissä vahvoilla. (Karttunen 1986: 36.) Saattaa siis olla, että selostajia kritisoidaan puolueellisiksikin aivan väärin perustein.

Puolueellisessa jääkiekkoselostuksessa on puolueellisuutta ilmaisevan kielellisen aineksen lisäksi paljon muunkinlaista ainesta: sellaisia ilmauksia, jotka sopivat puolueettomaan selostukseen ja lipsahduksia oman puolueellisuuskannan vastapuolelle. Puolueellisuutta tutkittaessa onkin otettava huomioon myös se, mitkä kielelliset piirteet eivät ole rakentamassa puolueellisuutta. Oman aineistoni perusteella näyttää siltä, ettei selostajilla ainakaan ole taipumusta esittää pelin tapahtumia eksplisiittisesti 'meidän' näkökulmastamme. Kielellisellä tasolla selostuksista ei siis löydy asetelmaa me vastaan he. Selkeimmin selostajat viittaavat 'meihin' silloin, kun käyttävät passiivia niin, että sen voi tulkita tarkoittavan puhekielen muotoa *me mennään*. Hypoteesini puolueellisuuden ilmenemisestä paremminkin implisiittisellä tasolla kuin eksplisiittisellä piti myös paikkansa: selostuksen puolueellisuuteen ei pääse käsiksi, jos tarkastelee sitä vain kielen pintatasolta.

Mielenkiintoista on pohdiskella, uskaltaako selostuksen tuomita puolueelliseksi johonkin suuntaan, jos siitä löytyy useita piirteitä, joiden puolueellisuuteen viittaavuus on horjuvaa, epävarmaa. Näyttäisi siltä, että samalla selostuksella voi olla monenlaisia näkökulmia ottelun tarkasteluun. Selostuksen "päänäkökulma" voi olla puolueellinen, mutta joissain tilanteissa selostaja voi silti tarkastella tapahtunutta eräänlaisesta "sivunäkökulmasta" eli puolueettomasti. Hän voi ilmaista, miltä tilanne vaikuttaa vastustajan näkökulmasta ja täten tehdä selostuksestaan analyttisemmän.

Yhtä lailla mielenkiintoista on pohtia sitä, voiko selostuksen määritellä puolueelliseksi heti, jos siitä löytyy yksi selvästi puolueellisuuteen viittaava ilmaus. Periaatteessa juuri näiden yksittäisten ilmaustenhan perusteella on selkeintä väittää selostusta

puolueelliseksi. Mielestäni on kuitenkin tarpeen tarkastella hieman laajempaa selostuskatkelmaa ennen kuin määrittelee selostuksen puolueellisuuden, vaikkei aineistostani kovin monta varsinaista puolueellisuuskannan lipsahdusta löytynytäkään. Selostuksen voi siis määritellä puolueelliseksi, jos siitä löytyy yksittäisiä kielellisiä ilmiöitä, jotka viittaavat yksiselitteisesti puolueellisuuteen sekä vahvistavia kielellisiä ilmiöitä, joiden viittaaminen puolueellisuuteen ei ole yhtä selvä, mutta joiden on omassa kontekstissaan katsottava viittaavan mitä todennäköisimmin selostuksen puolueellisuuteen. Kontekstia onkin pidettävä erittäin keskeisenä, kun tarkastellaan jääkiekkoselostusten puolueellisuutta. Paikallisradion selostuksen selostajan rooli määräytyy puolueellisen yleisön mukaan, ja juuri paikallisradion selostuksen kontekstissa selostajan käyttämän kielen ilmiötkin on tulkittava tämän roolin mukaisesti.

Puolueellisuuteen liittyvät ilmaukset jakautuvat useampaan ryhmään siinäkin mielessä, kuinka ne rakentavat selostuksen puolueellisuutta. Ensimmäinen ryhmä ilmauksia ovat ne ilmaukset, jotka viittaavat selkeästi selostuksen yhteen ja ainoaan mahdolliseen puolueellisuuskantaan. Tällaisia ovat esimerkiksi sellaiset ilmaukset, joissa selostaja näyttää selostuksensa asennoitumisen merkinä sen kaltaisia adverbejä kuin *onneksi*, *toivottavasti*. Toinen ilmausryhmä ovat ilmaukset, jotka sulkevat jonkin puolueellisuuskannan pois, mutta joiden perusteella selostuksen puolueellisuudesta ei voi tehdä yhtä selkeää päätöstä. Tällaisia ovat esimerkiksi ulkopuoliset nimittämiset, kuten JyPHT:n pelaajien nimittäminen nimityksellä *jyväskyläläiset*. Kolmas ryhmä puolueellisuutta rakentavia ilmauksia ovat puolestaan sellaiset ilmiöt, joiden voi katsoa rakentavan puolueellisuutta, mutta jotka tuovat sen esiin siinä määrin implisiittisesti, ettei selostuksen puolueellisuutta voi niiden perusteella varmaksi määritellä. Tällaisia ilmauksia ovat esimerkiksi passiivit, joilla nostetaan oma joukkue tarkastelun keskipisteeksi ja häivytetään vastustaja.

Sekä puolueellisessa että puolueettomassa selostuksessa selostajalla on siis mahdollisuus valita kumman tahansa joukkueen näkökulma. Keskeinen ero selostuksissa on se, että puolueellisessa selostuksessa selostaja voi ”oman” joukkueen näkökulman valitessaan jättää mainitsematta, kenen näkökulmasta hän tarkastelee pelin tapahtumia.

Puolueellinen selostus on siis monen pienen osatekijän summa. Puolueelliseksi selostuksen tekevät monet erilaiset kielelliset piirteet. Jääkiekkoselostuksessa on aina valtava määrä neutraalia materiaalia, joka ei millään tavalla paljasta selostuksen puolueellisuutta suuntaan eikä toiseen. Neutraalin materiaalin määrä on jopa yllättävän suuri. On myös otettava huomioon, että eri selostajien puolueellinen selostus sisältää hyvin eri määrän kielellisiä puolueellisuuden elementtejä. Oman aineistoni Radio Stadin selostaja

Mikko Innanen on selostuksessaan suurelta osalta lähes neutraali. Radio Jyväskylän selostaja Aki Laine puolestaan tuo puolueellisuutensa myös kielen tasolla selvästi esille. Hän sanoo suoraan, mitä toivoo pelissä tapahtuvan ja käyttää myös värikkäitä sanavalintoja.

Toisaalta tarkasteluni asettaa koko puolueellisuuskäsityksen osittain kyseenalaiseksi. Tai ainakin puolueettomuuskäsityksen. Mieleen herää kysymys, voiko edes olla olemassa tekstiä, joka ei olisi puolueellinen jompaankumpaan suuntaan tai tekstiä, joka ei olisi puolueellinen johonkin suuntaan. (Vrt. luku 4.4.) Aineistoni perusteella näyttää, – ainakin siinä määrin, missä puolueettomuus on mahdollista – että puolueelliseksi hypoteesissani määrittelemäni MTV3 todellakin on selostuksessaan puolueeton.

Asian lisäselvityksissä olisi hyvä tarkastella laajempaa aineistoa myös siinä mielessä, ettei selostuksista tarkasteltaisi vain maalinsyntytilanteita. Niissä saattaa nimittäin olla ongelmana se, että muuta selostusta enemmän juuri maalin syntyessä pelitapahtumat määräävät selostuksen kulkua ja valintoja. Jos puolueellisuutta tarkasteltaisiin esimerkiksi kokonaisia eräselostuksia aineistona käyttäen, saataisiin selostusta tilanteista, jotka eivät liity maalintekoon, mutta joista selostuksen asennoituminen tulisi ehkä paremminkin esille kuin maalinsyntytilanteita tarkastelemalla. Kiinnostavia olisivat esimerkiksi tilanteet, joissa jommallekummalle joukkueelle tuomitaan rangaistus: selostajahan voi tällöin valita ilmaukseksen mm. *JyPHT joutuu alivoimaan / JyPHT pääsee ylivoimaan* –ilmausten kaltaisia lausumia, joista asennoituminen näkyy selvästi. Olisi myös hyvä tehdä nyt löydetystä ilmiöstä systemaattisempi kvantitatiivinen tarkastelu, jotta voisi verrata eri puolueellisuuskantojen selostuksia monien ilmiöiden osalta tarkemmin. Tällainen tekemäni kvalitatiivinen tarkastelu ei pysty tavoittamaan kuin suuntaa antavia näkökulmia siihen, missä määrin mitään ilmiötä esiintyy minkäkin puolueellisuuskannan selostuksessa.

Puolueellisuustarkastelu olisi mahdollista laajentaa koskemaan myös otte-
luselostuslähetyksiä kokonaisuudessaan. Tämä tarkoittaisi sitä, että tarkasteluun sisältyisivät myös esimerkiksi selostajan erätauolla tekemät mahdolliset analyysit ja pelaajien haastattelut. Näidenkin sisältö voi kertoa puolueellisuudesta paljon.

Maaotteluselostuksissa puolueellisuus saattaa tulla esiin vielä selkeämmin kuin seurajoukkueiden välisissä otteluissa. Varsinkin maailmanmestaruudesta pelattaessa panokset ovat niin kovat, että seurajoukkueiden otteluissa ei päästä samanlaiseen ”puolueellisuuslataukseen”. Tästä syystä maaottelujen käyttäminen puolueellisuustarkastelussa olisikin järkevä jatkoidea tällaiselle tutkimukselle. Maaottelujen ja seurajoukkueiden välisten otteluiden selostusten puolueellisuutta voisi myös vertailla.

Lähteet

- Alajärvi, Kyllikki** 1981: Radion ja sanomalehtien urheiluselostuskieli. Pro gradu –tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitos.
- Bhatia, Vijay K.** 1993: *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*. Longman, London and New York.
- Dufva, Hannele** 1992: Slipshod Utterances: A Study of Mislanguage. *Studia Philologica Jyväskyläensia* 26. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus ja Sisäsuomi Oy, Jyväskylä.
- Edwards, Jane A.** 1993: Principals and Contrasting Systems of Discourse Transcription. Teoksessa Edwards, J. and Lampert, M. : *Talking Data. Transcription and coding in Discourse Research*.
- Eronen, Riitta** 1999: Monenlaisia rinnastuksia: eli, tai, mutta. *Kielikello* 3/1999, s. 34—35.
- Fiske, John** 1992: Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen. Vastapaino, Tampere.
- Hakulinen, Auli** 1975: Sanajärjestyksen eri tehtävistä. *Virittäjä* 1975, s. 85—93.
- Hakulinen, Auli—Karlsson, Fred** 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Jyväskylä.
- Helsingin Sanomat 5.4.1996
— — — — — 7.10.1996
- Hiirikoski, Juhani** 1991: Information structure in Finnish live ice hockey reporting: An answer to Tomlin (1983). *AFinLA:n vuosikirja* 1991 s. 203—237.
- Huhtala, Aarre** 1979: Urheiluohjelmien kieli. Artikkeliteoksessa Kahila, Seppo (toim.): *Elävää suomea. Yleisradion kieliopas*, s. 65—73. Gummerus, Jyväskylä.
- Ikola, Osmo** 1977: *Nykysuomen käsikirja* (toim.). Uudistettu laitos. Weilin + Göös, Espoo.
- Juntunen, Johanna** 1993: Jääkiekkoselostuksen dramaattiset elävöittämiskeinot radiossa. Puheviestinnän pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto.
- Jääkiekkokirja 1994—1995. Suomen jääkiekkoliiton ja SM-liigan virallinen kausijulkaisu. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, 1994.
- Jääkiekon säännöt. Taskutieto. Kustannusosakeyhtiö Puijo, Kuopio, 1998.
- Kangasniemi, Heikki** 1992: Modal Expressions in Finnish. *Studia Fennica Linguistica* 2. SKS, Vaasa.
- Karttunen, Kaarina** 1986: Millaisia puhekielen rekistereitä radion ja television ohjelmissa tarvitaan? *Kielikello* 2/1986, s. 35—38.
- Keskisuomalainen 6.10.1997
- KIELI 10 Suomalaisen keskustelun keinoja II. Auli Hakulinen (toim.), 1996. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Kieli ja sen kieliopit. Opetuksen suuntaviivoja. Työryhmä: Hakulinen-Kauppinen-Leiwo-Paunonen-Räikkälä-Saukkonen-Yli-Vakkuri-Östman-Alho. Painatuskeskus, Helsinki, 1994.
- Kielikello = Kielenhuollon tiedotuslehti. Julkaisija Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Koskela, Anne** 1992: Television urheiluselostusten arvottavien asenteiden ilmauksista. Pro gradu -työ. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitos.
- Koski, Mauno** 1983: Värien nimitykset suomessa ja lähisukukielissä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 391. SKS, Savonlinna.
- Kovanen, Pertti** 1978: Sanomalehtien urheilukielen leksikaalisia ja fraseologisia erityispiirteitä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitos.
- Kuiri, Katja** 2000: Kielellistä passiivisuutta: miksi me mennään? *Kielikello* 3/2000, s. 13—15.
- Leech, Geoffrey** 1975: *Semantics*. Penguin Books Ltd, Harmondsworth.
- Leiwo, Matti—Luukka, Minna—Riitta—Nikula, Tarja** 1992: Pragmatiikan ja retoriikan perusteita. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisuja 8. Jyväskylän yliopisto, Viestintätieteiden laitos, Jyväskylä.
- Luukka, Minna—Riitta** 1995: Puhuttua ja kirjoitettua tiedettä. Funktionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma tieteen kielen interpersonaalisiin piirteisiin. *Jyväskylä Studies in Communication* 4. Jyväskylä University Printing House and Sisäsuomi Oy, Jyväskylä.
- Matihaldi, Hilkka—Liisa** 1979: *Nykysuomen modukset I. Kvalitatiivinen analyysi*. Acta Universitatis Ouluensis. Series B. Humaniora No. 7. Philologica No. 2. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitos, Oulu.
- Mustajoki, Arto** 1993: Mielestä kieleen Kontrastiivisen funktionaalisen lauseopin teoriaa. Helsinki, Yliopistopaino.
- Nida, Eugene A.** 1975: *Componential Analysis of Meaning – an introduction to semantic structures*. Mouton & Co. N.V., Publishers, The Hague.
- NS = Nykysuomen sanakirja.
- Nykysuomen sanakirja. Valtion toimeksiannosta teettänyt SKS. Päätoim. Matti Sadeniemi. WSOY, Porvoo, 1983.

- Orpana, Terttu** 1988: Kuvaus vai kommentti. Tutkimus suomen kielen adjektiiviadverbien semanttisesta tulkinnasta. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen Opera Fennistica & Linguistica –sarjan julkaisuja 2, Tampere.
- Pihko, Marja-Kaisa** 1981: Epiteetit radio- ja tv-selostusten hahmottajina. — Matti Leiwo & Kari Saja-vaara (toim.) Psykologiviestisiä kirjoituksia II. AFinLA:n julkaisuja nro 31. s. 69—74.
- PSK = Suomen kielen perussanakirja
- Ravila, Paavo** 1945: Lauseeseen liittyneet irralliset ainekset. Virittäjä 1945, s. 1—16. SKS:n kirjapaino oy, Helsinki.
- Räikkälä, Anneli**: Laituri veti lämärin kassiin Vähän jääkiekon kielestä. Saatu henkilökohtaisesti Anneli Räikkälältä. Myös julkaisussa Kielikuvia.
- Saukkonen, Pauli** 1984: Mistä tyyli syntyy? WSOY, Juva.
- Schiffrin, Deborah** 1995 (1994): Approaches to Discourse. T.J. Press Ltd, Padstow, Cornwall.
- Selvenius, Kati** 1995: Television urheilukielen ominaispiirteitä. Pro gradu –työ. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.
- Seppänen, Eeva-Leena** 1997: Vuorovaikutus paperilla. Teoksessa Keskustelunanalyysin perusteet. Toim. L. Tainio. Tampere, Vastapaino.
- SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
Suomen kielen perussanakirja. Julkaisija Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. VAPK-kustannus, 1990—1994.
- Tuomikoski, R.** 1971: Persoona, tekijä ja henkilö. Virittäjä 2/1971, s. 146—152.
- Viertiö, Annastiina** 2000: Kuka paljastuu passiivin takaa? Kielikello 3/2000, s. 23—25.
- Virittäjä = Kotikielen Seuran aikakauslehti.
- Vuoriniemi, Jorma** 1973: Ollin kieli nyky-suomen kuvastimena. Semanttis-interpretatiivi tutkimus. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 312. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.

LIITE 1

Sanasto

Sanastossa kursiivilla olevat selitykset ovat teoksesta *Jääkiekon säännöt*.

alivoima = joukkue pelaa alivoimalla, kun siltä on pelaaja/pelaajia kärsimässä rangaistusta ja sillä on kentällä vähemmän pelaajia kuin vastustajallaan

aloitus = *Määritellään tilanteeksi, jossa erotuomari tai linjatuomari pudottaa kiekon kahden eri joukkueen pelaajan mailan väliin pelin aloittamiseksi tai jatkamiseksi. Aloitustapahtuma alkaa, kun erotuomari osoittaa aloituspaikan ja toimitsija sekä pelaajat asettuvat paikoilleen. Aloitustapahtuma päättyy, kun kiekko on sääntöjen mukaisesti saatettu peliin.*

finaali = loppuottelu, ottelu, jossa ratkaistaan mestaruus

finaalisarja = ottelusarja, jossa pelataan mestaruudesta esim. siten, että kolme ottelua voittava joukkue voittaa mestaruuden

kenttäpelaaja = muu pelaaja kuin maalivahti

ketju = joukkueesta yhtä aikaa kentällä olevat kolme hyökkääjäpelaajaa

—ykkösketju (joukkueen parhaana pidetty ketju), kakkosketju, kolmosketju, nelosketju, vilttiketju (pelaajat, jotka eivät pääse pelissä kentälle)

kokoonpano =

1) joukkueen kaikki pelaajat ottelussa

2) joukkueen yhtä aikaa kentällä olevat viisi pelaajaa

kotijoukkue = joukkue, jonka kotikentällä (kotikaupungissa) ottelu pelataan

maski = näköeste, jonka kenttäpelaajat muodostavat asettumalla vastustajan maalivahdin eteen; maskin tarkoituksena on estää maalivahtia näkemästä kiekkoa, kun se ammutaan kohti maalia

paitsio = *Hyökkäävän joukkueen pelaajat eivät voi edetä hyökkäysalueelle ennen kiekkoa. (- -) Tämän säännön rikkomisesta on peli katkaistava ja suoritettava aloitus.*

Paitsio syntyy siis, jos hyökkäävä pelaaja etenee hyökkäysalueelle ennen kiekkoa.

play off = pudotuspelit, pelisarja, jossa häviävät joukkueet ”putoavat” jatkosta ja voittajat jatkavat

runkosarja = ottelusarja, joka pelataan ennen play off -otteluita

siirretty rangaistus = *Jos saman joukkueen kolmannelle pelaajalle tuomitaan rangaistus silloin, kun sillä jo on kaksi pelaajaa kärsimässä rangaistusta, tämän*

kolmannen pelaajan rangaistusaika ei ala ennen kuin jomman kumman aikaisemman rangaistun pelaajan rangaistusaika on päättynyt.

SM-liiga = Jääkiekon SM-liiga, sarja, jossa pelataan Suomen mestaruudesta

tasavoima = tilanne, jossa kummallakin joukkueella on yhtä monta pelaajaa kentällä, mutta kummallakaan ei ole täyttä kentällistä (5 kenttäpelaajaa) kentällä

tyhjään maaliin = maali tehdään tyhjään maaliin, jos vastustajan maalivahti on otettu pois kentältä ja korvattu kuudennella kenttäpelaajalla

täysi kentällinen = viisi kenttäpelaajaa, enimmäismäärä, mikä joukkueesta voi olla yhtä aikaa kentällä

varata pelaaja, varaus = ammattiliigaliiga NHL:n joukkueen varaustilaisuudessa tekemä varaus neuvotella liigan ulkopuolelta olevan pelaajan kanssa sopimuksesta ennen muita joukkueita

vierasjoukkue = joukkue, joka on pelaamassa ottelua vieraskentällä (yleensä toisessa kaupungissa)

ylivoima = joukkue pelaa ylivoimalla, kun sen vastustajalta on pelaaja/pelaajia kärsimässä rangaistusta ja sillä on kentällä enemmän pelaajia kuin vastustajallaan

LIITE 2

Aineiston otteluiden kulku

Tilastot on esitetty muodossa *Maalintekijä (Syöttäjä—Syöttäjä)*. Tilastoissa esiintyvät lyhenteet tarkoittavat seuraavaa:

tm = tyhjään maaliin
yv = ylivoima
sr = siirretty rangaistus

4. loppuottelu TPS—Jokerit 1—4 (0—0, 0—2, 1—2)

4.4.1996

1. erä

Maaliton.

Jäähyt:

13.45	Sami Mettovaara TPS	2 min
	Antti Aalto TPS	2 min
	Timo Saarikoski JOK	2 min
16.21	Janne Niinimaa JOK	2 min

2. erä

24.38 Timo Saarikoski (Tero Lehterä) 0—1

32.26 Juha Lind (Petri Varis—Otakar Janecky) 0—2

3. erä

50.01 Lasse Pirjetä (Kimmo Timonen—Antti Aalto) 1—2

52.28 JOK aikalisä

58.17 TPS aikalisä

58.25 Varis (Janecky) 1—3, tm

59.24 Varis (Mika Strömberg) 1—4, tm

Jäähyt:

42.19	JOK joukkuerangaistus	2 min (kärsi Lehterä)
46.03	Pasi Saarela JOK	2 min

Maalivahtien torjunnat:

Miikka Kiprusoff TPS 9+19+5=33 (pois 58.17—58.25 ja 58.52—59.24)

Ari Sulander JOK 12+9+19=40

Yleisöä 11 820

Jokerit otti mestaruuden voitoin 1—3.

(lähde: Helsingin Sanomat 5. huhtikuuta 1996)

Jokerit—JyPHT 7—1 (4—0, 0—1, 3—0)

6.10.1996

1. erä

0.08 Petri Varis (Mika Strömberg—Waltteri Immonen) 1—0

5.03 Tero Lehterä (Antti Törmänen—Antti-Jussi Niemi) 2—0, yv

8.33 Törmänen (Jari Lindroos) 3—0
12.55 Mikko Konttila (Niko Halttunen—Daniel Tjärnqvist) 4—0
12.55 JyPHT aikalisä

Jäähyt:

3.32	Kevin Wortman JYP	2 min
10.22	Niemi JOK	2 min

2. erä

32.21 Timo Vertala (Mika Paananen—Vesa Ponto) 4—1

Jäähyt:

27.56	Jarkko Glad JYP	2 min
28.13	Vesa Ponto JYP	2 min
33.48	Keijo Säilynoja JOK	2 min
37.16	Miikka Inkinen JYP	2 min

3. erä

45.00 Otakar Janecky (Juha Lind) 5—1

51.04 Keijo Säilynoja (Pasi Saarela—Marko Tuulola) 6—1

54.00 Säilynoja (Timo Saarikoski—Strömberg) 7—1

Jäähyt:

48.05	Paananen JYP	2 min
-------	--------------	-------

Maalivahtien torjunnat:

Ari Sulander JOK	$7+8+13=28$	
Markus Hättinen JYP	$4+(0)+(0)=4$	(vaihto 12.55)
Marko Leinonen JYP	$5+11+10=26$	

Yleisöä 5688

(lähde: Helsingin Sanomat 7.10.1996)

Jokerit—TPS 4—3 (1—1, 1—2, 2—0)

5.10.1997

1. erä

0.14 Jani Hassinen (Darren Stolk) 1—0

4.43 Tommi Miettinen (Toivo Suursoo—Tomi Kallio) 1—1

2. erä

20.51 Peter Ahola (Kimmo Rintanen—Aleksei Kudashov) 1—2, yv

33.50 Andrei Skopintsev (Kalle Sahlstedt—Mikko Eloranta) 1—3, sr

34.21 Antti Törmänen (Timo Saarikoski—Eero Somervuori) 2—3

3. erä

50.58 Mika Nieminen (Pasi Saarela—Mika Arvaja) 3—3, yv

57.54 Patrik Juhlin (Otkar Janecky) 4—3

57.54 TPS aikalisä

Jäähyt yhteensä: Jokerit 6×2 min ja Antti Törmänen 10 min, TPS 6×2 min ja Karlis Skrastins 10 min

Maalivahtien torjunnat:

Ari Sulander JOK $8+9+6=23$

Kimmo Lecklin TPS $6+9+6=21$

(pois 59.13—60.00)

Yleisöä 13 635

(lähde: Keskisuomalainen 6.10.1997)

LIITE 3

Analysoidut maalit

Ottelu Jokerit—JyPHT 6.10.1996

Maali (maalinsynty aika)

Lyhyt selvitys pelitilanteesta, arvio maalin vaikutuksesta

1—0 (0.08)

Jokerit tekee maalin aivan ottelun alussa, heti ensimmäisestä tilanteesta. Maali on sokkialku vastassa olevan JyPHT:n kannalta, Jokereille paras mahdollinen alku.

2—0 (5.03)

Jokerit tekee toisen maalinsa myös aivan ottelun alussa ja alkaa karata JyPHT:ltä. JyPHT:n kannalta tilanne alkaa näyttää huonolta, vaikka pelin 60 peliminuutista on pelattu vasta 5.

3—0 (8.33)

Ennen kuin ottelun ensimmäisestä erästä on pelattu puoltakaan Jokerit menee kolmen maalin johtoon, joka tuntuu jo suurelta erolta. Jokereille tilanne on erittäin hyvä. JyPHT ei ole menettänyt peliä teoriassa, mutta kolmen maalin ero tuntuu jo melkoisen tukahduttavalta.

4—0 (12.55)

Hieman ensimmäisen erän puolenvälin jälkeen Jokerit menee neljän maalin johtoon. Käytännössä JyPHT on lannistettu viimeistään tässä kohtaa, sillä neljän maalin ero otetaan harvoin kiinni, tuli se sitten missä vaiheessa ottelua tahansa. Jokereille tilanne lähentelee hurmiota.

4—1 (32.21)

JyPHT tekee ottelun ainoan maalinsa hieman ottelun puolenvälin jälkeen. Maali piristää tietenkin JyPHT:n ja sen kannattajien tunnelmaa, mutta sen ei voi katsoa järkyttävän Jokereita suuntaan tai toiseen.

7—1 (54.00)

Kuusi minuuttia ennen ottelun loppua Jokerit tekee maalin, joka tekee loppunumeroista kuuden maalin voiton Jokereille. Maalia voi pitää merkityksettömänä kummankin joukkueen kannalta, sillä ottelun ratkaisu on ollut selvä jo kauan ennen sitä.

Ottelu TPS—Jokerit 4.4.1996

Maali (maalinsynty aika)

Lyhyt selvitys pelitilanteesta, arvio maalin vaikutuksesta

1—2 (50.01)

Ottelu on ollut tasainen ja kun viimeistä erää on pelattu puolet, Jokerit pääsee maalin johtoon. Tämä on Jokereille erityisen tärkeä maali ja TPS:n kannalta tilanne alkaa muuttua hankalaksi, sillä voittaessaan ottelun Jokerit voittaa samalla Suomen mestaruuden.

1—3 (58.25)

Jokerit menee ottelussa vain n. puolitoista minuuttia ennen loppua kahden maalin johtoon ja varmistaa käytännössä tällä maalilla Suomen mestaruutensa. Maali on siis Jokereille suuri ilonaihe ja TPS:lle lopullinen tyrmäys.

1—4 (59.24)

Jokerit tekee vielä toisen maalin aivan ottelun loppuhetkillä. Tällä maalilla ei voi katsoa olevan suurta merkitystä kummallekaan joukkueelle, vaikkakin se lisää entisestään Jokereiden riemua Suomen mestaruudesta.

Ottelu Jokerit—TPS 5.10.1997

Maali (maalinsynty aika)

Lyhyt selvitys pelitilanteesta, arvio maalin vaikutuksesta

1—1 (4.43)

Jokerit on tehnyt aivan ottelun alussa (ajassa 0.14) maalin. TPS tasoittaa vähän ennen kuin viisi minuuttia ensimmäistä erää on

- pelattu. Ottelu on tasainen. TPS:lle maali on tietenkin ilonaihe, mutta se ei kuitenkaan katkaise Jokereiden selkärankaa, sillä ottelu on alussa, eikä maali ole ratkaiseva.
- 1—2 (20.51) Aivan toisen erän alussa TPS menee maalin johtoon. Maali on Jokereille paha takaisku, sillä se tulee aivan erän alussa, tilanteessa, johon on latauduttu juuri viettämällä erätaukoa ja kuuntelemalla valmentajan neuvoja.
- 1—3 (33.50) Hieman ottelun puolivälin jälkeen TPS menee kahden maalin johtoon. Maali on harmillinen takaisku Jokereille, sillä kahden maalin johto on huomattavasti vaikeampi saavuttaa kuin yhden. Ottelussa alkaa ensimmäisen kerran tulla selvempi maaliero joukkueiden välille.
- 2—3 (34.21) Jokerit pystyy kaventamaan maalieron takaisin yhteen maaliin vain puolisen minuuttia TPS:n maalin jälkeen. Tämä on Jokereille itsetuntoa kohottava tilanne ja TPS:lle varsin paha takaisku, sillä se menettää ensimmäisen selvemman johtoasemansa näin pian.
- 3—3 (50.58) Jokerit tasoittaa ottelun kolmannen erän puolivälin paikkeilla. Se on ottanut kiinni TPS:n kahden maalin johdon ja henkisesti niskan päällä. TPS:lle maali on raskas takaisku: kahden maalin johtoasema on menetetty.
- 4—3 (57.54) Jokerit menee ottelussa johtoon, kun sitä on pelaamatta n. kaksi minuuttia. TPS:lle tilanne on hankala, mutta ottelua ei voi vielä pitää ratkaistuna, vaan sen jännitys säilyy loppuun asti, sillä joukkueiden välillä on vain yksi

maali.